

SZÉCHENYI ÖDÖN PASA

A TŰZVÉSZEK ELLENI
HARCNAK SZENTELT ÉLET

ABDURRAHMAN KILIÇ

Szakmai lektor:
Dr. Berki Imre
Dr. Fodor Gábor
Heizler György ny. t.ú. ezds.

Abdurrahman Kılıç © 2022
a magyar kiadás alapjául Tasnádi Edit fordítása szolgált

ISBN 978-615-01-6033-7

Kiadja a Magyar Tűzoltó Szövetség
1081 Budapest, Dologház u. 1.
www.tuzoltoszovetseg.hu
Felelős kiadó: Dobson Tibor t.ú. vörgy.
Szerkesztés, tördelés: HBU Kft.

Ajánlás

Magyarország és Törökország kapcsolatai egyszerre rendkívül mélyek és szélesek is. Mélyek, mert a két nemzet között rokonság is valószínű, de a két ország évszázados intenzív kapcsolata is vitathatatlan, valamint magáért beszél, hogy a modern Török Köztársaság az első nemzetközi szerződését Magyarországgal írta alá. A kapcsolatok széleskörűek, mert a 21. század elejére kialakult, hogy a politikán kívül a gazdaságban, kultúrában, oktatásban és szinte minden egyéb témában strukturált, részletesen kidolgozott együttműködés van országaink között.

Mindebben azonban a legfontosabb az, hogy a két nemzet, azaz a magyarok és a törökök egymás iránt egyértelmű szimpátiát éreznek. Ezt a szimpátiát pedig a közös eredettudaton kívül újra és újra egy-egy emberi történet táplálja. Ilyen történet a magyar Ibrahim Mütefferikáé, vagy a török földön otthonra lelt Rákóczi Ferencé, Kossuth Lajosé.

Ilyen történet Széchenyi Ödöné is, akire mind a törökök, mind a magyarok büszkék lehetnek amiatt, hogy az isztambuli, így lényegében a törökországi modern tűzoltás megszervezőjeként és első parancsnokaként törökebb lett sok töröknél, és mivel apjában „a legnagyobb magyart” tiszteli az utókor, Ödön Pasa személye és tevékenysége a két nép közötti rendkívül erős összekötő kapocs.

Ezért is megtiszteltetés, hogy többször emlékezhettem meg róla a feriköyi temetőben, és ezért is éreztem fontosnak, hogy nagyköveti megbízatásomnak már az első évében, halálának évfordulóján koszorút helyezzek el a sírjánál.

Néhány évvel ezelőtt még Beşiktaşban jutottam el a Széchenyi Ödön Tűzoltómúzeumba, ahol nagy ámulattal tapasztaltam, hogy török barátaink, különösen a török tűzoltók, milyen tisztelettel vannak Széchenyi Ödön iránt. Dr. Abdurrahman Kılıç több évtizedes kutatómunkáját és tevékenységét megismerve elmondhatom, hogy e könyv megírását maga Széchenyi Ödön is rá bízta volna.

Ödön Pasa életműve nem az isztambuli tűzoltás megszervezésével, hanem Dr. Abdurrahman Kılıç könyvével vált teljessé, amit most Ön is a kezében tart. Széchenyi Ödön ugyanis ezeken az oldalakon válik a magyarok és törökök közötti elszakíthatatlan kötelékké. Azáltal, hogy életét ilyen részletességgel megismerhetjük, mind a magyarok, mind a törökök sajátjukként ismerik el, és újra konstatálhatjuk azt, hogy a két nemzet méltán számíthat a másikra akkor, amikor szükség van rá.

Ezúton mondok köszönetet Magyarországnak nevében dr. Abdurrahman Kılıçnak és a kötet létrejöttéhez hozzájárulóknak ezért a kiváló munkáért, az olvasóknak pedig gratulálok: jól választottak olvasnivalót!

Mátis Viktor

Magyarország nagykövete

Ajánlás

Törökökből és a város antant megszállása után a városban maradt kevéske magyarból álló tömeg áll 1922 áprilisának első napjaiban Isztambul Şişli kerületében. A csoport azért jött össze, hogy lerója kegyeletét a török főváros tűzoltóságában 48 éven át kitartóan szolgáló Széchenyi Ödön pasa ravatalánál. Az élete nagyobb részét az isztambuli emberek biztonságának áldozó nemes magyar életében és halálában is közelebb tudta hozni a törököket és a magyarokat. A megszállt Isztambulban azonban e két népen kívül más nem csatlakozott a temetési menethez, holott Széchenyi pasa származásra, vallásra vagy éppen vagyoni helyzetre való tekintet nélkül minden isztambulinak a segítségére sietett, ha tűzvész tört ki. Emellett a Konstantinápolyi Magyar Egylet tiszteletbeli vezetését is magára vállalta. A Notre Dame de Lourdes templomban a temetési ceremóniára összegyűlt tömeg később tűzoltózenekar kíséretében sétált át a feriköji katolikus temetőbe, ahol Széchenyit szerető felesége és gyermekkorában elhunyt fia mellé, beszédek kíséretében helyezték végső nyugalomra.

Annak ellenére, hogy a temetés óta száz év telt el, Széchenyi Ödön továbbra is a magyar-török barátság egyik szimbóluma. Az 1990-es években Isztambulban a pasa nevét viselő Tűzoltó Múzeum nyílt, sírjánál évről évre megemlékezéseket tartanak, minden évben tűzoltóhét keretében ünnepel az isztambuli tűzoltóság, míg a két ország tűzoltói kölcsönös látogatásokkal teszik szorosabbá kapcsolataikat, így adva át a „Széchenyi-legendát” a következő generációk számára. Mindezen kezdeményezések mögött azonban nem más állt, mint a könyv szerzője, a megboldogult Abdurrahman Kılıç.

Ugyanakkor a magyar félnek sincs oka szégyenkezni. Az elmúlt harminc évben Magyarország Isztambuli Főkonzulátusa a minden év szeptember utolsó hetében megrendezésre került Török Tűzoltóhéten együtt hajtott fejet Isztambul Nagyváros Önkormányzata Tűzoltó Parancsnokságával Széchenyi sírjánál. A Tűzpassa évtizedek során megkopott sírját három évvel ezelőtt mi újítottuk fel. A Magyar Tűzoltó Szövetség pedig, hogy a Budapest és Isztambul közötti bajtársi kötelekeket még szorosabbra fűzze, egy-egy bronz plakettel adózott a Széchenyi által alapított hivatásos magyar tűzoltóság 150. évfordulóján. Az egykori első pesti laktanyához közeli rakparton felavatott budapesti tábla mellett 2020 októberében az isztambuli Tűzoltó Múzeumban is elhelyezésre került a bronz plakett török „testvére”.

Ugyanakkor egy óriási hiányosságunk továbbra is volt: mégpedig egy, a pasa életét minden oldalról bemutató, tudományos-ismeretterjesztő könyvkiadvány. A mondatban használt múlt idő azonban nem véletlen. Hiszen a könyv, amelyet a kezében tart a kedves olvasó, annak a harminc éves kitartó munkának az eredménye, amellyel prof. dr. Abdurrahman Kılıç kutatta Széchenyi Ödön pasa életét. Sajnos ő maga már nem érthette meg a könyv török és magyar kiadását, de nagy megtiszteltetés, hogy ismerhettem őt, hogy bizalmába fogadott, és megtisztelt azzal, hogy felkért könyve előszavának megírására. Magyarország Isztambuli Fő-

konzulátusa és a Liszt Intézet – Isztambuli Magyar Kulturális Központ nevében még egyszer őszinte köszönetünket fejezzük ki a szerzőnek, családjának, a Magyar Tűzoltó Szövetségnek, illetve Tasnádi Edit fordítónak, amiért ez a könyv magyarul is megjelenhetett.

Dr. Fodor Gábor

az Isztambuli Magyar Kulturális Központ igazgatója

A szerző előszava

Éppen csak kineveztek az isztambuli tűzoltóság igazgatójának, amikor meghívást kaptam Magyarországra, a Széchenyi Ödön gróf születésének 105. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre. Indulás előtt fel akartam készülni a beszédemre, de alig találtam valamit Széchenyi pasa életéről. Akkor gondoltam először arra, hogy ezen változtatni kell: a törököknek meg kell ismerniük azt a kiváló személyiséget, aki annyit tett a török tűzoltóságért. A könyvírásra dr. Vásáry István – isztambuli főkonzul, majd Magyarország ankarai nagykövete – adott ösztönzést azzal, hogy kezembe adta Roncsik Jenő Széchenyi pasa életéről szóló könyvét. Ahogy egyre többet tudtam meg a pasáról, egyre inkább úgy éreztem, hogy törökül is kell írni róla egy könyvet. Kedves barátaim, Tímár István, a budapesti tűzoltóság főparancsnoka és Tasnádi Edit turkológus is bátorítottak az írásra.

Széchenyi pasát Törökországban sajnos nem ismerik, nem értékelik eléggé, nem kapja meg a kellő tiszteletet, pedig az isztambuli tűzoltóság mellett neki köszönhetjük az elsősegély-szolgálatot, a mentőegységeket és a tengeri tűzoltóságot is. Ráadásul a tűzoltás modernizálása mellett – többek között – az épületek tűzvédelme, a mentőcsapatok, a mentőszolgálat, a tengerészeti tűzoltás, a víztároló ciszternák is Széchenyi pasa révén honosodtak meg Isztambulban.

Nem történészként, hanem tűzoltóként akartam megírni ezt a könyvet. Azt szeretném, hogy a tűzoltók lássák, hogy indult egy pasa a tűzoltásra, milyen nehézségekkel találta szemben magát az oltás során, hogyan sebesült meg, milyen szenvedéseket vállalt. A tűzoltók nagyon jól tudják, milyen stresszt okoz a tűzoltás, milyen légszomjat éreznek, amikor a füst forró hullámai érik arcukat. Sok száz oltásban vettem részt magam is, voltak olyan tűzesetek, amelyek során megsebesültem, kórházba kerültem vagy félttem; volt tűz, amelyet nem tudtam legyőzni. Széchenyi pasa hatvankét éven át végezte ezt a munkát. Nem hiszem, hogy bárki közelebbi viszonyba került volna a tűzvésszel, mint ő. A legnagyobb tűzoltót a magyar és a török tűzoltóknak is jól kell ismerniük; tudniuk kell, milyen önfeláldozást kíván ez a pálya.

A könyvben minden igyekezetem ellenére előfordulhatnak hibák; ezek feltárása hozzásegít majd a javításhoz. A könyvben sokak munkája van benne. Köszönetet mondok dr. Fodor Gábor történész turkológusnak, az isztambuli Magyar Kulturális Intézet igazgatójának, aki források szolgáltatásával, a könyv vázlatának elolvasásával, tanácsokkal és biztatással támogatta munkámat. Köszönettel tartozom Mehmet Berksan építésznek, a könyv szerkesztőjének, aki gondosan kijavította a sikerületlen mondatokat, és utána járt a nem pontosan érthető momentumoknak. Köszönet a magyar forrásokot törökre fordító Hilda és Adem Bulutnak.

Tartalomjegyzék

A magyarországi időszak

A Széchenyi család és a fiatalság évei	11
Gróf Széchenyi István (Ödön édesapja)	11
Seilern Crescentia grófnő (Ödön édesanyja)	13
Gróf Széchenyi Béla (Ödön bátyja)	14
Széchenyi Ödön gyermek- és ifjúkora	15
Első házassága és gyermekei	17
Második házassága és gyermekei	19
Tűzoltó tanulmányok Londonban	20
A magyar tűzoltóság megszervezése	23
Az első magyar önkéntes tűzoltó egylet	23
Gróf Széchenyi Ödön tűzoltáskönyve	30
Hivatásos tűzoltó szervezet a fővárosban	33
A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség	36
A MOTSZ díszgyakorlata és a tűzoltó kiállítás	37
Tűzriasztás és nagy tűzesetek	40
A hajózás és az utazás szeretete	42
Az Első Magyar Utazási Társaság	43
A Budapest Hajóegylet	44
A hajóút párizsig	45
A budavári sikló megépítése	49

A törökországi időszak

Tűzvészek és tűzoltás Isztambulban	56
Az első fecskendő és az első tűzoltó	59
A városnegyedek fecskendősei	61
Az isztambuli tűzoltóság Széchenyi Ödön előtt (1864–1874)	63
A hocapaşai, az ortaköyi, a kasımpaşai, a gedikpaşai tűzvész	63
A beyoğlui nagy tűzvész és következményei (1870)	64
A tűzvészek következményei, a fecskendősök megrendszabályozása (1871)	67
Széchenyi Ödön gróf első látogatása Isztambulban (1870/1871?)	68
Első lépések a szervezett tűzoltás felé	69
Javaslat Széchenyi Ödön tűzoltói kinevezésére (1874)	70
Kinevezése és első munkái (1874)	72

Az első tűzesetek és az oktatás	75
A süleymaniyei tűz és elismerés a grófnak (1877)	77
A fecskendősök oktatása és Széchenyi Paşa tervezete (1893)	80
Széchenyi pasa magyarországi látogatásai	83
Az első magyarországi látogatás és a pasai rang elnyerése (1880)	84
Az ötezredik éjszakai ügyelet és magyarországi látogatás (1883)	85
Magyarországi látogatás – a tízezredik éjszakai ügyelet (1897)	88
Magyarországi látogatás – a veszprémi gyűlés (1911)	92
A magyar tűzoltók isztambuli látogatásai	96
Magyar tűzoltók Isztambulban a 30. évforduló ünnepségein (1892)	96
Évforduló Isztambulban (1899)	108
A győri tűzoltó tisztek isztambuli látogatása (1908)	110
A magyar tűzoltó küldöttség látogatása a Cibali-beli tűzvész után (1918)	111
Újítások a török tűzoltásban	112
A tűzoltóság modernizálása	113
Lépések a vízhiány enyhítésére (1893)	115
A tengeri tűzoltóság létrehozása (1884)	117
A mentési és elsősegélynyújtási tervezet (1892)	120
Az isztambuli mentőállomás megnyitása (1911)	123
Széchenyi kapcsolata a szultánnal, anyagi nehézségek	125
Széchenyi pasa hatása a török-magyar kapcsolatokra	131
Széchenyi pasa utolsó évei	135
A török nevek helyesírásáról	145

A magyarországi időszak (1839-1874)

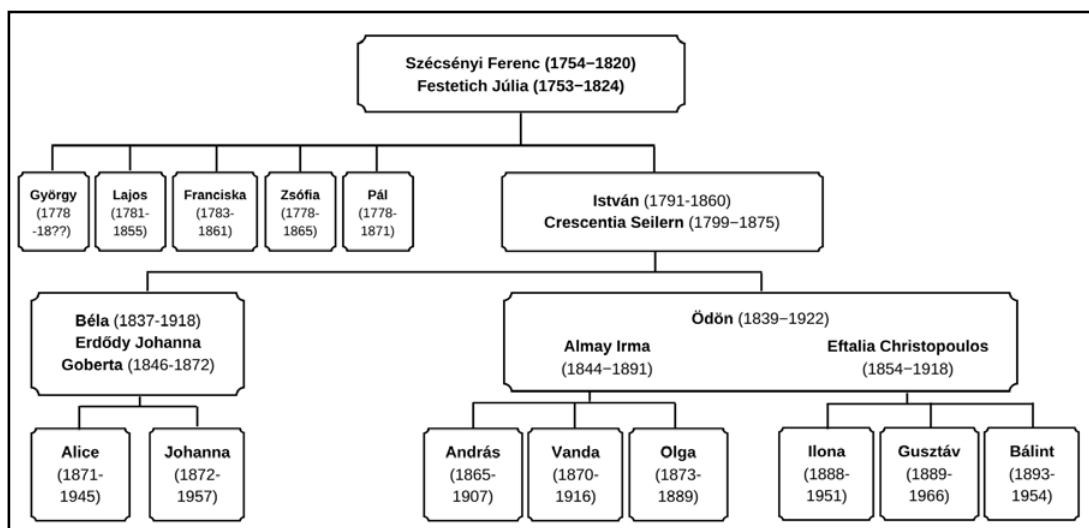
Gróf Széchenyi Ödön önkéntes tűzoltói egyenruhában

A Széchenyi család és a fiatalság évei

A régi nemesi Széchenyi család a Sopron közeli Nagycenkbe való, származásukat Árpád-házi királyokig vezetik vissza, az évszázadok folyamán sok kiemelkedő személyiség, államférfiak, tudósok, főpapok és bátor katonák kerültek ki közülük. A 19. században a család tagjai jelentős szerepet játszottak a magyar nemzet kulturális, műszaki és gazdasági felemelkedésében. Sok utca, híd és intézmény viseli máig a nevüket.

A családban újabb kiváló tűzoltók nevelkedtek: Széchenyi Viktort például 1902-ben egyhangúlag választották a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnökévé, 1931-es lemondásával pedig a szervezetet leghosszabb ideig irányító vezető lett¹. Széchenyi Ödön gróf nagyapja, Széchenyi Ferenc (1754–1820) alapította a Nemzeti Múzeumot. Édesapját, Széchenyi Istvánt „a legnagyobb magyarként” tartja számon az emlékezet, édesanyja az osztrák grófnő, Seilern Crescence, bátyja, Béla ismert utazó és földrajzkutató volt.

Gróf Széchenyi István (Ödön édesapja)

Széchenyi István gróf 1771-ben született Bécsben. Apja, gróf Széchenyi Ferenc címei többek között: a horvát bán helyettese, valóságos belső titkos tanácsos, főkamარásmester, az aranygyapjas rend lovagja. Három fia érte meg a felnőttkort: Lajos (1781–1855), István (1791–1860) és Pál (1789–1871). Széchenyi Istvánt a társadalmi és gazdasági életben kifejtett tevékenységért nevezte el Kossuth Lajos „a legnagyobb magyarnak”. Esméi és tettei révén a

¹ Roncsik Jenő: Gróf Széchenyi Ödön, kiadta a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség, Debrecen, 1938.,10. o.

Széchenyi István, Barabás Miklós festményén, 1848-ban

modern Magyarország megteremtőinek egyike lett; a gazdaság, a közlekedés és a sport terén számos reform elindítójaként a magyar történelem egyik legjelentősebb alakjává vált.

Ausztriában katonai iskolába járt. Tizenhét éven (1809-1826) keresztül szolgált tisztként a császári hadseregben, részt vett a Napóleon elleni harcokban. Több ütközetben is harcolt, kitüntetésekert kapott. 1826-ban kilépett a hadseregből.

Idejét, amikor katonai feladatai lehetővé tették, utazással töltötte, idővel bejárta egész Európát. Mindenekelőtt a kulturális és technológiai újdonságok, a reformok és a Magyarországon még ismeretlen intézmények érdekelték, otthoni megvalósításukról ábrándozott. Nagy figyelemmel tanulmányozta a modern gépeket, az új mezőgazdasági módszereket és technikai megoldásokat. Célja olyan társadalmi szervezetek létrehozása volt, amelyek meggyorsítják a magyar gazdaság és kultúra fejlődését.

Egyik legfontosabb lépéseként az 1825-ös országgyűlésen felajánlotta minden jószágából származó egyévi jövedelmének 6%-os kamatát, 60 ezer forintból évente 3600 forintot egy magyar tudományos társaság megalapítására. Ezt követően, 1827-ben kezdte meg működését a Magyar Tudományos Akadémia, amelynek alapítását törvénybe is iktatták.

A társadalommal megosztott racionális gondolkodásával arra tanította a magyar népet, hogy széles perspektívából tekintsék az eseményeket, ne hátráljanak meg a nehézségek előtt, és derűlátással tekintsenek a jövőbe.

A Duna medrének szabályozása és ezzel a hajózás megfelelő feltételeinek megteremtése is olyan terv volt, amelynek Széchenyi nagy jelentőséget tulajdonított. 1830-ban gőzhajóval leutazott a Dunán egészen Isztambulig, hogy saját szemével győződjön meg a körülményekről. Ő építtette az első pesti állandó hidat, a Lánchidat, és javaslatára készült el folytatásaként a budai Várhegy alatt átvezető alagút; az ország gazdaságának fejlesztése céljával pedig tagja volt a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank alapítóinak.

Az 1848/49-es szabadságharc idején 1848 áprilisától szeptember 4-ig az első felelős magyar kormány közlekedési minisztere volt. A korszak jelentős politikusa, Kossuth Lajos² nézeteivel több szempontból nem értett egyet, attól tartott, hogy a harcok során elvesznek azok az értékek, amelyeket megteremtett, s a magyar nép lesz az igazi vesztes. Aggodalmi miatt elméje lassan elborult, 1848 őszén pedig orvosa tanácsára bevonult a döblingi elmeagyógyintézetbe.

A szabadságharc bukása során aggályai súlyosbodtak, de az írást nem adta fel: négy könyvben foglalta össze, hogy mit kell tenni Magyarországnak haladása érdekében.

Az élete során vívott küzdelmekbe belefáradt, a magyarországi történelem miatt elkese-redett gróf egyre erősebben érezte az osztrák kormány nyomását. 1860-ban egy házkutatás során sok iratát lefoglalták, gróf Széchenyi István pedig 1860. április 8-án a döblingi elme-gyógyintézetben önkézzel vetett véget életének.

Seilern Crescentia grófnő (Ödön édesanyja)

Széchenyi István felesége, az osztrák Crescentia Seilern grófnő 1799. május 13-án született Brnóban (Csehország). Első házasságát húsz éves korában gróf Zichy Károllyal kötötte. Zichy halála (1834) után 1836-ban ment férjhez Széchenyi Istvánhoz, akivel már 1824-ben kezdődött reménytelennek látszó kapcsolatuk. Két fiuk született: a földrajz- és geológiai kutató Béla (1837-1918) és a magyar és török tűzoltóság megalapítója, Ödön (1839-1922). Júlia nevű kislányuk születése (1844) után pár héttel meghalt.

Crescentia grófnő minden törekvésében támogatta a férjét. Kapcsolatukra jellemző, hogy egy

Seilern Crescentia grófnő

---

² Kossuth Lajos (1802–1894) államférfi, a magyar nemzeti függetlenségért, a feudális kiváltságok felszámolásáért s a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott 19. sz.-i küzdelem legnagyobb alakja. Az első felelős magyar kormány pénzügyminisztere, majd annak lemondását követően a végrehajtó hatalom gyakorlása a Honvédelmi Bizottmányra szállt, amelynek Ő volt az elnöke. A szabadságharc további menetében óriási feladatokat oldott meg mind a hadsereg megszervezése, mind a nemzeti ellenállás és forradalmi helytállás gazdasági, társadalmi és politikai feltételeinek megteremtésében. A magyar szabadságharc véres eltiprása után kénytelen menekülni. Két évig él a törökországi Kütahyában, és közben elkészíti a magyar alkotmány tervezetét. Kütahyai lakóházát 1982. szeptember 19-én „Magyar ház” néven múzeumként nyitották meg.

anekdota szerint a gróf azért állt neki a hidépítés tervezésének, mert Crescentia többször is hangoztatta: „*De jó volna gyalog átmenni Pestre!*” Azután sem távolodtak el egymástól, hogy Széchenyi bevonult a döblingi elmegyógyintézetbe.

A grófnő Kiscenken 1875. július 30-án hunyt el.

Gróf Széchenyi Béla (Ödön bátyja)

Gróf Széchenyi Béla 1837. február 3-án született Pesten. Tanulmányait Pozsonyban kezdte, Berlinben folytatta, és végül Bonnban államtudományokat és jogot tanult. Az 1860-as évek első felében előbb Észak-Amerikában, majd Franciaországban, Angliában és a Balkánon utazgatott. 1861-től parlamenti képviselőként dolgozott. 1867-ben és 1870-ben három oroszánvadász-expedíciót tett Algériában, útjairól a Vadász- és Versenylapba leveleket írt.

1870. június 22-én feleségül vette a szépséges Erdődy Hannah grófnőt. Két lányuk született, de a boldogság nem tartott sokáig. A fiatalasszony a második kislány születése után 1872. október 18-án elhunyt. A veszteség nagyon megrázta a gróft; hogy túljusson a lelki válságon, különböző tevékenységekbe fogott³.

1876-ban egy délkelet-ázsiai tudományút tervezésébe kezdett. 1877-ben indult el, bejárta India, Japán, a Jáva-szigetek, Borneó, Kína, Irán, a Kaukázus és Közép-Ázsia tájait, és az ott élő népek társadalmi életét kutatta. Tapasztalatai alapján könyveket írt, és térképeket készített. Mintegy két esztendeig tartó utazásának történetét *Oriental Travel* címmel Gustav Kreitner magyarul és németül is kiadta.

1880-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották, majd 1896-ban megkapta a Budapesti Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktori címét⁴. Gróf Széchenyi Béla valóságos belső titkos tanácsos (1897), koronaőr (1901). 1904-től a Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagja.

Az 1918. december 2-án elhunyt Széchenyi Béla és szeretett felesége a nevezetes nagy-cenki hársfák alatt alusszák örök álmukat.

Gróf Széchenyi Béla

3 Lacza Tihamér: Széchenyi Béla emlékezete, <https://muzsa.sk/hagyomany/Szechenyi-bela-emlekezete>, 2018. december 11.

4 Kocsis, Piroska; „Gróf Széchenyi Ödön, A magyar mágnás és a török főúr”, Archív NET, XX: Századi történeti források, 6. szám, 14. évfolyam (2014).

Széchenyi Ödön gyermek- és ifjúkora

Gróf Széchenyi István és Seilern Crescentia grófnő kisebbik fia, Ödön 1839. december 14-én Pozsonyban látta meg a napvilágot. A szokásos gyermekbetegségektől eltekintve egészségesen növekedett.

Rakoncátlan, nehezen nevelhető gyerekként jellemezték. Sokféle dolog érdekelte, a szülei pedig elkényeztették, így nem fogadott szót senkinek, tanárai és nevelői sem bírtak vele. Sopronban és a nagycenki otthonukban tanult, apja nyolc éves korától nem volt mellettük. A szabadságharc bukásakor még nem töltötte be a kilencet.

Anyja 1848-ban magával vitte Bécsbe, majd Döblingbe, ahol gyakran meglátogatta apját az elmeógyógyintézetben. István gróf sok időt töltött gyermekével, felkeltette benne az érdeklődést a különböző sportágak iránt. Ödön az apja halála után igyekezett gyakorlatban alkalmazni azt, amit tőle elméletben tanult. Ugyancsak az apja tanácsára sokat utazott, hogy a világot megismerje. *„Ödön tengerész akar lenni! Nem ellenzem. Mi más lehetne? Hogy örülne Kosuth, ha ezt hallaná! »Tengerre, magyar!« – mondogatta. Hát a fiam megteszi”* – írta egyik levelében az apa⁵. Otthon franciául beszéltek, ezért a gyermekek magyar tudása hiányos maradt, és ez az iskolai tanulásban is hátrányt jelentett. 1851-től gimnáziumi oktatása magyarul folyt, de a francia nyelv hatása minden téren érezhető maradt. Anyanyelvén kívül németül, franciául, törökül, görögül, angolul és latinul is beszélt, de az Oszmán Birodalomban levelezését kizárólag franciául intézte.

A két testvér, Ödön és Béla együtt utazgatott. Apjuk 1858. március 28-án levelet írt Bélának, amelyből meglepő dolgokat tudhatunk meg Ödönről: *„Rád bízom Ödönt. Szeretettel bánj vele, és nyújts neki jó példát. Ő most még olyan, mint a viasz, ezért az egész életére kihatással lehetsz. Tekintsd lelkiismereti kérdésnek, hogy jó hatást gyakorolj rá. Különösen figyelj oda arra a gyengeségére, hogy mindent meg akar vásárolni. Még nem elég érett, nem érti, hogy nem birtokolhat mindent. Törekedned kell arra, hogy kigyógyítsd ebből a betegségből.”*

Tasner Antal, aki Széchenyi István döblingi éve alatt a család gyámja volt, 1858. szeptember 9-i levelében így írt: *„Ödön már majdnem olyan magas, mint a nevelője. Nagyon ravasz, valóságos cigányesze van, aminek én nagyon örülök, mert egy ilyen ésszel sokra viheti az életben.”* Egy másik levelében arról számolt be, hogy Ödön tengerész akar lenni, imád utazni, és az a fantasztikus elképzelése, hogy hajóval Japánba utazik. Ezt a tervet azonban Ödön – valószínűleg Széchenyi István váratlan halála miatt – nem tudta megvalósítani. 1861. április 8-án Széchenyi István Döblingben saját kezűleg véget vetett életének, holttestét április 12-én tették sírba. A temetés után Béla, a nagyobbik fiú Nagycenken maradt, Ödön az anyjával néhány dolgot elintézendő pár napra Bécsbe utazott, azután ők is visszatértek Nagycenkre.

---

⁵ Berki Imre: Gróf Széchenyi Ödön élete és munkássága, Védelem tudomány, V. évfolyam, 3. szám. 7. hó, 2020.

A Széchenyi-család nagycenki kastélya (fotó: szechenyiorokseg.hu)

Ödön fiatal korától utazott, meg akarta ismerni a különböző országok kultúráját. Európai utazásai során alakult ki benne a műszaki érzék, és ébred fel az újdonságok iránti érdeklődése. Elsősorban a hajózás és a mérnöki tudományok érdekelték. Mindent a lehető legjobban akart csinálni, méltó akart lenni a „a legnagyobb magyar fia” státusához. Családja múltja mind a magánéletét, mind pályáját meghatározta.

Belgrádba utazott, utána visszatért Pestre – útja azonban felkeltette a rendőrség figyelmét. Egy rendőri jelentés szerint a gróf Egyiptomba, Alexandriába is utazott, hogy felfedezze a Nílus-deltát. Visszatérése során Franciaországban és Spanyolországban járt, végül testvérével, Bélával Londonban találkozott. Ugyanebben a jelentésben – mely egyébiránt a gróft hazájáért mindenre kész, szenvedélyes és excentrikus személynek írta le – szerepel, hogy megfigyelésére megteszik a szükséges intézkedéseket, mivel hazafias érzelmei miatt felmerült a gyanú, hogy külföldi utazásai politikai célzatúak. Azonban a gróf nem foglalkozott politikával, a további rendőri jelentések csak arról számoltak be, hogy Széchenyi István kisebbik fia visszatért hosszú külföldi utazásáról, és egy utazási céget alapított.

Ödön gróf a tűzoltással kapcsolatosan az első tapasztalatokat 1860. szeptember 2-án, a Nagycenken kitért tűzvészben szerezte. Rövid idő alatt nyolc ház és jó néhány gazdasági épület vált a lángok martalékává. Olyan mélyen megérintette a huszonegy éves fiatalembert, amit ott átélt, hogy élete irányát is megszabta. Ödön gróf Zichy Géza gróffal sietett a helyszínre, és az elsők között fogott az oltáshoz. Ruhája kigyulladt, még az élete is veszélybe

került. Ugyanazon a napon Fertőszentmiklóson is tűz ütött ki, és ott kilencvennyolc ház égett le. Ödön oda is átsietett. Miközben a kisvárosban égtek a házak, és mindent elborított a füst, olyan erős szél támadt, hogy az utcán alig lehetett talpon maradni. Ödön gróf itt is megtett minden tőle telhetőt, másnap pedig segített az éhes embereknek.

A tűz pusztításának és az emberek tehetetlenségének látványa sarkallta a tűzoltóság létrehozására, a londoni tűzoltóság mintájára pedig később meg is kezdte annak megszervezését⁶. 1861 elején Pestre költözött. A huszonegy éves fiatal arisztokrata részt akart venni a társasági és a közéletben, s hamarosan közismert személyé vált.

Első házassága és gyermekei

A gróf családos emberként nem mondható olyan sikeresnek, mint tűzoltóként. Fiatal korában az arisztokraták és a polgárok között egyaránt forgott, ismeretségi köre igen szélesé vált. Barátai meg voltak róla győződve, hogy egy nemesi család leányát fogja elvenni, de nem így történt. A gróf megismerkedett az Almay családdal, és megtetszett neki a leányuk, Irma, akivel találkozgatni kezdtek. A család örült, hogy „a legnagyobb magyar” fia udvarol a lánynak. Ugyanakkor Széchenyi István özvegye, Ödön anyja nem nézte jó szemmel ezt a kapcsolatot, mert azt akarta, hogy a fia egy nemesi család gyermekét vegye el. Ödön azonban anyja tiltakozása ellenére megkérte Irma kezét⁷.

1863 nyarán megtartották az eljegyzést, és az esküvőt 1864. január 10-re tűzték ki. Nagyszabású esküvőt akartak, ezért helyszínül az esztergomi bazilikát választották, és a ceremónia vezetésére az esztergomi érseket kérték fel. A rokonok és a meghívott ismerősök előző nap érkeztek a városba. Az esküvőn a gróf és Irma rokonain és barátain kívül a környékbeli falvak lakói is rész vettek, így a hatalmas templom megtelt a meghívottakkal. A menyasszonyt és a vőlegényt látni kívánó nagyközönség közben a bazilika előtt várta a ceremónia végét⁸.

Ödön gróf és apja, Széchenyi István tiszteletére a Bazilika oszlopait zászlókkal díszítették. Az esküvői menet tizenegykor indult el. A hosszú menet élén a vőfélyek haladtak, utánuk rokonsági fok szerint a család tagjai, mögöttük kettős sorokban a Bazilika papjai és a vendégek. A házasságot ellenző anyja, Seilern Crescentia grófnő nem vett részt az esküvőn.

Irma menyasszonyi ruhája fehér selyemből, pelerinje hattyútollból készült, hosszú fátylát két leány vitte mögötte, koszorúját briliánsok ékesítették. A nyoszolyólányok egyforma

---

6 Bilkó István: Széchenyi Ödön, a Budapesti Önkéntes Tűzoltóság első főparancsnokának rövid életrajza, Helytörténet – Monostori Kalendárium 2008, 68-77. o.

7 Ballabás Dániel: Gróf Széchenyi Ödön különös házasságai. In: Tanás Edit, Széchenyi István és Zemplén megye, Královsky, 2011. 117. o.

8 Roncsik Jenő: i. m. 24. o.

Gróf Széchenyi Ödön, 1864 (Magyar Nemzeti Múzeum)

rózsaszín ruhát és hattyútollas selyem pelerint viseltek. A vőlegény arannyal hímzett sárga csizmát, vörös nadrágot, arannyal bőségesen díszített búzavirágkék bársony mentét viselt, kalapjába fehér sólyomtollat tűzött. Az ünnepi magyar viseletbe öltözött meghívottak felejthetetlen látványt nyújtottak⁹.

Szép beszédében az érsek köszöntötte az ifjú párt, ugyanakkor új kötelességeikre is figyelmeztette őket. Az esküvői ebédet az érsek palotájában tartották. A gróf a végén megköszönte az érseknek a vendéglátást, rokonainak és a vendégeknek a megjelenést; és ígéretet tett, hogy minden tőle telhetőt meg fog tenni a haza üdvére. Az ifjú pár a gróf anyjának látogatására Bécsbe utazik. Crescentia grófnő ekkor látja először a menyét¹⁰.

A házaspár ezek után tíz évre szinte eltűnt a szemek elől. Ez alatt az idő alatt három gyermekük született: András (1865–1907), Wanda (1870–1916) és Olga (1873–1889). A boldognak induló házasság idővel megromlott, a gróf úgy tartotta, felesége tékozló, túl sokat költ jövedelmükhöz képest. Idővel szétváltak útjaik, Irma 1871-ben Bécsbe költözött.

Az 1865. augusztus 1-én, Pesten született András fiuk már fiatalon botrányokba keveredett: egyszer szülei engedélye nélkül Monte Carlóba ment, és a játékkaszinóban minden pénzét eljátszotta. 1884. július 24-én feleségül vette Korosztolov Zanaiska Helént (Budapesti Hírlap, 1898. december 1.), egy odesszai orosz kereskedő leányát. Az Andrásnál idősebb Helén figyelemre méltó szépség volt, a házasság azonban boldogtalannak bizonyult. Úgy tűnt, András a pénz- és rangkórásban szenvedő orosz család hálójába került. 1887-ben egy pisztolypárbajban súlyosan megsebesült. 1889-ben levélben megfenyegette Széchenyi pasát és a lányát. Erre az isztambuli rendőrség egy körözüvényt adott ki, melynek értelmében Isztambulba érkezése esetén ki kell utasítani a városból¹¹. 1892-ben elvált a feleségétől. 1883–1893 között hosszú utazásokat tett Dél-Afrikában, Iránban, Indiában és Kínában. 1907. március 2-án Nieder-Osterwitzben halt meg.

Wanda 1870. január 12-én, Pesten jött a világra. 1884-ben adják hozzá Wahram Bey Dadian herceghez, akiről azt tartották, hogy egészen az első perzsa uralkodóig, Cyrusig tudja visszavezetni a családfáját. Mindketten 1916 végén hunytak el.

9 Roncsik Jenő: i. m. 25. o.

10 Ballabás Dániel: i. m

11 BOA, í. HR./ 265-15907.

Gróf Széchenyi Ödön első házasságából a harmadik gyermek, Olga 1873. augusztus 2-án született. A gróf 1874-ben elfogadta az oszmán állam meghívását, és a családját hátra hagyva Isztambulba költözött. Ő azt mondta, hogy a felesége nem akart Isztambulba menni. A családon belüli nézetletérések és az anyagi problémák is hozzájárultak ahhoz, hogy elhanyagolta gyermekeit.

Olga nagyon fiatalon, 1889-ben meghalt. Lánya halála után Irma idegei felmondták a szolgálatot, egy év múlva a Fővárosi Királyi Bíróság elmebetegként felügyelet alá helyezte. Elmegyógyintézetbe akarták szállítani, de rossz anyagi helyzete miatt ruhatára nem volt megfelelő. Nem akart Magyarországon kórházba vonulni, ezért Bécsbe szállították. A bécsi állami elmegyógyintézetben kezelték, majd 1890 decemberében átvitték egy magánintézetbe. 1891. február 19-én, kórházban halt meg¹².

Második házassága és gyermekei

A gróf közel húsz esztendeig külön élt a feleségétől, de mivel a katolikus egyház nem engedélyezte a válást, törvényesen nem tudott elválni. Első felesége halála után 1891. augusztus 1-én feleségül vette a görög, Kritopulo (Christopulos) Euláliát (1854-1918) akivel már évek óta együtt élt: *„leszármazottja a régi görög byzanci nemes Kritopulo nemzetségnek, amely azon görög családok közé tartozott, amelyek Byzancnak az oszmannok részéről 1453-ban történt elfoglalása után régi lakóhelyükön megmaradva török államhatóság alá jutottak.”*

Eredetileg görögkeleti vallású volt, de az esküvő előtti napon áttért a katolikus hitre.

Széchenyi Ödön gróf a második házasságában megtalálta boldogságát. Négy gyermeke született, mindegyik Isztambulban: György (1887-1891), Ilona (1888-1951), Gusztáv (1889-1966) és Bálint (1893-1954).

Az 1887-ben született György mindössze négy évet élt, nevével egyedül a nagycenki Széchenyi István Emlékmúzeum kiállításán találkoztunk.

Még az 1888. május 7-én világra jött Ilona is a házasságkötés előtt született. Ilona apja halála után Magyarországra költözött, elvégezte a magyar Vöröskereszt három éves főápolónői tanfolyamát, és a szervezet önkéntese lett. 1951-ben, Budapesten hunyt el.

Az 1889. október 27-én született Gusztáv tanulmányait Isztambulban, illetve Magyarországon végezte, majd a háborúban a kisázsiai nehéztüzérségnél teljesített katonai szolgálatot. Ott megbetegedett, s orvosai Tátra-Széplakra küldték, hogy egészségét visszanyerje. Innen Budapestre ment, aztán a kommunizmus kezdete után külföldre költözött. 1966-ban, Mainz-ban hunyt el.

Bálint 1893 november 23-án, Konstantinápolyban született. Iskoláit Sopronban, a katonai

---

12 Ballabás Dániel: i. m.

főreáliskolában és Budapesten végezte. Résztvett a világháborúban, és mint a 10. huszárezred zászlósa orosz hadifogságba esett, ahol 1921. július 25-én feleségül vette Galitzin Maria hercegnőt. Házasságából négy leánygyermek származott. Feleségétől elválva újra megnősült, és elvette feleségül Bachruch ékszerész Margit nevű leányát, aki előbb Stein Viktorné, majd dr. Tooth Gidáné¹³ volt. 1954-ben Párizsban hunyt el.

Tűzoltó tanulmányok Londonban

Az a Széchenyi Ödön, aki két országban hozta létre a tűzoltóságot, és irányította a tűzoltást – az egyikben gróf, a másikban pasa – életének két meghatározó momentumának hatására indult el pályáján. Az egyik az 1860-as nagycenki, illetve fertőszentmiklósi tűzvész, ahol az oltás résztvevőjeként megtapasztalta a szervezetlenséget és a tehetetlenséget, a másik pedig az, amit Londonban a tűzoltásról tanult.

A Londonban 1862-ben megrendezett világkiállításon eredetileg kormánybiztosként vett részt. E minőségében mindent megtett, hogy a magyar kiállítási tárgyak a nemzet méltóságának megfelelő elhelyezést kapjanak, azaz a két nagy udvaron szembetűnő helyre kerüljenek, s a kiállítóhelyet nemzeti színű zászlókkal díszítette.

Valóban egész életét meghatározták azok a tűzoltó tanulmányok, amelyeket az 1862-es londoni világkiállítás kapcsán folytatott. Öthetes világkiállítási kormánybiztosi megbízását alkalomnak tekintette arra, hogy megismerkedjen a tűzoltással. Támogató levelekkel felszerelve fordult a híres londoni tűzoltósághoz. Ott minden részletre kiterjedő gyakorlatot szerzett, és a végén parancsoki oklevet is kapott. Ezt követően más Európai országokban is tanulmányozta a tűzoltó szervezetek felépítését és munkáját¹⁴.

A londoni tűzoltóság megszervezése a 18. század második felére tehető, az 1830-as években tíz tűzoltó-biztosító társaság finanszírozza munkájukat, a testület pedig a londoni világkiállítás idején már közel 130 tűzoltóval működött. Parancsnokuk, Shaw Eyre Massey¹⁵ (1830–1908) 1861 szeptemberében vette át a londoni tűzoltóság vezetését az egy évvel korábban egy tűzeset során szolgálatteljesítés közben elhunyt James Braidwood (1800–1861) parancsnoktól.

A Shaw kapitányként ismertté vált legendás, tehetséges, tapasztalt, nagy tudású és haladó szellemű tűzoltóparancsnok több könyvet is írt a tűzoltásról. Ő vezette be a nevezetes bronz sisakot, növelte a 300 liter/perc vízhozamú fecskendővel rendelkező gőzfecskendők számát,

---

¹³ Roncsik Jenő: i. m. 29. o.

¹⁴ A Széchenyi-család történetének újabb dokumentumai a Kézirattár gyűjteményében IX. Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára, 2014. május 8.

¹⁵ Wallington, Neil; "Images of Fire: 150 Years of Fire-Fighting", 30. old. Newton Abbot, London 1989.

távíró-összeköttetést teremtett a tűzoltó állomások között, London negyven pontján tűzriasztási helyet létesített, újabb tűzoltó állomásokat hozott létre és bevezette a tűzoltóknál a rendfokozat használatát. Új intézkedéseket vetett be a gyakori színházi tüzekkel szemben: vastagabb falakat, elégséges számú megfelelő kijáratot és tűz esetére elegendő víz tárolását írta elő. Ő alkalmazta először a színházakban ma is használatos vasfüggönnyt. Az 1862-ben több vonatkozásban is első londoni tűzoltóság elnyerte az Európa első tűzoltó állomása címet¹⁶.

A csapatát szigorú fegyelemben tartó Shaw kapitány nem volt tekintettel Széchenyi nemesi származására és az angol arisztokráciához fűződő kapcsolataira. Szándékosan a legnehezebb feladatokkal bízta meg; ő azonban gyorsan alkalmazkodott a tűzoltás nehéz körülményeihez, hiánytalanul végrehajtotta

a legfárasztóbb gyakorlatokat, és vállalta a legnehezebb munkákat is. Cipelte, tisztította és ápolta a nehéz, halzsíros tömlőket (a bőr tömlőket halzsírral kenték, hogy ne keményedjenek meg, és rugalmasak maradjanak). Utólagos elmondása szerint a kimerítő és fizikailag rendkívül megterhelő munkától sokszor megfájdult a háta, lejött a bőr a tenyeréről, s végül megkeményedett a bőre, de Shaw kapitány legnagyobb csodálatára mégis hibátlanul elvégzett mindent, s így nem csak a parancsnoka, de a magas rangú tisztviselők elismerését is kivívta. A miniszterelnök és az angol arisztokrácia nem győzték dicsérni szorgalmát, csodálták a hazájáért nehéz körülmények közepette végzett kitartó munkáját¹⁷.

Lelkesedésével és kedvességével kivívta mind a tiszték, mind a legénység megbecsülését. Körülbelül öt hetet töltött el a londoni tűzoltóságon¹⁸.

Shaw kapitány, látva a fiatal és lelkes gróf jó munkáját, elszántságát és tanulni vágyását, a sajátja mellett nyitott számára egy szobát, minden nap meghívta az asztalához, és a központi állomásra osztotta be.

Egy napon a gróf egy nagyobb tűzeset után a többi tűzoltóval együtt éppen az oltóeszközöket tisztította, amikor egy egyenruhás alkalmazott levelet hozott neki. Miután a keze könyékig zsíros és piszkos volt, egy társát kérte meg, hogy nyissa ki és olvassa fel a leve-

Shaw Eyre Massey, a londoni tűzoltók parancsnoka

¹⁶ Wallington; i. m. 29. o.

¹⁷ Kocsis Piroska; i. m.

¹⁸ Roncsik Jenő; i. m. 46. o.

let. A miniszterelnök, Lord Palmerston hívta ebédre. A gróf kénytelen volt vegyszerekkel mosakodni, hogy a halszagtól és a koromtól megszabaduljon. Levette a fa ágya fölött tartott frakkját, és az alkalomhoz illően felöltözött. Amikor a miniszterelnök Shaw kapitánytól kérdezte a véleményét a grófról, az a legnagyobb dicsérettel számolt be a tűzesteknél mutatott önfeláldozásáról, minden tekintetben példaadó tevékenységéről¹⁹.

A gróf soha nem felejtette el, hogy Shaw kapitány és a többiek szigorúságukban is szívből segítettek őt abban, hogy tapasztalatot szerezzen, gyakran emlegette a felejtethetetlen kiképzést, a londoni tűzoltóktól tanultakat, Shaw kapitány és társai jó szándékú viselkedését.

Széchenyi Ödön gróf a londoni kiképzés után parancsnoki diplomát kapott. 1862. június 7-én kelt levelében arról írt Béla bátyjának, hogy hazatérésekor egy ládányi felszerelést fog magával hozni, és egy pesti tűzoltó egyesület szervezésének tervét forgatja a fejében. Hazatérőben meglátogatta és tanulmányozta az útjába eső francia és német városok tűzoltási módszereit²⁰.

A gróf hazatérése után levélben tartotta a kapcsolatot Shaw kapitánnyal. Arról is értesítette, hogy 1871-ben a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség ülésén a királyi Arany Érdemkereszttel tüntették ki. 1871. november 16-i válaszlevelében Shaw kapitány elismeréssel emlékezett vissza a londoni kiképzésen részt vevő tanítványára.

„Kedves Grófom!

Nagy örömmel vettem leveleit és a fényképeket, amiket nekem küldeni szíves volt s köszönetem küldöm értük Önnek. Boldog vagyok, hogy nem felejtette el ebben az országban élő barátait s megragadom az alkalmat, hogy tudtára adjam: mi sem felejtkeztünk meg a legkevésbé sem önről sőt élénk nagyrabecsüléssel él emlékezetünkben. Örömmre szolgál, hogy kitűnő szolgálataiért királyi kitüntetésben részesült. Nem kétséges, hogy jövő pályafutása éppen úgy megmutatja majd, mint múltja, hogy minden tekintetben méltó a magas kitüntetésre. Sok idegen jött hozzám az elmúlt tíz évben, hogy tűzoltói gyakorlatra tegyen szert és azt elsajátítsa, de egyik sem vette ma-

Széchenyi Ödön fiatalon, tűzoltó felszerelésben (Kat.véd. Központi Múzeuma)

¹⁹ Roncsik Jenő; i. m. 47. o.

²⁰ A Széchenyi-család történetének újabb dokumentumai a Kézirattár gyűjteményében IX. Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára, 2014. május 8.

gának a fáradtságot, hogy azt olyan gyakorlatiasan s behatóan tanulmányozza, mint ön. Nagyon el vagyok ragadtatva, hogy az energia és kitartása, amivel munkáját végezte, jól megérdemelt jutalomban részesült királya és honfitársai részéről.

Végtelenül sajnálom, hogy nem lehettem olyan szerencsés, hogy a gyűlésükön részt vehettem volna, de eltökélt szándékom, hogy Pestet a jövőben meglátogatom, hogy engedelmével munkája eredményét a helyszínen is láthassam.

Abban a reményben, hogy eredményes és tiszteletreméltó élethivatását, amelynek magát szentelte, még soká folytatja, maradok, kedves gróf, mint mindig, őszinte barátja: Shaw.”²¹

Sajnos jobb lába egy tűzesetben olyan súlyosan megsérült, hogy le kellett vágni, így Shaw kapitány nem tudott Pestre látogatni. Néhány év múlva állapota miatt a bal lábát is amputálni kellett.

A magyar tűzoltóság megszervezése

Széchenyi Ödön az egyetlen a világon, aki két országban szervezte meg a tűzoltóságot, és két országban vezette – az egyik országban grófként, a másikban pasaként – parancsnoki rangban a tűzoltást. Alig húsz éves volt, amikor a falujában pusztító tűzvész kapcsán elgondolkodott a tűzesetek problematikáján. Londoni kiképzéséről hazatérve azért dolgozott, hogy megalakítsa az első pesti önkéntes tűzoltó egyesületet, amely aztán fáradhatatlan munkája eredményeképpen nemsokára országos szövetségbe szerveződött.

Az első magyar önkéntes tűzoltó egyesület

A királyi Magyarországon elsőként 1834-ben az Aradi Önkénytes Polgári Tűzoltókar jött létre. A tanács 1835. szeptember 7-i ülésén elfogadta a felajánlott szolgálatot és a tűzoltókat a városi kapitány parancsnoksága alá helyezte.

Alapszabályukat a nagyváradi Császári Királyi Helytartósági Osztály 1857. július 10-én 11.987. szám alatt hagyta jóvá, addig a városi tanács engedélye alapján működtek.

A tagoknak egyöntetű ruházata volt. „Zrínyi kabát és nadrág, sötét búzavirág színű posztóból fekete zsinórzattal, 5 fehér sima som gombbal, kalap fekete, nemzeti trajkával és vörös tollal. Csizma magyar, sarkantyúval.” Tűzesetnél a gyorsaság miatt csak egy pléhből készült jelvényvel különböztették meg magukat.

A tűzoltókar 5 szakaszból állt:

- törő, bontó és mászó osztály,

---

21 Roncsik Jenő; i. m., 48. o.

- élet- és vagyonmentő osztály,
- őrosztály,
- szivattyús osztály,
- vízszállító osztály.

Ezek mindegyike egy-egy hadnagy vezetése alatt állt, és minden szakaszban volt egy-egy őrmester, 3-5 tizedes, valamint 30-60 főnyi tűzoltó legénység. A karnak külön zenekara is volt, melynek tagjai szintén egyenruhát viseltek.

A rendszabályok arról is rendelkeztek, hogy azok, akik egy tűzesetnél súlyos sebesülést szenvedtek, segílyt kapjanak, míg halálozás esetén temetési költségek fizetését írták elő. A fő- és altiszteket az összes egyleti tag szótöbbsége alapján választották²².

Akárcsak az apja, Széchenyi István gróf, Ödön is reformok végrehajtására és Magyarország modernizálására törekedett. 1862-ben a világkiállítás magyar kormánybiztosaként érkezett Londonba, s itt ismerkedett meg a világon akkor élen járó londoni tűzoltóság tűzoltási technikájával. A parancsnoki diploma megszerzése után Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban és Németországba tanulmányozta a tűzoltó szervezetek munkáját, s így a téma kiváló ismerőjévé vált²³. Hazatérése után Magyarországon egy hasonló szervezet létrehozásán fáradozott. Pénzügyi és társadalmi okokból az önkéntesek munkájára támaszkodó tűzoltó-szervezet kialakítását tartotta a legmegfelelőbb formának.

Ebben az időszakban sem Budán, sem Pesten nem volt elég tűzoltó. Voltak ugyan szabályok a tűzesetekkel kapcsolatosan, de nem tartották be pontosan őket. 1845-től működött egy „Budai Önkéntes Tűzvédőrség” nevű egység, amelyet jeles személyek fiai hoztak létre, és a tűzesetek helyszínén segített a bajba jutottakon, de alapszabály híján nem lehetett szabályos tűzoltó szervezetnek tekinteni.

A gróftól 1861-től foglalkoztatta a magyar tűzoltóság megszervezésének gondolata. 1862-ben a londoni világkiállításról hazatérőben június 7-én Kreuznachból írja Béla bátyjának: *„Tervem a tűzoltó egyletnek tervvázlatát kidolgozni.”*

A Magyar Sajtó 1862. december 7-i számában Jókai Mór „A mai nap története” című rovatában a tűzoltószervezet megalakulása kapcsán így ír:

„Gróf Széchenyi Ödön tűzoltó társulatot alakít a fővárosban. Óhajtandó, hogy ez intézmény hazánk legkisebb falujában is megvalósuljon. Ez nem parádé, amit csak mulatságból talál ki valaki untából: hazánkban a tűzoltás rendszeresítése igazán »égető« szükség. Egyik ország-

22 Tarján Rezső – Minárovics János: Az önkéntes tűzoltóságok történetéből. Belügyminisztérium Tűzrendészeti Országos Parancsnoksága, 1968. Budapest. 9. oldal

23 Füle, Katalin – Ulrika Denk: Institut Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation Biographie des Monats, Ödön Graf Széchenyi von Sárvár und Felsővidék, Österreichische Akademi Der Wissenschaften, 201.

ban sem pusztít annyi tűzvész, mint nálunk. Ez érthető is, ha a meglehetősen kiterjedt falvakra és a mezővárosokra gondolunk. Itt minden tűz tízszer akkora károkat okoz, mint a kis német falvakban vagy rendezett nagyvárosokban. A gondatlanságból keletkezett tüzek komoly gazdasági kárt okoznak az országnak. A magyar van olyan erős és bátor, hogy megküzdjön az ellenségeivel. De itt van egy ellenség, amely mindig velünk fog maradni. Szervezzük meg a tűzoltást a legkisebb faluig, és küzdjünk meg mindenütt az átkos csapással, ahol csak vörös taraja feltűnik! Szükségünk van a fiatalokra! Ez nemes küzdelem, és nem kerül olyan sokba, mint egy igazi háború, sőt megvéd bennünket a nyugal munkát elűző veszély okozta károktól.”²⁴

A gróf először az ismerőseit és barátait igyekezett megnyerni az ügynek. A Pesti Napló 1862. december 11-i számába (és más újságokba is) írt felvilágosító cikkeket. A hosszú, részletes cikk gondolataiból idézünk:

„Az anyagi jóllét fejlődésének mellőzhetetlen feltétele lévén a vagyon biztosság az elemi csapások s ezek közt különösen a tűz pusztításai ellen, az e tekintetbeni intézkedések legfontosabb teendőink közé tartoznak.”

„Ösztönszerű sajtásága az minden élőlénynek, hogy szerzeményeit megóvni igyekszik s az emberi társadalom történetének lapjai már a legrégebb korban is nyomait tüntetik fel azon értelmes igyekezetnek, mely szerint a természettudomány segítségével igyekeztek a tűz hatalmát legyőzni.”

„Hogy a polgárosodott anyagi fejlődés a tüzesetek számát növeli, az legvilágosabban kitűnik azon arányból, melyben a tüzesetek száma primitív fejlettségű és előrehaladott iparú államokban egymáshoz viszonylik. Míg Konstantinápolyban, bár főleg fából épült, évenként közép-arányban nem több mint 30-40 tűz fordul elő, addig Londonban évenként 1000-1200 tüzeset támadt, míg Bécsben 1830-ban csak 40 tüzeset képezte a maximumot, már 1860-ban majdnem 200 tüzeset volt.”

„A főntebbivel megfordított viszony mutatkozik a tüzek terjedelmére nézve, mert míg a fejletlenebb államokban a zabolátlan elemek dühe korlátlanul csapong és a nehéz verejtékkel szerzett vagyonnak sok ezernyi értékét semmisíti meg, addig a művelt országokban jól szervezett tűzoltó intézetek várják a garázda lángokat, célszerű készleteikkel elfojtandók azokat, mielőtt nagyobb károkat tehetnének s míg a roppant tömegű gyarmatárakkal, zsír- és szesz-anyagokkal, fűszerek s növény-anyagokkal telt londoni dock oknak legiszonyabb tüzeit is rövid idő alatt a jószerkezetű gőzfecskendőkkel eloltani képesek s legföllebb is egyetlen raktárra szigetelik el, - mi egyszersmind az odavaló tűzoltó egyletek kitűnő rendszerének köszönhető, - addig Konstantinápolyban minden tűzvésznek sok ház esik áldozatul s hetekig tartó pusztításában minden

---

24 Heizler Zoltán: "A Magyar Tűzoltó Szövetség százötven éve (1870–2020)", Magyar Tűzoltó Szövetség, 11. o., 2019.

vagyont s életet megsemmisít, melyet megmenteni részint rossz építésmód, részint sokszor az oltási intézkedések hiánya miatt nem sikerül.

„Ezért az anyagi ipar fejlődéssel párhuzamban kell tehát gondolkodnunk a célszerű tűz oltási intézményekről...”

„Itt Pesten – a fővárosban – dacára a tűzoltó műszerek szép számának, oly hiányok vannak a készülségre és kezelésre nézve, hogy egy okszerű beosztott és szervezett tűzoltó egyletnek létesítése a fősziükséghez tartozik.”²⁵

Tűzoltók a tűzoltó-állomás előtt, 1870. április (Magyar Nemzeti Múzeum)

A gróf a hivatásos és az önkéntes tűzoltók összehasonlítása során arra az eredményre jutott, hogy az önkéntesek sikeresebbek, mert ők önfeláldozóbbak, elkötelezettebbek és elszántabbak, s úgy véli, hogy az alacsony fizetségért dolgozó hivatásosak kevésbé készek az életüket kockáztatni. Minthogy az önkénteseknél nincs személyi kiadás, többet lehet költeni tűzoltó felszerelésre, több és hatékonyabb eszközt lehet vásárolni, ezáltal pedig még a karbantartás és javítás is kevesebbe kerül, vagyis az önkéntes tűzoltó egységek alacsonyabb ráfordítással jobb eredményeket érhetnek el.

²⁵ Roncsik Jenő: i. m. 123. o.

A gróf egy gyűlést szervezett, ahová meghívott mindenkit, akitől az önkéntes tűzoltó egységek alakításához támogatást remélt. Így ez az 1862. december 26-i gyűlés az első pesti önkéntes tűzoltó egység alakuló ülésének tekinthető, amelyen a város magas rangú vezetői és ismert személyek is részt vettek, és amelyen gróf Széchenyi Ödön elnökölt. A magyar népet jellemző bátorságra és a pénzügyi feltételekre hivatkozott akkor, amikor az önkéntes tűzoltóságról, mint a legalkalmasabb rendszerről beszélt²⁶.

E gyűlés után Széchenyi intenzív munkával megalakította az első önkéntes egységet, de még nem tudta, hogy a bécsi központi szervek irányítása alatt a kiegyezésig működő magyar kormányzatszervvel, a Magyar Királyi Helytartótanáccsal külön harcot kell majd vívnia. A helytartótanács az 1863-ban benyújtott tűzoltósági alapszabály-tervezetet 1864 szeptemberében elutasította. Az elutasítás elsősorban a tűzoltó egyesület átláthatatlan és bonyolult szervezeti struktúrájának a számlájára írható (az alapítók közel ötvenfős tisztikarban gondolkodtak!), de valószínűleg politikai bizalmatlanság is közrejátszott a szabadságharc leverése utáni feszült légkörben.

A gróf leendő tűzoltó egylete számára tehető emberek támogatását kérte; megkereste még az éppen akkor Pesten tartózkodó híres francia író, Alexandre Dumas-t²⁷ is:

„Uram! Ön igen különösnek tarthatta azt a lépésemet, melyet Önnél a napokban tettem s bizonyára azt kérdezte magától, hogy miféle gondolat foroghatott a fejemben akkor, amikor a tűzoltóság érdekében egy aláírási ívet juttattam Ön-höz és így az Ön itt-tartózkodását megadóztattam városunkban, melyet először tisztelt meg megjelenésével.”

„Jelentkeztem Önnél, Uram, mert nagy megtiszteltetésnek tekintettem, hogy a francia irodalom legnagyobb hírességének, Dumas Sándornak a neve szerepeljen intézményünk élén és eljárásom rendkívülisége mellett fenntartottam magamnak, hogy hálás köszönetemet nyilvánítsam azért a kedvességért, amellyel Ön kívánságomat fogadta. Az emlék, amelynek az elfogadására kérem, a legnemesebb, amelyet egy magyar felajánlhat Önnek.”

„Jelképe ez a kard annak az erőnek, amely nemzetünket hosszú időn át Európa legvitézesebbjei sorába emelte, de jelképe ez az erkölcsi erőnek is és illik ahhoz, éppen úgy, aki értelmével és lángeszével ragyog, – mint a katonához, aki azt hazája védelmére használja.”²⁸

Dumas válaszelevelében így ír:

---

26 Markuszovszky Béla: A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség története, első kötet, 1911, 2. o.

27 Alexandre Dumas (1802–1870): az egyik legismertebb francia író. A Monte Cristo grófját, A három testőrt és más regényeit a világ sok nyelvére lefordították.

28 Roncsik Jenő: i. m. 129. o.

„Gróf ur, ha az Ön ajándékánál valami kedvesebb előttem, az az Ön hozzá mellékelt levele.”

„Uzsorára adtam ki a pénzemet s az nekem nem szokásom. De mit tegyek? Az Ön udvariasága legyőzte az enyémet, Franciának magyar által legyőzteni annyi: mint testvérnek testvér által s ezt a legyőzést egyik testvér a másiknak nemcsak bevallhatja, hanem dicsekedhetik is vele.”

A tűzoltóság érdekében folytatott lobbitevékenység mellett Széchenyi gróf cikkeket is írt a témában. Az 1864-ben Ráth Mór kiadásában *„Tűzoltás körül tett tapasztalatok. Megyék, városok, községek és különösen az ezekben alakuló tűzoltó egyletek figyelmébe ajánlja gróf Széchenyi Ödön”* címmel megjelent 64 oldalas munkája volt az első könyv, amely módszeres vizsgálat tárgyává tette mindazt, ami Magyarországon a tűzoltás terén történt²⁹.

A benyújtott alapszabály jóváhagyását a helytartótanács eleinte kerülte: az engedélyezés a már említett politikai bizonytalanság miatt csúszott, ugyanakkor nem akartak nyíltan szembe kerülni a gróffal. A pesti városháza is a helytartótanács mellett foglalt állást, a rendőr-főkapitányság pedig azt közölte, hogy tűz esetén az egység tagjai a helyszínen kötelesek a rendőrfőnök vagy helyettese parancsainak engedelmeskedni.

Gróf Forgách Antal magyar királyi udvari kancellár a rendőrminisztérium rendeletét megküldte gróf Pálffy Móric magyar királyi helytartónak 1864. január 5-én a következő leirattal: *„Azt akarom, hogy egy tűzoltó egylet működése ne engedjék meg.”*³⁰

A helytartótanács végül elutasította a beadványt. A gróf 1864. szeptember 20-án az egység alapítóihoz fordult: *„Elhatároztam, hogy az ügyet, melyet csak a főváros javára kezdeményeztem, ezen megtagadás miatt el ne ejtsem, hanem előbb a n. m. magyar királyi udvar korlátnoktséghez felebbezzem és szükség esetén legmagasabb helyen is szorgalmaztam. Az egylet felszerelési költségeire előlegesen adott összegeket az engedély végleges megtagadása esetén kamattal együtt az adakozó urak kezéhez szolgáltatatom.”*³¹

A kitartó munka végül meghozta gyümölcsét – 1865. november 28-án a következő szövegű jóváhagyás érkezett:

„Gróf Széchenyi Ödön kérésének, hogy az általa alapító társaival egyetemben Pest-Budán tervezett tűzoltó egyletet megalakítsa – azzal a feltétellel, hogy az egylet parancsnokainak a tűzeset helyén a rendőrfőkapitánynak vagy a helyettesének engedelmességgel tartozik, és ezt a szervezeti szabályzat első pontjába belefoglalják – helyt adatik.”

Fontos megérteni, hogy ez a jóváhagyás súlyosan csorbította volna a tűzoltó egylet hatáskörét – ez, vagyis a rendőrfőkapitány hatásköre lett az „ütközőpont”. Noha a politikai légkör ebben az időszakban már oldottabb volt, mégis szokatlan lett volna, hogy egy egyesület mint-

---

29 Berki Imre: i. m.

30 Roncsik Jenő: i. m. 133. o.

31 Roncsik Jenő: i. m. 135. o.

egy hatósági jogköröket gyakoroljon, és a tűzesetek oltásánál önállóan intézkedjék, hiszen ez a rendőrfőkapitány jogkörének megcsorbítását jelentette volna.

A gróf e rendelkezéssel szemben előterjesztéssel élt, és rámutatott: a tűzoltó munka hatékonyságát kérdőjelezi meg, ha az egyesület a városi rendőrfőnök, vagy a rendőrbiztos önkényének és szeszélyének lenne kitéve.

Thaisz Elek főkapitány a gróf véleményével szemben ragaszkodott ahhoz, hogy a tűzoltóság technikai szempontból is a rendőrség hatásköre alá tartozzék, Pest város tanácsa azonban 8 szavazattal 4 ellenében ehhez nem járult hozzá.

Az újonnan átdolgozott alapszabályokat a helytartótanács végül 1866. december 13-án hagyta jóvá egy kompromisszumosnak szánt megoldással:

„Az álladalmi igazgatóságnak fenntartatik, hogy az egyesület mellé biztost rendelhesen, kinek kötelességében állandóan felügyelni, hogy az egyesületi alapszabályok határozatai minden irányban kellőleg megtartassanak.”

A grófot és általa a szervező bizottságot 1866. december 27-én értesítette Pest város tanácsa, hogy a helytartótanács az alapszabályokat jóváhagyta. Már előzetesen kinevezték az egyesülethez Thaisz Elek rendőrfőkapitányt országos fejedelmi biztosnak, aki azonban működését nem tudta megkezdeni a Magyar Királyi Helytartótanács megszűnése miatt.

Ily módon a pesti önkéntes tűzoltó egyesület nagy lelkesedéssel hivatalosan megalakult, ám ez a kezdeti lelkesedés hamarosan lelohadt, taghiány miatt ugyanis az egyesület nem tudott elég hatékonyan működni. Felmerült az ötlet, hogy egyesülnek a sokkal több tagot számláló Nemzeti Torna Egységgel, melyet az örömmel fogadott, és az egyesülési javaslatot 1867. december 28-án a negyven tűzoltó részvételével megtartott közgyűlés meg is szavazta. Az egyesülés tehát létrejött, a tűzoltók számára azonban nem hozott kedvező eredményt: kisebbségben lévén nem tudták megakadályozni a tűzoltó tevékenység háttérbe szorulását³².

A gróf újabb erőfeszítéseket tett, hogy a társadalom megismerje a tűzoltók munkáját. 1868. február 18-án nyilvánosan mutatott be egy kézi tűzoltó készüléket, amelyet egy-egy, szurokkal leöntött máglya – az egyik kemény, a másik puhafából – tűzésénél alkalmazott sikerrel. A bemutató nézői közül később többen beléptek a tűzoltó egyesületbe.

Az 1869 októberében tartott közgyűlésen a tűzoltók már egyenruhában vettek részt, és a különböző feladatok ellátására szerveződő csapatok élére vezetőket választottak. Elkészült a Nemzeti Torna és Tűzoltó Egyesület alapszabálya; kérvényt adtak be Pest város tanácsához, hogy jelöljenek ki és adjanak át egy helyet a városban egy állandó tűztorony felállításához³³.

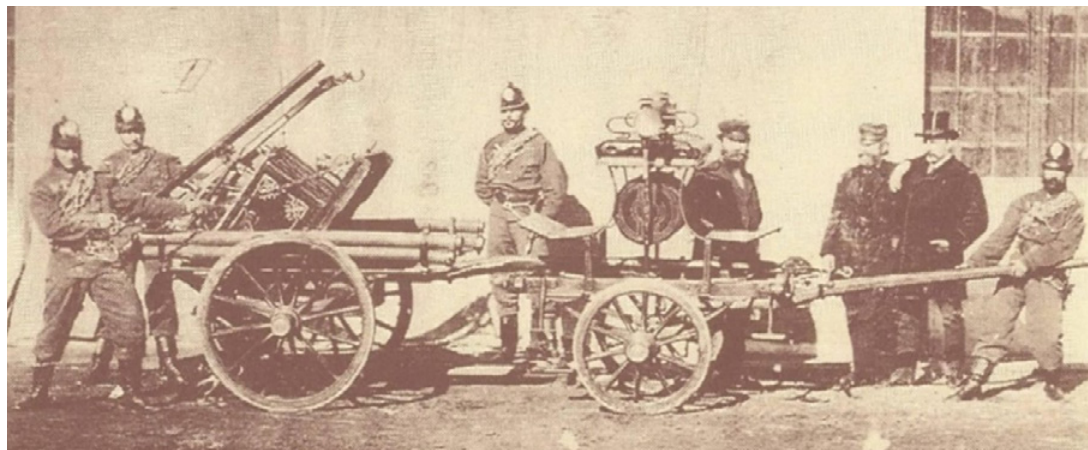
A fáradtságot nem ismerő, soha meg nem hátráló és minden akadályt sikerrel vevő gróf éveken keresztül folytatott küzdelme meghozta gyümölcsét. Megküzdött a tűzoltással szem-

---

32 Roncsik Jenő: i. m. 138. o.

33 Roncsik Jenő: i. m. 140. o.

Széchenyi Ödön tűzoltó fecskendővel, 1872

beni érdektelenséggel, legyőzte a bürokratikus akadályokat, és még az autoriter vezetés támogatását is elnyerte. A polgármesternek a városi tanácshoz 1870. január 9-én intézett levele kijelölt egy helyet az önkéntes tűzoltók számára.

Az első pesti önkéntes tűzörség 1870. január 9-én kezdte meg működését az Eskü téren (a mai Március 15-e téren) egy őrparancsnok és nyolc tűzoltó részvételével. A tűzoltóság első őrsége a később megépülő Erzsébet híd pesti hídfőjénél volt. A belvárosi templom egyemeletes plébániaépületének a földszinti részén három bolthelyiség, továbbá a kapualj szolgált a parancsnoki iroda, a laktanya és a szertár céljára.

A csapat vezetésére, azaz a csapattiszti feladatok ellátására a főparancsnok javaslatára 1870. január 4-én tűzfelügyelői címmel Krause Waldemár lipcsei önkéntes tornász tűzoltó szakaszparancsnokot nevezték ki.

Gróf Széchenyi Ödön tűzoltáskönyve

Az éledező tűzoltó mozgalomnak – és így a vidéki tűzoltó egyesületeknek – nagy szüksége volt egy könnyen hozzáférhető elméleti tananyagra. Gróf Széchenyi Ödön – korábban már említett – hatvannégy oldalas, „Tűzoltás körül tett általános tapasztalatok” című könyvét, mely 1864-ben jelent meg Ráth Mór kiadásában³⁴, pontosan ebből a célból írta.

A könyvecske hét fejezetből áll. Az első a tűzoltó szervezetek szükségességéről szól, a másodikban az önkéntes tűzoltó egyletek szervezését tárgyalja, feladatait – oltás, mentés, védelem, felügyelés, bontás – határozza meg³⁵.

34 Berki Imre: Gróf Széchenyi Ödön élete és munkássága, Védelem tudomány, V. évf., 3. szám, 2020/7.

35 Roncsik Jenő: i. m. 114. o.

EGY MINDNYÁJUNKÉRT, ÉS MINDNYÁJUNK EGYÉRT.

TŰZOLTÁS

KÖRÜL TETT

ÁTALÁNOS TAPASZTALATOK.

MEGYÉK, VÁROSOK, KÖZSÉGEK
ÉS KÜLÖNÖSEN AZ EZEKBE ALAKULÓ
TŰZOLTÓ EGYLETEK

FIGYELMÉBE AJÁNLJA

Gr. SZÉCHENYI ÖDÖN,

A B-P. ÖNKÉNYTES TŰZOLTÓ EGYLET ID. ELNÖKE, ÉS A SZABAD
KIR. ARAD VÁROSI ÖNKÉNYTES POLGÁRI TŰZOLTÓ KAR
TISZTELETBELI TAGJA.

A fordítási jogot szerző magának fentartja.

PEST 1864.

RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

A könyv a fecskendők működtetőit két csoportra osztja: szivattyúsokra és vízfordókra, és azt javasolja, hogy a fecskendő végénél háromszor annyian álljanak, így a fáradó embereket folyamatosan le tudják cserélni. (A kézi működtetésű fecskendők korában ez húsba vágó probléma, a gőzfecskendők még váratnak magukra!) Széchenyi – a korabeli tapasztalatok alapján – arra is rámutatott, hogy egy külön figyelőegységet kell felállítani, amely a tűzből kimentett értékeket helyezi biztonságba; illetve arra, hogy a bontás csak nagyobb tűzesetek – különösen tető égése esetén – szükséges, erre pedig ácsokat és kőműveseket kell toborozni.

A harmadik fejezet a tüzek helyét tárgyalja, külön forgatókönyvvel és taktikával a tetőtérben, földszinten, pincében és az emeleten, illetve gabonahombárban, istállóban vagy kéményben keletkező tűz esetére.

A könyv gyakorlati tapasztalatok alapján készült, így érdekes lehet megfigyelni, mik azok a beavatkozási útmutatások, amelyeket Széchenyi tűzoltók számára összeállított. Leírja például, hogy nem tanácsos egy tűzoltó számára egyedül égő házba menni, mert ha a hőség vagy a füst miatt eszméletét veszti, társai nem tudják kimenteni. Pontosan ezért – így Széchenyi – ha mégis muszáj valakinek egyedül bemenni, csak a derekára kötött kötéllal tegye, hogy társai vész helyzetben ki tudják húzni.

A könyv alapján a tűzoltás sikere nagymértékben a parancsnoktól függ, ezért a tűzoltás irányítására vonatkozó intelmeket is rögzít. Ilyen például, hogy a tűz ellen mindig szélirányból kell fellépni, vagy, hogy földszinti tűz esetén általában a legjobb az első emelet padlójának megbontásával fentről beavatkozni. Szintén ide tartozik, hogy emeleti tűz esetén, ha lehetséges, a legjobb a tömlőket létrákról a tűzre irányítani. Az ilyen tüzekbe sohasem alulról, hanem egy más, de azonos szinten lévő helyről kell beavatkozni.

A tanácsokból arra is következtethetünk, milyen emberfeletti és veszélyes munka lehetett a tűzoltás. Széchenyi egy helyen arról írt, hogy a tűzoltók legelső dolga a ház ajtóinak, ablakainak bezárása, mert a legkisebb légáramlat képes a már elaludni készülő tüzet is fellobbantani. Ha mindent lezárnak, hogy levegő ne jöhessen be, majd a vizet is helyesen használják, akkor a tüzet gyorsan el lehet oltani.

A negyedik fejezet általános taktikai tanácsot ad arra nézve, hogy az önkéntes tűzoltóknak tűz esetén mit kell tennie.

Az ötödik fejezet nem a tűzoltók, hanem a lakosság számára tartalmaz általános tűzvédelmi intelmeket – többek között például meg kell ismerniük saját házuk minden ki- és bejáratát, hogy akkor is gyorsan tudjanak menekülni, ha a tűz éjjel, lámpaoltás után keletkezett.

A hatodik fejezet a Pesten alakuló önkéntes tűzoltó egyesület tervvázlatáról szól, s hogy miképpen kell az egyesület megalakítani, majd mintául közli a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyesület első kidolgozott alapszabályait.

A hetedik rész Pest város területén 1862–1863-ban keletkezett tűzeseteket sorolja fel, amely szerint a tűzkár 1862-ben 31 765 forintra, 1863-ban 66 362 forintra rúgott.

A füzet végén pedig a leendő és jelenlegi tűzoltóságok számára nyújt segítséget *„A jelen mű szerzőjének utasításai szerint angol minta után készített szivattyús fecskendők árjegyzéke”*.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a könyv az első magyarul írt szakmai munka a tűzoltásról, megjelenése után hamar hiánycikké vált. Széchenyi érdeklődése ezek után a gazdasági, ipari és közlekedési vállalkozások felé fordult, a tűzoltással kapcsolatos szakmai művek írására nem maradt ideje.

Hivatásos tűzoltó szervezet a fővárosban

A gróf 1862-től azt az álláspontot képviselte, hogy pénzügyi és társadalmi okok miatt az önkéntes tűzoltóság hatékonyabb a hivatásos, fizetésért dolgozó tűzoltóknál. Több mint hét éven keresztül vívott küzdelmei eredményeképpen megalakította az önkéntes tűzoltók szervezetét, de az egyesület létrehozása és működésének kezdete annyi problémát vetett felszínre, hogy a gróf megváltoztatta a véleményét. Látta, hogy az egyesület egymagában képtelen hiánytalanul és hibátlanul ellátni a tűzoltás minden feladatát; nem tud annyi tagból álló csapatot szervezni, amennyit az általa megkívánt szolgálathoz szükségesnek lát. Mivel az önkéntesek számára a „civil” munkájuk az első, a szolgálat rendszerint az éjszakai órákra korlátozódott.

A Pest város tanácsa által 1869. február 19-én létrehozott vizsgálóbizottság megállapította, hogy a tűzoltás meglévő eszközei megfelelnek egy kisvárosnak, de Pest igényeit semmiképpen sem tudják kielégíteni. Az egyik nagy gond, hogy csak három olyan tűzoltó fecskendőjük volt, amelyet a magas épületeknél alkalmazni tudtak, a többit csak az egyszintes házaknál lehetett használni.

A hivatásos tűzoltásra való áttérés nem volt olyan nehéz, mint az önkéntes tűzoltás megszervezése, mert Magyarországon közben véget ért az önkényuralom, és szabadabb légkör alakult ki. Pest város tanácsa látta a tüzesetek megelőzésének fontosságát, és azt is, hogy a problémát nem lehet pusztán önkéntesekkel megoldani. A város gyors növekedésével és az új ipari létesítményekkel arányosan egyre nagyobb károkat okoztak a tüzek, így aztán már senki nem tiltakozott a tűzoltószervezet hivatásossá alakítása, egy képzett tűzoltó parancsok szolgálatba állása és a szervezet számára megemelt pénzügyi keret biztosítása ellen.

Az önkéntes egység tényleges megalakulása és működése kezdetén a felszerelések tisztításával és karbantartásával hat egyenruhás tűzoltót bíztak meg, az ő munkájukat pedig meg kellett fizetni. A gróf a városi tanácstól egyrészt az önkéntes tűzoltóság támogatását kérte, másrészt hivatásos tűzoltóság létrehozását javasolta. A tanács a javaslatot támogatta és a közgyűlés elé vitte. A javaslat elfogadása után 1870. február 1-től Széchenyi Ödönt vezetőnek nevezték ki, és az Eskü téren helyet jelöltek ki számukra. A főváros első tűzoltó állomása a mindössze tizenkét fős csapat számára egy régi üzlethelyiségből átalakított szűk pince lett, amelyet ráadásul a Duna minden magasabb vízállásánál elöntött a víz, és a helyhiány miatt

Az első őrség épülete az Eskü téren (Klősz György felvétele; Fortepan/Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.XV.19.d.1.07.025)

a felszerelés egy részét kint az utcán kellett tárolni³⁶. Az állomás szobái nedvesek, dohosak voltak, a csapat szobájába egy szűk falépcsőn lehetett felmenni. A távíró szobában négy ágy állt, melyek nappal székként/padként szolgáltak. A helyhiány miatt arra is kényszerültek, hogy az eszközöket az utcán tisztítsák, a tömlőket pedig a Dunán, halászbárkákon mossák. A nehézségek és a korlátozott lehetőségek ellenére az önkéntes és a hivatásos tűzoltók közös munkakezdése sikeresnek mondható.

A hivatásos és az önkéntes szervezetek irányítása egy kézben összpontosult. Az önkormányzat három-három lovat adott mindkét szervezetnek, a városháza és a közeli templom tornyában két embert alkalmaztak figyelőszolgálatra. A tűzoltóság lassan fejlődésnek indult, minden állomáshelyen egy tűzoltó őrmester, egy csővezető és tíz tűzoltó szolgált.

Széchenyi mint tűzoltó főparancsnok nagy figyelmet fordított a testületek felszerelésének minőségére, korszerűségére: Angliából hozatott fecskendőket, köztük egy angol gyártmányú gőzfecskendőt is³⁷, melyet aztán 1872-ben felajánlott megvételre a városi tűzoltó bizottná nyon keresztül a Pest Szabad Királyi Város Tanácsának. Az új szerrel nagyszerű bemutatót tartottak 1872. december 12-én a Duna-parton. A korabeli sajtó tájékoztatása szerint a gép egy „toronymagas” hatásos sugarat adott. Tűznél először 1873. március 1-jén avatkozott be vele, a Mező utcai Orfeum égésénél.

³⁶ Roncsik Jenő: i. m. 142. o.

³⁷ Roncsik Jenő: i. m. 144. o.

A Buda-Pesti Önkéntes Tűzoltó Egylet bemutatója az Eskü téren, 1880 körül. (Klösz György felvétele, Forrás: Fortepan/ Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.XV.19.d.1.06.018)

A városi tűzoltók folyamatos szolgálatot láttak el, tehát éjjel-nappal szolgálatban voltak. Széchenyi már 1870 márciusában megemelte létszámukat négy fővel, sőt, március 23-án a második őrséget – a Ferencvárosban a Nyúl és az Oroszlán utca sarkán, a volt gazdasági hivatal raktárában – is felállították tizenhárom fővel. Az így kialakult huszonnyolc fős csapat kiképzésének megtörténtét április 20-án jelentette a főparancsnok a tanácsnak. A kapcsolattartás érdekében a tűzoltó állomásokat távíróval kötötték össze.

A gyors növekedés miatt új probléma is jelentkezett: nem volt elég hely a gyakorlatozás-hoz, ezért a gróf kérvényezte a Városliget egy részének használatát. Pest városának tanácsa azzal, hogy a Városliget a lakosságot szolgálja, a tűzoltók gyakorlatozása pedig károsítaná a parkot, a folyamodványt elutasította, ugyanakkor – azzal a feltétellel, hogy a gyakorlatról előre értesítik a rendőr-főkapitányságot – a Duna-part használatára engedélyt adtak. A gróf megalakította a pesti tűzoltó zenekart, és a katonazenekar vezetőjét felkérte, hogy tanítsa az ő zenekarának tagjait³⁸.

Év végére elkészült a tűzoltók új mászótornya, amely akkor a legmodernebbnek számított Európában. A városháza, illetve a belvárosi templom tornyából a figyelők belátták az egész várost, ezért a gróf egy városi riasztórendszert is ki akart építeni. Tervezte, hogy a Gellért-hegy tetején egy tűzriasztó állomást hoz létre. Az itt figyelők az elképzelés szerint egy

---

38 Roncsik Jenő: i. m. 148. o.

oszlóra szerelt fényes tűzjelző eszköz segítségével előre megszabott színekkel tudatták volna, hol és milyen tűz ütött ki, a tűzoltók pedig távirón értesültek volna a riasztásról – sajnos ezt a tervét már nem sikerült megvalósítani.

1873. november 17-én Pest, Buda és Óbuda városának egyesítésével létre jött Budapest.

A főváros tanácsa 1873. december 16-án a budai és a pesti tűzoltók egyesítésével kapcsolatos tárgyalásra hívta a grófot, amelyek eredményeképpen a gróf január 14-én vette át Bogisich Károly tűzoltó főparancsnoktól az egyéni és csapatfelszereléseket, amelyeknek értéke a lehető legcsekélyebb volt. Egy megegyezés és végül az azt megerősítő közgyűlési határozat alapján a budaiak beleolvadtak a budapesti önkéntes tűzoltó egyesületbe, mint annak III. osztálya. Ezt a belügyminiszter 21,829-18 f.l. B. M. számú leiratával jóvá is hagyta³⁹.

A gróf a dunai életmentő szolgálatot is fel akarta vetetni a tűzoltók feladatai közé, és a tanácstól a templomtérén lévő tűzoltó állomás számára mentőcsónakot igényelt, ám végül ezek is csupán tervek maradtak.

A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség

A gróf számára nyilvánvaló volt, hogy a budapesti önkéntes és hivatásos tűzoltóságok megszervezésével és fejlesztésével nem ért véget a munka, hiszen a vidék bevonása nélkül nem lehet teljes Magyarország tűzvédelme. Ötlete – mely azonban anyagi és technikai akadályok miatt csak később valósult meg – az volt, hogy a budapesti tűzoltók a helyszínen képezik majd ki a vidéki tűzoltóságok tagjait.

A Krause Waldemárral és Follmann Alajossal folytatott megbeszélések után végül abban állapodtak meg, hogy felállítják az Országos Központi Tűzoltó Irodát, mellyel kapcsolatban 1870-ben kérvényt adtak be a magyar királyi földművelésügyi, ipari és kereskedelmi miniszterhez. Az indoklásban az állt, hogy a már megalakult tűzoltó egyesületek számára – azok megfelelő működéséhez, eszközbeszerzéséhez és kiképzéséhez – muszáj egy olyan szakmai szerv, amely útmutatást adhat.

Voltak mások is, akik a gróf által kitűzött célokat kívánták elérni: az 1866. április 26-án megalakult Soproni Torna- és Tűzoltó Egyesület tűzoltó főparancsnoka, Rösch Frigyes szorgalmazta a már megalakult tűzoltó egyesületek országos szövetségbe tömörítését. Végül az ő vezetése mellett dolgozták ki az első alapszabály-tervezetet, s azt a tűzoltó testületeknek megküldve az alakuló közgyűlést 1870. október 31-re tűzték ki, a helyszínül pedig Sopront választották.

A fővárosi tűzoltók részéről volt némi idegenkedés a mozgalommal szemben, gróf Széchenyi Ödön azonban belátta egy országos tűzoltó szövetség hasznát, és – Krause Waldemárt

---

³⁹ Roncsik Jenő: i. m. 170. o.

és Follmann Alajost Sopronba küldve közvetítőként – meggyőzte Röscht, hogy a vezetés és az alapító ülés Pesten legyen.

Ennek az időpontja végül 1870 dec. 5. lett, a meghívókat pedig a Nemzeti Torna és Tűzoltó Egyesület adta ki. Az ekkor még a „tornászokkal” közös egyesületben lévő tűzoltók délután 3 órakor egy külön gyűlést tartottak, és Rösch Frigyes elnökle mellett kimondták: *„Az üdvös eszme terjesztése s a nemes ügy hatásosabb előmozdítása, valamint a tűzoltók összeségének és ezek érdekeinek képviselete céljából az országos szervezkedésre szükség van s hogy a soproni előkészítő bizottság által kidolgozott és az ülést vezető Rösch Frigyes által készen beterjesztett alapszabályok, mint az alakuló gyűlés által némi módosítással elfogadottak – megerősítés végett felterjesztessenek.”*

A szövetségi bizottság elnökéül a gróft választották meg, valamint elhatározták, hogy az első tűzoltó szövetségi gyűlés 1871 szeptemberében, Pesten zajlik majd.

Széchenyinek nagy szerepe volt abban, hogy az egyes városokban elszigetelten működő tűzoltó egységek egyetlen szervezetbe tömörültek. A gróf 1871–1874 között volt elnöke a Magyar Országos Tűzoltó Szövetségnek; elnöksége alatt európai szintű együttműködés kialakítására törekedett, javasolta többek között egy „európai tűzoltó nap” bevezetését⁴⁰.

A MOTSZ díszgyakorlata és a tűzoltó kiállítás

Az első magyarországi tűzoltó ünnepségeken (1871. szeptember 16-19.) a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség meghívására harminc hazai, valamint néhány külföldi tűzoltó szervezet vett részt.

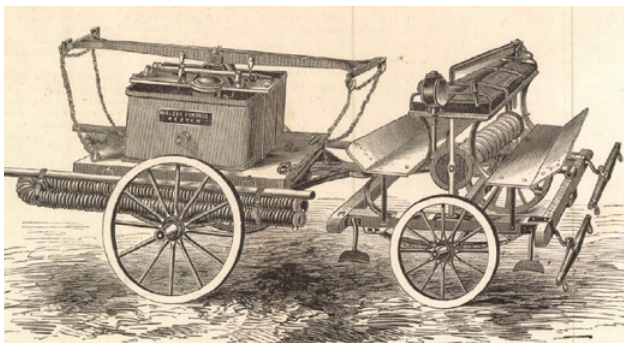
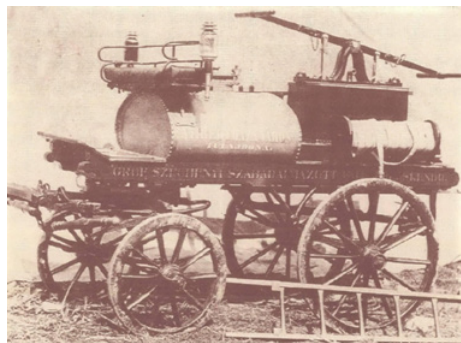
Alig néhány nappal az ünnepségek előtt váratlan esemény történt: tűz ütött ki a Nemzeti Színház díszletraktárában, de sikerült eloltani, mielőtt a színházépületben komolyabb kárt okozhatott volna. A színház vezetői küldöttséget küldtek Széchenyi Ödönhöz, hogy kifejezzék köszönetüket, és egy hálaelőadást szerveztek a tűzoltók javára⁴¹.

Rösch Frigyes (Steiner Rezső festménye)

40 Fülep, Katalin – Ulrika Denk: Institut Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation Biographie des Monats, Ödön Graf Széchenyi von Sárvár und Felsővidék, Österreichische Akademi Der Wissenschaften, 201.

41 A Vasárnapi Újság 1871. szeptember 24-i száma

Balra: Széchenyi Ödön szabadalmazott fecskendője (Forrás: 150 éve született Széchenyi Ödön. BM Tűz- És Polgár Védelmi Intézet, Bp. 1989./Hungaricana)

Jobbra: Tűzoltó mozdonyfecskendő a tűzoltószer-kiállításáról, 1871 (Forrás: Vasárnapi Ujság, 1871. szept. 24./Arcanum)

A tűzoltók találkozása és munkájuk bemutatása céljával rendezett ünnepségeken igen sokan vettek részt⁴². Mind a hazai, mind a külföldi szervezetek képviselői saját egyenruhájukat és jelvényeiket viselték. Az ünnepségsorozat szombat este, a nézőket elbűvölő bemutatóval kezdődött, melyen a vendégtűzoltókkal együtt mintegy kilencszázan vettek részt. Este a városközpontban lévő tűzoltó állomáson gyülekeztek. A hosszú sor élén a pesti tűzoltó parancsnok, gróf Széchenyi Ödön lovagolt. A felvonulók zászlókat és fáklyákat emeltek magasba, a menet hatalmas tömeg kíséretében érkezett meg az ünnepség színhelyére⁴³.

Ugyanaznap délben nyílt meg a tűzoltó kiállítás, ahol tűzoltó egyenruhákat, különféle eszközöket, létrákat, köteleket, mentőponyvákat, lámpákat, tömlőket, a kézi meghajtásúaktól a gőzmeghajtásúakig különféle fecskendőket lehetett megtekinteni. A kiállítást a király, miniszterek és más jeles személyiségek mellett tömegek látogatták.

A gróf nem csupán vásárolt, tervezett is fecskendőt: egy négykerékű, lófogatos kocsira szerelt 500 literes víztartályt, mögötte szánmozdonyfecskendővel. Az oltás során ezt le lehetett emelni a kocsiról, a tömlőket pedig a tartályhoz kellett kötni.⁴⁴

A tűzoltók bemutatóját I. Ferenc József is megszemlélte. A bemutatóhoz fából egy háromemeletes mászóházat építettek. A bemutató kedvéért felgyújtott építményre a tetőhöz rögzített létrákon egy perc alatt felmásztak a tűzoltók. Miközben fecskendőik sugarával a tüzet oltották, jajveszékelve megjelent karján egy bábuval egy anya szerepét játszó szakállas tűzoltó, és a mélybe vetette magát – lent a társai által kifeszített mentőponyva fogta fel. A nézők – akik között a Pestről és a környékről érkező tűzoltókon kívül külföldiek is voltak – élénk érdeklődéssel követték a bemutatót⁴⁵.

42 Nagy Veronika F.: i. m.

43 Vasárnapi Újság, i. h.

44 Nagy Veronika F.: i. m.

45 Vasárnapi Újság 1871. szeptember 24.

Díszgyakorlat az ünnepségen

Mind a tűzoltás eszközeinek kiállítása, mind a felvonulások és bemutatók igen nagy sikerrel zajlottak. A Magyarországról és a külföldről érkező tűzoltók, a kiállítás és a bemutatók nézői, egyszerűen mindenki igen elégedett volt az első tűzoltó ünnepélyel.

A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség 1871. évi közgyűlésén a gróf elnökölt. Kiemelte, hogy a szövetség akkor számíthat valóban megvalósultnak, ha minden faluban alakul önkéntes tűzoltó egység. Újraavasztása után az alábbi szavakkal zárja be a közgyűlést:

„Előttünk egy egészen új, járatlan és rögös pálya nyílt meg, melyen csak lépésenkint, fokozatosan lehet haladni. Az akadályok, melyek útunkba gördülnek, nem jeLentéktelenek.

Mi az akadályokat, amennyire szerény tehetségünkötől tellett, iparkodtunk elhárítani s ha egészben véve nem sikerült úgy, amint mi óhajtottuk, nem nekünk, hanem a körülményeknek számítandó be. Majdan, ha egykor nem kell annyi előítélettel, annyi anyagi és szellemi akadálylyal küzdenünk, ha a tér, amelyen mozogni fogunk, járatosabb, simább lesz, akkor aztán biztosabban, több és nagyobb eredménnyel működhethetünk.”⁴⁶

Bár az 1874. szeptember 4. és 8. között Sopronban tartott közgyűlésen a gróf betegsége miatt nem tudott részt venni, távollétében újra elnöknek választották, ő azonban nemsokára, 1874. október 12-én Isztambulba távozott.

---

46 Roncsik Jenő: i. m. 189. o.

Tűzriasztás és nagy tűzesetek

Elkezdődött a tűzjelző távirda megépítése, amelyhez a gróf – korábban ismertetett – ötlete szolgáltatott alapot: összekötötték a városháza tornyát a plébániabeli őrséggel és a Nyúlutcai tűzőrséggel. Később bekötötték a józsefvárosi őrséget és a Nemzeti Színházat is.

A rendszer a következőképpen működött. Pest városát tűzoltói szempontból nyolc kerületre osztották, minden kerületben minden utcának számot adtak. Amikor a tűzőr a toronyban észrevette a tüzet, távíróval közölte a kerület és az utca számát, és hogy a lakosságot is értesítsék, annyiszor verték félre a harangot, ahányas kerületben ütött ki a tűz⁴⁷ (Buda esetén például hatszor).

Komoly problémát okozott az is, hogy a lakosság nem szokott még hozzá ahhoz, hogy egy-egy tűzeset helyszínén kizárólag a tűzoltók avatkoznak be – ugyanakkor a segítő szándék kiképzés híján csak hátráltatta az oltást. Hogy a félreértéseket és a „kontárkodást” elkerüljék, törvénytervezet született, amelyben annak előírását javasolták, hogy a tűzesethez siető tűzoltóknak nyissanak utat, a városban legyen elég tűzcsap, a tűzoltók kapják meg ezek kulcsait, hogy a csapatok szabadon használhassák, a lakosoknak pedig tiltsák meg, hogy az oltásba beavatkozzanak. A törvény elfogadásától kezdve jelentek meg a helyszínen a rendőrök, hogy távol tartsák az embereket, és segítsenek a tűzoltóknak. Ily módon sikerült a rendet biztosítani a tűzesetek színhelyén.

Érdekes adalék, hogy – akárcsak az isztambuli kerületi fecskendősök között –, a pesti és a budai tűzoltók közötti heves versengés folyt. Ha segítségre volt szükség, a pesti tűzoltók átmentek Budára, a budaiak Pestre. A helyiek számára nagy szégyennek, a túlpártól érkezőknek győzelemnek számított, ha a Dunán átkelő csapat a helyieknél előbb ért a helyszínre. E verseny miatt a tűzoltók mindkét parton állandó készültségben álltak, és a saját területük mellett szemmel tartották a túlpártot is⁴⁸.

Hátráltatta a fejlődést, hogy a tűzoltók kizárólag gyakorlati oktatásban részesültek: eleendő volt, ha elsajátították a fecskendő szerelését, a horoglétrán mászást és a katonai kiképzés alapjait. A gróf ezt kevésnek tartotta, ezért indított elméleti képzést, hogy a tűzoltók még hatékonyabbak lehessenek egy-egy beavatkozás során.

A fiatal tűzoltóság első nagy tűzesete – ilyenformán az első igazi megmérettetése – nem váratott sokáig magára: 1870. április 22-én hajnali 3 órakor a toronyőrök kongatása jelezte, hogy Óbudán tűz van. A spirituszgyár égett, oltására pedig a városi és az önkéntes tűzoltóság egyaránt kivonult. Az eredményes beavatkozásnak köszönhetően csak a kazánház égett le, sikerült a gyár többi épületét megmenteni.

A Nemzeti Színház díszletraktárában keletkező tűz volt a másik olyan eset, amelynek kapcsán Széchenyi neve tűzoltó parancsnokként ismertté vált. A tűz megértéséhez érdemes tudni,

---

47 Roncsik Jenő: i. m. 146. o.

48 Roncsik Jenő: i. m. 167. o.

A Nemzeti Színház díszlettárának égése, 1871. szeptember (Forrás: Vasárnapi Ujság, 1871. szeptember 24./Arcanum)

hogy az épület – mely eredetileg a Grassalkovichok gabonraktára volt, később alakították át díszletraktárrá – első és a második emeletén asztalos- és festőműhelyek voltak, így az épület tele volt éghető anyagokkal, például vásznakkal, lécekkal, fa dísztelemekkel vagy papírral⁴⁹.

A tűz 1871. szeptember 13-án, a festőműhelyben keletkezett. A munkások víz és vödör híján nem tudtak időben belekezdeni az oltásba, a késlekedés miatt pedig, mire a tűzoltók Széchenyi parancsnoksága alatt a helyszínre érkeztek, a lángok elborították az egész épületet. A menthetetlenné vált raktár helyett a tűzoltók figyelmüket a színház épületére összpontosították.

A tömlőket az utcai tűzcsaphoz kötötték, és a jó hatásfok elérése érdekében a víznyomást folyamatosan magasan tartották. A színháziak lelkesen részt vettek a mentésben, az újságok megírták például, hogy még az ismert operaénekesnő, Benza Ida (1847–1880) is pumpálta az egyik tömlőbe a vizet.

Végül emberfeletti erőfeszítéssel sikerült a színház főépületét megmenteni. Másnap egy küldöttséget hoztak létre, hogy gróf Széchenyi Ödönnek és a tűzoltóknak köszönetet mondjanak⁵⁰, a színház pedig hálaelőadást szervezett, s a bevétel felét felajánlották a tűzoltóknak⁵¹.

49 Roncsik Jenő: i. m. 156. o.

50 Vasárnapi Újság, i. h.

51 Kocsis Piroska: i. m.

Végül a király fülébe is eljutott az emberfeletti teljesítmény híre, s 1871. október 15-én Andrassy Gyula miniszterelnök gróf Széchenyi Ödönt „a közérdekek előmozdítása, s különösen a tűzoltás körül tanúsított buzgó és sikeres tevékenysége elismeréséül” a Lipót-rend lovagkeresztjével tüntette ki⁵².

1873. március 29-én reggel a Nagymező utcában a Derssin cirkusz faépülete kapott láng-ra. Az újonnan épült házakkal körülvett cirkuszt csak egy irányból lehetett megközelíteni. Először itt alkalmazták az új gőzfecskendőt, és nagyon jó eredményt értek el vele, bár a tűzoltók csak a szomszéd épületeket tudták megvédeni, mert a faépület menthetetlenné vált. A tűz után törvényben tiltották meg, hogy a sűrű beépítettségű helyeken nagy tűzbiztonsági kockázatot jelentő épületeket húzzanak fel.

1873. július 29-én hajnalban a magyar állami vasútvonalon kezdődő tűzben hat nagy műhely teljesen kiégett. Az addigi legnagyobb pesti tűzvészben – ahol a gróf vezetésével az összes fővárosi tűzoltó egység részt vett – a tűzoltóknak sikerült egy különösen értékes, mintegy 260 ezer forintra tartott épületet megmenteni, amelyben a gőzkalapácsok és a kovácsműhelyek voltak. Az oltás után a miniszterelnök és a kereskedelmi miniszter is megtekintette a helyszínt, és a sikeres beavatkozásért köszönetet mondtak a grófnak és a tűzoltóknak. A gróf az államvasutak pesti telepén szükségesnek tartott tűzbiztonsági óvintézkedéseket egy memorandumban foglalta össze, kérve a vasút vezérigazgatóságát, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket⁵³.

1873. szeptember 14-én délután egy fonalgyár négyszintes főépülete gyulladt ki és vált a lángok martalékává. A gróf az elsők között érkezett a helyszínre, és személyesen irányította a tűzoltást. A munkát nehezítette, hogy a víz egy részét a Dunából, a másik részét egy meglehetősen távol eső ferencvárosi templom mellől tudták csak vételezni; a tüzet csak másfél nap megfeszített munkával sikerült eloltani.

1873. október 12-én éjjel a Haggemacher gőzmalom padlasterében keletkezett tűz, amely a gépház kivételével az egész épületet felemésztette, és halálos áldozatot is követelt. Itt mutatkozott meg igazán a gőzfecskendő haszna: a gabona és a liszt napokig tartó oltása kézi erővel elképzelhetetlen lett volna.

A hajózás és az utazás szeretete

Gróf Széchenyi Ödönt a tűzoltás mellett rengeteg dolog érdekelt, de kitüntetett figyelmet szentelt általában véve az utazásnak, és azon belül a hajózásnak. A következőkben három témán keresztül láthatunk bele életének ezen szakaszába, végigkövethetjük, az utazás

---

52 Kocsis Piroska: i. m.

53 Roncsik Jenő: i. m. 169. o.

iránti szenvedélye hogyan vezetett a vízi közlekedés iránti érdeklődésig, amely végül egy széles körben elismert hajózási teljesítményben csúcsosodott ki.

Az Első Magyar Utazási Társaság

A Széchenyi család tagjai nagy jelentőséget tulajdonítottak az utazás kultúrájának. Ödön bátyja, Béla (1837–1918) hosszú utazást tett Közép-Ázsiában, meglátogatta Indiát, Japánt, a Jávai-szigeteket, Borneót és Kínát⁵⁴. Ödön is szeretett utazni, apja tanácsára bejárta Európát, járt Amerikában, sőt, azt is tervezte, hogy hajóval látogat el Japánba (bár ezt a tervét, valószínűleg apja váratlan halála miatt, már nem valósította meg). Az Első Magyar Utazási Társaság ötletadója és alapítója is ő lett.

Az iskola után az utazás az egyik legfontosabb tényező, amely az ember látóhatárát tágítja és a képességeit fejleszti. Aki az országokat, városokat és népeket, hagyományait, szellemi és gazdasági helyzetüket ismeri, mások tapasztalatait a saját hazája javára fordíthatja. A gróf már fiatalon ráébredt az utazások szükségességére és hasznára. Alig töltötte be huszadik életévét, amikor egy 1860. október 14-én megjelent cikkében arról írt, hogy néhány lelkes fiatal arisztokrata támogatásával egy külföldi utazásokat szervező egyesületet készül alakítani, amely adományokból biztosított jövedelméből anyagilag támogatja a külföldi utazásra indulókat, a pesti könyvtáraknak pedig idegenforgalmi, földrajzi és természettudományos könyveket fog adományozni.

A gróf és barátai 1861. február 9-én beadták igényüket az utazási társaság megalakítására. Az elképzelést a Magyar Tudományos Akadémia melegen támogatta, a Budai M. Kir. Helytartótanács pedig 1861. június 2-i dátummal megadta a jóváhagyást.

A társaság megalakult, de tevékenysége nem vált jelentőssé. A kancellária hivatalos levélben hívta fel a helytartótanács figyelmét, hogy a társaság alapfeladatai mellett forradalmi érdekeket igyekszik szolgálni, és ezért úgy rendelkezik, hogy tartsák szemüket a társaságon, és azonnal jelentsék akár a legkisebb gyanús lépést is. A pesti rendőrség jelentést küldött a bécsi rendőrminiszternek arról, hogy törölték az 1862. április 7-ére tervezett közgyűlést, mivel úgy tűnt, hogy a gróftól nem fogják megválasztani. E titkos jelentés szerint a gróf elhatározta, hogy lemond a társaság tevékenységének folytatásával kapcsolatos jövőbeli terveiről, kizárólag a külföldről érkező utasoknak kíván tájékoztatást adni, és egy olyan sok nyelven beszélő titkárt keres, aki több nyelvre le tudja fordítani az utazási tájékoztatókat, ám időlegesen ezt is elhalasztotta, mert a közeljövőben kormány megbízottként a londoni világkiállításra fog utazni⁵⁵.

---

54 Kocsis Piroska: i. m.

55 Roncsik Jenő: i. m. 48. o.

A Budapest Hajósegylet

A Hajósegylet 1841-ben alakult. A sportnak különösen az arisztokrácia köreiből volt sok barátja, és bár a szabadságharc környékén az evezés ideiglenesen háttérbe szorult, 1861. április 20-án megalakult a Budapest Hajósegylet. Elnöknek azt a gróf Waldstein Jánost választották meg, aki gróf Széchenyi Istvánnal együtt evezett le a Fekete-tengerig. Gróf Széchenyi Ödön a vezetőség tagjaként tevékenykedett⁵⁶: apja nyomdokaiban járva a sport terén is érdekeket szerzett, jelentős szerepe lett az evezősport népszerűvé válásában.

A hajósegylet belépőjegye 1865-ből

Az egyesület célja az volt, hogy a fiataloknak nem csak testi, hanem a lelki fejlődését is szolgálják, felhívják az emberek figyelmét a hajózás fontosságára, megismertessék az ország folyóit és tavait, valamint növeljék a hajózással összefüggő ipari beruházásokat.

Az evezős edzéseken mindenkinek az egyesület egyenruháját – piros inget, kék hajósruhákat és barna szalmakalapot – kellett viselnie. Az evezőcsapatba való bekerüléshez a jelöltnek vizsgán kellett számot adnia kiváló evezőtudásáról, s arról is, hogy egy csónak evezőseinek irányítására és a kormányzásra is képes. A sikeres vizsgázók ünnepélyes keretek között vették át jelvényüket⁵⁷.

⁵⁶ Kocsis Piroska: i. m.

⁵⁷ Roncsik Jenő: i.m. 57. o.

Gróf Széchenyi Ödön 1862-es londoni tartózkodása során vásárolt egy csónakot, és azt írta Béla bátyjának, hogy Rotterdamból Mainzon keresztül Pestig akar evezni vele, de ez a terve végül nem valósult meg. A Sympathy nevű csónakot vasúton a bajorországi Vilshofenig szállíttatta, onnantól Pestig evezett, az első szakaszon egyedül, Linztől Keve Józseffel.

A gőzhajók számának növekedésével a pesti hajósok szervezni kezdtek egy magyar gőzhajós egyletet, a gróf pedig támogatta törekvéseiket. Az volt a célja, hogy egy teljesen új és nemzeti társaság alakuljon, de miután a bürokratikus nehézségek ezt megakadályozták, azzal a feltétellel, hogy a magyarok megfelelően képviseltetve lesznek, beleegyezett, hogy egyesüljenek a már megalakult Angol Hajózási Egylettel⁵⁸.

1863. április 13-án a pozsonyi hajóegylet evezős versenyt rendezett. A gróf is elindult a versenyen, és Pozsonytól Bécsig evezett. Javaslatára ennek mintájára 1863. június 8-án a Budapest Hajóegylet is szervezett egy versenyt, amelyet a Duna mindkét partjáról tömegek figyeltek. Ez volt az első nagyobb szabású dunai evezősverseny a magyar fővárosban.

A hajós egylet 1867. február 17-én a pesti Vigadóban fényes bált rendezett. A gróf, mint a rendezőbizottság elnöke, gondoskodott róla, hogy a hajós tematika minden díszítőelemben, minden külsőségben megjelenjen: a vendégeket a lépcsőn evezős öltözetű csapat fogadta, evezősnek öltöztek a felszolgálók is. A háziasszony szerepét a gróf felesége, a csipkedíszítéses lila selyemruhát viselő Almay Irma töltötte be. A grófné a bál rendezőbizottságának tagjaitól egy piros kaméliákból és zöld levelekből összeállított csokrot kapott.

A bál elsősorban a pesti arisztokrácia – melynek képviselői jelentős számban vettek részt – körében népszerűsítette az evezős sportot. Az egylet azonban igyekezett a társadalom minden rétegével megismertetni és megszerettetni az evezést: még a halászoknak is teremtettek alkalmat a versenyzésre. Mindezek hatására több százan, majd több ezren kezdtek evezni, újabb hajóegyletek alakultak, az evezés pedig nem csak az arisztokraták, hanem a tömegek sportjává vált⁵⁹.

A gróft a Budapest Hajóegylet érdekében kifejtett erőfeszítése miatt tiszteletbeli taggá választották.

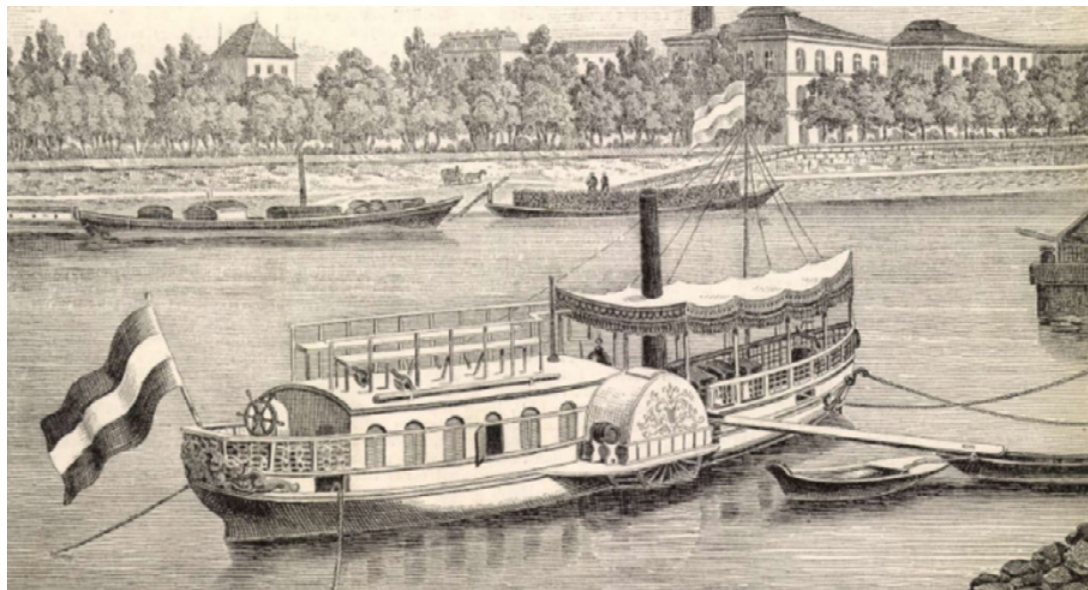
A hajóút párizsig

Az evezősport, illetve az evezős utak, úgy tűnik, csak tovább szították a gróf lelkesedését, aki időközben a Duna Gőzhajózási Társaság hajóin önkéntes szolgálatot vállalt, hogy ezzel megszerezze a hajóskapitányi oklevelet. Éveken keresztül végzett földrajzi és hidrográfiai előkészületeket, végül – a Rajna-Majna csatorna fontosságát bizonyítandó – elhatározta, hogy folyami úton eljut Pestről Párizsba, méghozzá az ott megrendezett világkiállításra.

---

58 Roncsik Jenő: i. m. 57. o.

59 Roncsik Jenő: i. m. 59. o.

Széchenyi Hableány nevű gőzöse

Ehhez külön építtetett egy hajót: a Hableány nevű gőzös a Hartmann hajóépítő műhelyben, kizárólag Magyarországon elérhető anyagokból, magyar mesterek munkájával készült⁶⁰. A húsz méter hosszú, 56 cm merülésű, hat lóerős motorral szerelt hajóra a gróf 1867 tavaszán szállt fel Pesten. Mivel ez volt az ilyen első utazás, nagy érdeklődés kísérte – a tervet azonban a legtöbben túlságosan merésznek, sokan egyenesen kivitelezhetetlennek tekintették.

Az ötlet születéséről, az előkészületekről a következőket jegyezte fel a naplójában:

„Azon eszmétől áthatva, hogy boldogult atyám áldásdús nyomdokát követve csekély tehetőségem szerint hazánk anyagi jólétét én is előmozdítom, hogy hazánkat a legszélsőbb Nyugat-Európa államaival egy már létező ugyan, de alig vagy éppen nem ismert vízi út által összeköttetésbe hozzam. Egyszersmint pedig gazdasági iparunk roppant fejlődéséhez honi terményeink iránt a külföldön örömeinkre nyilatkozó és naponként jobban növekvő kereséshez arányban álló közlekedési utat nyissak meg. E kitűzött nagy és szent cél elérésére nem kímélve sem fáradságot sem költséget egyrészt, másrészt pedig nem törődve az annyi oldalról felém intézett visszariasztó ijesztgetésekkel rendíthetetlen elhatározással hozzáfogtam még a jövő lepleiben elburkolt, kétes kimenetelű utam előmunkálataihoz. Hosszúság, szélesség és a plimsoll-vonal⁶¹ szempontjából is minimális méretű, tehát a legkeskenyebb folyókon és a legsekélyebb csatornákon is használható hajót fogok csináltatni.”⁶²

60 Kocsis Piroska: i. m.

61 Hajó merülésének határát mutató jel

62 Gróf Széchenyi Ödön naplójából

A Hableány gőzös replikája (fotó: Nosztalgia Sétahajó Kft.)

A gróf – aki egyébként a Műegyetem gépészmérnöki karán hajózási tanulmányokat is folytatott – alapos előtanulmányaiból azt szűrte le, hogy vállalkozása, ha nehéz is, nem lehetetlen⁶³.

1868. április 6-án indult el a Hableánnyal az újpesti téli hajókikötőből a kétezer kilométeres útra. A kapitányi feladatokat ő maga látta el, helyettese és kormányosa Follmann Alajos, a Buda-Pesti Hajós Egylet elnöke, későbbi budapesti tűzoltó főparancsnok és MOTSZ alelnök volt; a legénységet egy mérnök, egy fűtő és egy szakács alkotta⁶⁴. Végül a Duna-Majna-Rajna-Szajna folyókon haladva, negyvenhárom napi fáradságos út után 1867. május 18-án érkezett meg a párizsi világkiállításra.

A párizsi lapok már napokkal az érkezése előtt hírt adtak a gróf vállalkozásáról. A Szajna mindkét partja és a hidak mind megteltek nézőkkel, mire a magyar zászlókkal ékesített hajó, rúdján a francia lobogóval a Napóleon-hídhöz érkezett, és elsütötte kis fedélzeti ágyúját.

A Hableány a Napóleon-hídtől a Jéna-hídig haladtában újabb ágyúlövésekkel üdvözölte a lelkes párizsiakat. Párizsban Széchenyit Jules Verne⁶⁵ fogadta. A nézők, akik először láttak magyar lobogó alatt érkező hajót, elragadtatással szemlélték a gróf gőzhajóját.

---

63 Roncsik Jenő: i. m. 83. o.

64 Kocsis Piroska: i. m.

65 Jules Verne („Verne Gyula”, 1824. február 8–1905. március 24): francia író és utazó. A tudományos-fantasztikus regények atyjának nevezik. Legismertebb regényei: Utazás a Föld központja felé; Utazás a Holdba és a Hold körül; Utazás a föld körül nyolcvan nap alatt; Utazás a tenger alatt; Grant kapitány gyermekei.

Emléktábla a Szajna partján, Párizsban

III. Napóleon császár is megjelent a Hableány fedélzetén, és feleségével, Eugénie-vel együtt egy rövid hajókirándulást is tett; később gróf Széchenyi Ödönt a francia becsületrenddel tüntette ki.

Az európai kontinensen belüli közlekedési és turisztikai lehetőségekre rávilágító utazás az 1867-es világkiállítás egyik fő beszédtemájává vált, a kiállítás szervezői aranyéremmel jutalmazták a vállalkozó kedvű kapitányt, a párizsi újságokban pedig a hajóról is több cikk jelent meg⁶⁶. A gróf bebizonyította, hogy ha Európa nagy folyóit néhány helyen csatornákkal összekötik, a nagy távolságú tengeri szállításnál előnyösebb, olcsó és környezetbarát közlekedési és szállítási lehetőségeket lehet teremteni.

„Nincs tengerünk, de nagyszerű tengerészeink vannak, akik rendkívüli sikereket szereznek hazájuknak” – büszkélkedett Károlyi György nagykövet a párizsi Magyar Intézetben csütörtök este rendezett ünnepségen.

Még a kiállítás időtartama alatt Nadar – eredeti nevén Gaspard-Félix Tournachon francia fényképész és híres léghajós – megvásárolta a gróftól a hajót, amely végül dicstelen véget ért: 1874-ben, helytelen használat következtében kazánrobbanás miatt megsemmisült. A hajó makettje jelenleg a Közlekedési Múzeumban látható. Érdekeség, hogy a Hableány másolatát 2000-ben kezdték el építeni, mely jelenleg a Balatoni Sétahajózási Kft. tulajdonában van, mint a Balaton egyetlen lapátkerekes gőzöse.

⁶⁶ Roncsik Jenő: i. m., 82. o.

1997. június 4-én a Magyar Hajózási és Yacht Egylet Párizsban, a Szajna bal partján, a Jéna-híd közelében emléktáblát avatott, francia és magyar nyelvű szöveggel: *„Itt szállt partra 1867. május 18-án gróf Széchenyi Ödön, aki először hajózott Budapestről Párizsig az Európát egyesítő vízi úton.”*

A budavári sikló megépítése

Széchenyi, afféle polihisztorként, a tűzoltás mellett más módon is igyekezett nyomot hagyni a világban. A közéletben is igen tevékeny gróf 1861–1863 között több egyesületben és klubban volt tag vagy vezetőségi tag. Ötletgazdája és alapítója volt például az Első Magyar Utazási Társaságnak; mindent megtett a Buda-Pest Hajós Egylet létrehozásáért, népszerűsítette az evezős sportot, elnökként irányította a Budai Népszínház alapítását segélyező bizottságot, kezdeményezte a Kereskedelmi és Iparegylet megalakítását, vezetőségi taggá választották a Magyar Kertészeti Társulatban. Rendkívül fontos megemlítenünk ugyanakkor a budavári sikló megépítését, amely – közlekedési eszköz lévén – közvetve kapcsolódik az utazáshoz, és amely örökre összeforrt Széchenyi Ödön nevével.

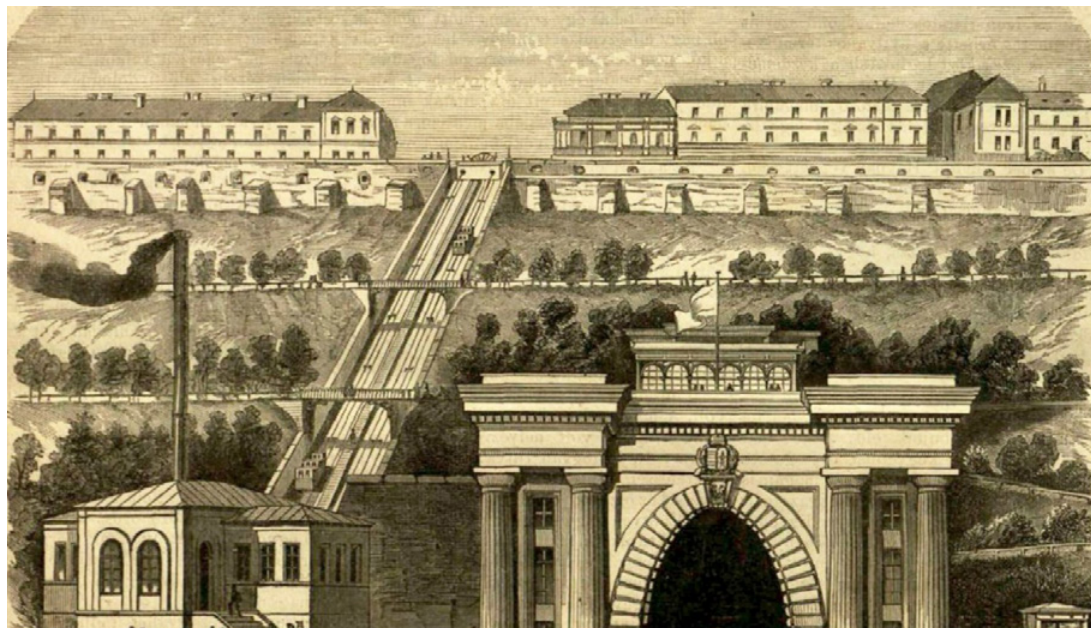
A kiegyezés után a budai vár a központi kormányzati hivatalok, minisztériumok és más intézmények, valamint a vezető réteg jó néhány tagjának szék-, illetve lakóhelyévé vált. Egyrészt emiatt, másrészt a főváros lakosságának rohamos növekedése következtében a várban egyre mozgalmasabbá vált az élet. Az 1860-as évek végén a városban még nem volt tömegközlekedés, a várba is csak lóval vagy gyalog lehetett feljutni, ezért szükség volt valamilyen eszközre, amely megkönnyítette a fel- és lefelé történő közlekedést. Ez volt a háttere az 1867. október 28-i beadványnak, melyet a gróf harmadmagával jegyzett, s melyben javasolta, hogy a Várhegy oldalára építsenek utasok és teher szállítására alkalmas drótkötélpályát.

„Ezen új közlekedési eszköz, mely egyaránt megkímél nemcsak fáradságot és időt, hanem a budai vár lakóinak és háztulajdonosainak csekély ár fizetése mellett a legnagyobb kényelmére válna, a vár néptelen utcáit megnépesítené, a párizsi emelőgép mintájára igen célszerűen, könnyen volna életbe léptethető. Addig is, míg a tervezetet kidolgoztatnám, kérem, hogy méltóztatna nekem ezen vállalatra egy előleges kizárólagos engedélyt kegyesen kiszolgáltatni negyven évre, a hely kiszemelésére pedig bizottságot kiküldeni.”⁶⁷

Sokan kinevették, amikor híre ment a gróf tervének, sokan azt mondták, hogy még ha megépülne is ez az „emelőgép”, a magas kockázat miatt senki nem ülne bele. A gróf azonban 1867. november 13-án benyújtotta terveit, és a budai városi tanács komolyan foglalkozni kezdett vele.

---

67 Roncsik Jenő: i.m. 93. o

Budavári gőzsikló, Buda, 1869 (Fotó: Vasárnapi Ujság/OSZK)

1868. január 18-án létrejött a szerződés. Ennek értelmében Széchenyi az átadástól kezdődően negyven éves működtetési koncesszióra számíthatott, ezek után a sikló teljes gépezetét és az épületét működő állapotban a városnak bármiféle kártérítés igénylése nélkül, ingyen át kell adnia, ha pedig a város nem kívánja a létesítményt átvenni, úgy köteles az egész berendezés lebontásával az eredeti állapotot visszaállítani.

Buda városa az 1868. január 24-én tartott ülésén megadta a hivatalos engedélyt Széchenyi Ödönnek, hogy a benyújtott tervek szerint megépítse a siklót, és beadványban kérte a belügyminisztériumtól, hogy segítse elő a vári közlekedést megkönnyítő tervezet megvalósulását⁶⁸.

Gróf Széchenyi Ödön kérvényt intézett Wenckheim Béla belügyminiszterhez, amelyben a sikló számára kiválasztott telkek vizsgálatát kérte:

„A múlt év esztendő november havában engedélyt kértem Buda székesfővárosi tanácsától, hogy a Várhegy oldalában drótkötélpályát építhessek. Az 1868. január 24-én kelt határozat a sikló építését a jóváhagyott tervek alapján engedélyezte, ugyanakkor feltételeket is szabott. Ennek jegyében utasítást kaptam, hogy a sikló számára kijelölt telkek ügyében forduljak az illetékes katonai szervekhez. Bátorkodom kérni, hogy a méltóságos Királyi Belügyminisztérium közreműködésével a méltóságos Királyi Közlekedési Minisztérium és Buda székesfővárosi tanácsa által kiválasztott személyekkel együtt, a sikló számára szánt telkeken a katonai és polgári illetékesekből álló vegyes bizottság ejtse meg a vizsgálatot, és a határozatról engem tájékoztatni szíveskedjék.”

68 Kocsis Piroska: i.m.

Báró Wenckheim Béla belügyminiszter 1868. február 4-én saját kezűleg írt levelet gróf Széchenyi Ödönnek közölve, hogy a siklóépítéshez szükséges telkek átadása ügyében kiadta az utasítást az illetékes katonai szervekkel történő kapcsolatfelvételre⁶⁹.

Széchenyi Ödönnek a sikló számára szükséges telkek vizsgálatára vonatkozó kérvényére a belügyminisztérium felkérte a közlekedési minisztériumot, hogy a polgári és katonai hatóságok képviselőiből állítson fel egy vegyesbizottságot⁷⁰. A hivatalok között hosszas levelezés kezdődött. A közlekedési és a belügyminisztérium a kérvényhez csatolt tervet megfelelőnek találta, és a császári-királyi katonai főparancsnokság sem emelt el-

lene kifogást. A belügyminisztérium értesítette a gróft, hogy a siklóépítéshez szükséges hely vizsgálata céljából létrejött vegyes bizottság 1868. március 23-án fog helyszíni szemlét tartani.

A belügyminisztérium a biztonságra hivatkozva előírta, hogy minden vagon két-két „megtartóval” (fékkel) legyen ellátva. Megállapították, hogy a tervezett vagonok nem elég biztonságosak, mert a súlypontjuk a Pest irányában lévő tengelyre esik, és emiatt összeütközéskor, a húzókötel szakadása esetén a sikló felborulhat, nagy sebességgel lecsúszhat és összezúzódhat. Ezért ezt a tengelyt a tervrajzon szereplőtől eltérően, a pesti oldalhoz közelebb kellett elhelyezni. A minisztérium kérte, hogy a sikló építése előtt adják be a részletes terveket.

A helyszíni szemlét a bejelentett napon, 1868. március 23-án a belügyminisztérium, a városfejlesztési és a közlekedési minisztérium és a katonai hatóságok képviselőinek, valamint a gróf személyes részvételével megtartották. A bizottság jegyzőkönyvben rögzítette:

„Támogatni kell ezt a tervet, amely jelentősen meg fogja könnyíteni a közlekedést azokon a meredek utcákon, ahol a járdákon igen megnőtt a gyalogos forgalom, miután a legtöbb nemzeti intézmény és hivatal felkerült a Várba. A pálya két végpontja számára lent a Népszínház mögötti üres térség, fent a Szent György tér mögötti térség találtatott alkalmasnak.”

Budavári gözsikló, 1870-es évek (ismeretlen felvétele, BTM Kiscelli Múzeum Fényképtár, Budapest)

69 Kocsis Piroska: i. m.

70 Kocsis Piroska: i. m.

A Síkló pályája, 1910-es évek (Erdélyi Mór felvétele, BTM Kiscelli Múzeum Fényképtár, Budapest)

A bizottság a terv jóváhagyását javasolta azzal, hogy a pálya ki fogja elégíteni a tömegközlekedés igényét, így a jegyzőkönyvet egyetértésüket kifejezve írták alá.

A síkló jövőendő helye katonai tulajdonban lévő területen feküdt, ezért a katonaságtól is engedélyt kellett kérni. Ezt ők azzal a feltétellel adták meg, hogy ha katonailag szükséges, a szerkezetet kártérítés nélkül el kell bontani. 1868. május 25-ig a gróf külön-külön megszerezte Buda székesfőváros tanácsának, a belügyminisztériumnak, a közlekedési minisztériumnak, a császári és királyi katonai főparancsnokságnak a jóváhagyását, s így túljutva az összes akadályon, 1868. június 18-án megkapta az építési engedélyt.

Az építési engedély birtokában a következő feladat a finanszírozás volt. Ebből a célból gróf Széchenyi Ödön megalapította az utasokat a Duna-partról a várba szállító síkló megépítéséért és működtetéséért felelős céget. A Budai Hegypálya Társulat néhány héten belül kibérelte a szükséges területeket, és Wohlfarth Henrik építésmérnök irányításával megkezdődtek a munkálatok⁷¹.

A városépítési és közlekedési miniszter 1868. július 14-én a cég megvalósítási terveit számos ponton módosítás igényével visszaküldte. Ezek végrehajtása után 1868. augusztus 31-én megkapták a jóváhagyást, s így megkezdődhetett az építkezés. A terv szerint a gépházat a harminc lóerős gőzgéppel az alsó végénél – tekintettel arra, hogy a vonal felső végén túl szűk

---

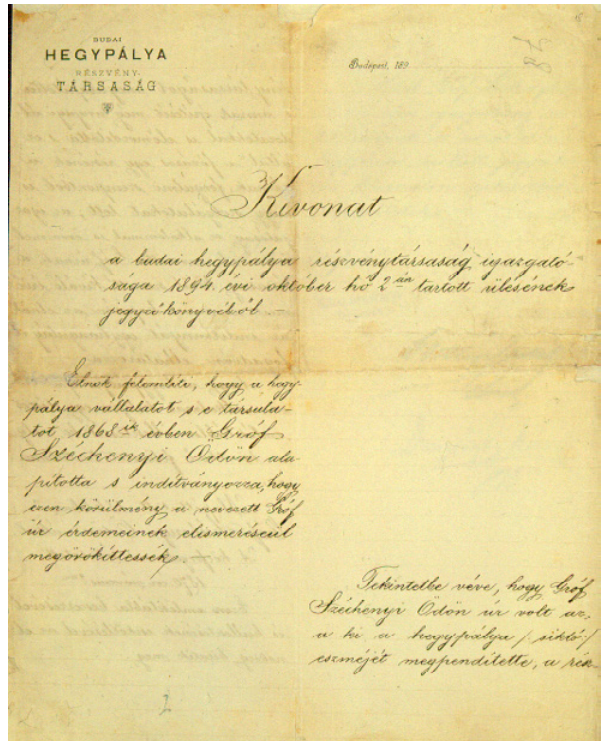
⁷¹ A budai síkló története, 2019. augusztus 23. https://bpromantikaja.blog.hu/2019/08/23/a_budai_siklo_tortenete

lett volna számára a hely – kellett elhelyezni, s emiatt a kocsikat dupla vontatókötéllel kellett ellátni. Az építkezés folyamán külön nehézséget jelentett a sínek biztonságos lefektetése a puha, könnyen porladó talajon, de ezt a problémát is sikerült megoldani⁷². A vállalkozást az első pillanattól fogva kétségekkel fogadó és kivihetetlennek ítélő közvélemény nagy érdeklődéssel és növekvő csodálattal követte a munkálatokat.

Összesen két vagon készült – egy a felfelé, egy pedig lefelé haladó oldalra. A vagonok a pálya meredeksége miatt különleges kiképzésűek voltak: mindkettő lépcsőzetesen egymás mellé épített három, egyenként nyolc személyes kabinból állt. A vagonokat drótkötél kötötte egymáshoz, így a lefelé haladó a másikat felfelé húzta, ugyanakkor mozgását a gőzgép is támogatta. Az utasok testi épségére biztonsági rendszer vigyázott, melynek köszönhetően a vontatókötél szakadása esetén a kocsik abban a pillanatban megálltak. A közel két évig tartó építkezés végéhez érve, 1870 elején maga Ferenc József ellenőrizte a sikló biztonságát. A februári hivatalos tesztek során a vagonokat a pálya különböző pontjain engedték el – mindhárom esetben biztonságosan megálltak.

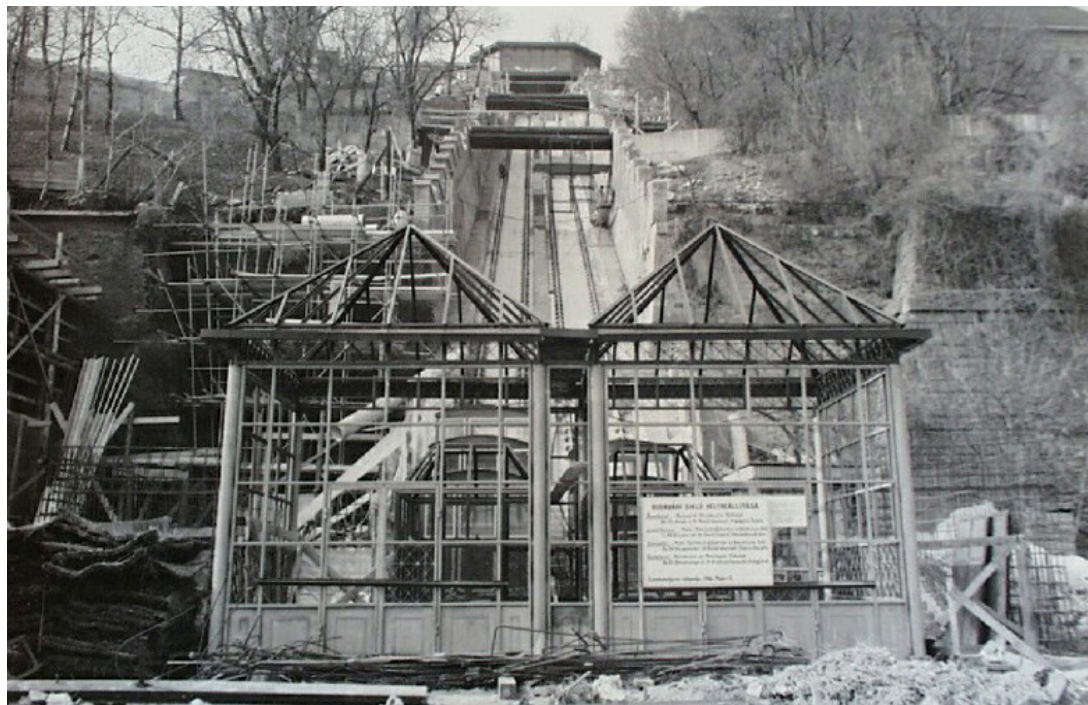
Végül – hála Széchenyi Ödönnek – a terv megvalósult. Az Európában másodikként felépült budavári siklót egy 1870. március 2-án megrendezett ünnepség keretében adták át a forgalomnak. A két és fél percenként induló járatok menetideje mindössze negyvenöt másodperc volt. Az új eszközt – melyet egy ideig ingyen lehetett használni, hogy így ösztönözzék az ekkor még bizalmatlan utazóközönséget – napról napra egyre többen vették igénybe. A Pesti Napló dicshimnuszt zengett az eszközről:

„Nagyon kellemes rajta az utazás. Egyáltalán nem ráz; akár lefelé, akár fölfelé, körülbelül egy percig tart az út. Látható, hogy nagy szükség volt erre a közlekedési eszközre, és a gróf által

A budavári sikló alapítását és gróf Széchenyi Ödön érdemeinek elismerését tartalmazó irat, 1894 (OSZK kézirattár)

⁷² Roncsik Jenő: i. m. 98 o.

A Budavári Sikló helyreállítása, 1986. március (Márkus András felvétele, BTM Kiscelli Múzeum Fényképtár, Budapest)

kezdett és be is fejezett munka komoly hiányosságot szüntetett meg, hiszen a sikló ma is működik, és nagyszámú utast szállít fel a Várba és le a Várból, és rendkívüli kényelmet szolgáltat az utazóközönségnek. A szolgálatba lépésétől máig eltelt három hónapban még a legkisebb baleset sem fordult elő, pedig már 150 000 ember használta. A gróf projektjei egyre inkább referenciát jelentenek.”

A budavári gőzüzemű sikló akkora sikert aratott, hogy a közelben, például a Tabán és a Svábhegy, illetve a Döbrentei tér és a Citadella között is hasonlót terveztek, de pénzhiány miatt ezek a tervek nem valósultak meg.

A Budai Hegypálya Társulat Rt. 1894. október 2-i ülésén elismerő oklevéllel köszönte meg Széchenyi munkáját.

Bár a sikló gőzmotorjai a 20. század elejére előregedtek, hetvenöt évnyi működése alatt semmiféle komolyabb üzemzavar nem jelentkezett. A II. világháború alatt bombatalálat érte, a háború után a sikló romjait eltakarították, a kocsik és a gépezet maradványait eltávolították. 1960-ban napirendre került a sikló újraindítása, a megnyitás 100. évfordulója pedig új lendületet adott az elképzelésnek. Alapos tervezés után, lényeges módosításokkal folyt az építkezés, és a sikló 1986. június 4-én újra szolgálatba állt. Napjainkban az évi utasszám ötszázezer és egymillió között változik.

A budavári sikló 1987-ben felkerült az UNESCO világörökségi listájára; gróf Széchenyi Ödön neve pedig örökre összeforrott ezzel a különleges közlekedési eszközzel.

A törökországi időszak (1874–1922)

Tűzvészek és tűzoltás Isztambulban

Isztambul évszázadokon keresztül sokat szenvedett a tűzvészekről és a földrengésektől; a nagy tüzek a város szerkezetét is megváltoztatták. Adtak ugyan ki rendeleteket, amelyek tiltották a fából készült házak építését, és alapanyagul a követ írták elő, de az esetek többségében minden parancs és utasítás hatástalan maradt. Több tucatnyi alkalommal fordult elő, hogy egy-egy tűzben a város egyharmada a lángok martaléka lett.

„Ha nem lettek volna tüzek a városban, még a házak küszöbe is aranyból volna” – sóhajtottak az emberek.

A város egyik nevezetes tűzvésze 532-ben, a Nika-felkelés során tört ki. A Justinianus ellen lázadók gyújtotta tűzben elpusztult a palota egy része, és hamuvá vált a Hippodrom (a mai Kék mecset) és a Langának nevezett partszakasz közötti városnegyed. A kereszties háborúk során is többször felgyújtották a várost. Különösen sok épületet gyújtottak fel 1204-ben a negyedik kereszties háború során a megszálló keresztiesek⁷³. Utóbb a várost a rómaiaktól megszerző bizánciak gyújtották fel a rómaiakkal együttműködő genovaiak házeit.

Az Oszmán Birodalom idején, az 1509. szeptember 10-i, „kis végítéletként” emlegetett földrengés után nem akadt olyan ház Isztambulban, amely ne szenvedett volna kárt. II. Bejazid szultán (1481-1512) kiadta a parancsot a város újjáépítésére, hogy a tére senki se maradjon fedél nélkül. A faépítmények ekkoriban történő általánossá válása számos okra vezethető vissza. A fából épült házak mindenekelőtt „rugalmasabbak”, a földrengések alkalmával több rezgést képesek károk nélkül elnyelni, mint a kőházak. A helyiségeik jól szellőztek, falaik nem nedvesedtek, a szobabelsők és a bútorok szárazok maradtak; könnyen lehetett rajtuk sok ablakot nyitni, kiugró ablakfülkéket és széles ereszeket kialakítani. Fából építkezni nem volt annyira drága, mert ácsokat könnyen lehetett találni, ráadásul a deszkák szállítása könnyen megoldható volt. Nem utolsósorban pedig a fából készült házakat sokkal könnyebb volt a változó igények – például a család létszámának változása – alapján átalakítani. Így aztán lényegében a dzsámikon, bazárokon, fürdőkön és néhány, nem törökök által épített épületen kívül szinte minden fából épült.

Ha a szorosán egymás mellett álló épületekből álló szűk utcákban valahol tűz ütött ki, képtelenség volt még azelőtt eloltani, hogy a szomszédos épületek is lángra kaptak volna⁷⁴. A tűzvészek főleg augusztusban tomboltak, egymás után gyulladtak ki és váltak hamuvá a paloták, villák és boltok. Az emlékezetes Cibali, Hocapaşa, Beyoğlu, Aksaray, Çirçir vagy Hasköy negyedbeli tűzvészben egész városrészek pusztultak el. Az olthatatlanná váló tüzek négy-öt irányba is terjedve napokig égtek. Az isztambuli tűzvészeknek – azon túl, hogy

---

73 Eyice, Semavi: Eski İstanbul'dan Notlar, Küre Yayınları, İstanbul, 2009., 27. o.

74 Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988. Cilt I. 84. o.

Konstantinápoly (fametszet, Sebastian Münster: Cosmographiae Universalis, 1544)

épületek megsemmisülését és emberek halálát okozták – politikai következményei is lettek: janicsáragákat száműztek, nagyvezíreket mentettek fel, szultánok töltötték álmatlanul az éjszakát⁷⁵.

A házak berendezése is könnyen éghető anyagokból készült. A padlót vékony gyékényszőnyeg takarta, az előterekben és a zárt erkélyekben fából készült lócák nyújtóztak, a hálószobák falba épített szekrényeiben megbújt egy „fürdőszoba” is. Ezeknek a hátát és az oldalait horganyozott lemezzel bélelték, s helyet kapott bennük egy réz „szamovár”, amelyben két vödörnyi vizet lehetett melegíteni, egy kisszék, egy vízmerítő tálka és egy vödör, valamint a „parasztást”. Ez utóbbin forralták a mosdóvizet, s közben természetesen bemelegedett a kis kamra is⁷⁶. Ha szikra pattant a szőnyegre vagy a függönyre, a fellobbanó lángok pillanatok alatt a szomszéd házakat nyaldosták.

A tűzoltást a jól szervezett tűzoltóság hiánya és a szűkös vízkészletek hátráltatták. Ha egy kúthoz, vagy tengerhez közel eső helyen ütött ki tűz, az emberek láncot alkotva igyekeztek a vizet a tűzfészekhez eljuttatni, de mire a vödörök célhoz értek, a víz jó része kilocsant, a kutaknál ráadásul várni kellett az újabb vödörök töltésére. A kutaktól vagy a tengertől távol eső helyeken sakkák⁷⁷ szállították a vizet, mire azonban a fecskendőt megtöltötték, már nagy

75 Kılıç, Abdurrahman: İstanbul Yangın Kuleleri ve Yangın Çığırtkanları, YEM Yayınevi, 2019. 14. o.

76 Kayaođu, Günday ve Ersu Pekin: Eski İstanbul'da Gündelik Hayat, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, No: 7, 1992.

77 Az arab eredetű szó jelenése: „vizet szállító személy”. Voltak lovas sakkák, és egy-egy negyedhez tartozó gyalogos sakkák. Közkutakból szállították a házakhoz a vizet. A lovas sakkák kötelességei közé tartozott, hogy tűz esetén vizet hordjanak a fecskendőkhöz. A vízhordáshoz használt bőr tömlők neve kırba.

területen csaptak fel a lángok. Ha mindez nem lett volna elég, a száraz nyári hónapokban súlyos vízhiány is hátráltatta az oltást: voltak olyan negyedek, ahová még az ivóvizet is öszvérekkel kellett elszállíttatni a kutak, ciszternák alacsony vízszintje miatt.

A tűzvészek okai egészen változatosak voltak.

Az oszmán időkben, azokban a helyiségekben, ahol nem volt kályha, letakart parazsastalat használtak: egy alacsony, négyszögletes asztalka alá helyezték el az izzó parazsakkal teli tálat, majd takarót borítottak rá. A melegedők az asztal köré ülve lábukat térdig a takaró alá nyújtva munkálkodtak, olvastak vagy beszélgettek, esetleg így szunyókáltak is.⁷⁸ A felboruló vagy felügyelet nélkül hagyott eloltatlan parazsastalok könnyen váltak a tűz okozóivá.

Isztambulban népszerű élvezeti termék volt a vízipipa és a cigaretta. Előbbi rendszerint a szőnyegen, vagy egy takaróval borított kereveten állt, s persze előfordult, hogy szikra pattant a szőnyegre. Utóbbi azonban a hanyagság, az eldobott, még parázsló csikkek miatt még nagyobb veszélyt jelentett. Gyakran hoztak a dívánban⁷⁹ dohányzást tiltó rendeleteket, az emlékezetes Cibali tűzvészért is a dohányosokat okolták. IV. Murád szultán (1623-1640) 1633-ban Isztambulban betiltotta a dohányzást és az alkoholfogyasztást⁸⁰; egyetlen nap alatt lerombolták a kávézókat, a dohányzóknak kezét vagy lábát törték, sőt többeket le is fejeztek⁸¹.

Igen gyakoriak voltak a gyújtogatások is. Az ország irányításával szemben érzett elégedetlenség, egy-egy rendelet elleni tiltakozás, egyes kisebbségeknek az állam meggyengítésére irányuló törekvései, az uraikat gyűlölő szolgák bosszúvágya is állhatott az ilyen esetek mögött, de az is előfordult, hogy janicsárok – akiknek a tűzoltás a feladataik közé tartozott – kiszemelt gazdag házakat azért gyújtottak fel, hogy aztán az oltás ürügyén kirabolhassák őket.

A tűzvészek esetén a fosztogatás egyébként sem volt ritka. A tűzoltás vezetőjének nem csak az oltás irányítása volt a feladata – a fosztogatás megakadályozására is figyelnie kellett. Nagyobb tüzeknél, ahol több száz ház is égett, ezrek gyűlhetnek össze, akik között voltak, akik részt vettek az oltásban, mások csak bámészkodtak, de akadtak olyanok is, akik zsákmány után néztek. Volt időszak, amikor a fosztogatás megelőzése érdekében a kormány megtiltotta, hogy a janicsártisztek érkezése előtt megkezdődjön a tűzoltás.

Ha a szultán megjelent egy tüzesetnél, a magukat bátran a tűzbe vető fecskendősöknek baksist (a perzsa eredetű szó ajándékot, jutalmat jelent) osztogatott, aminek az lett az eredménye, hogy elterjedt a meggyőződés: „ha nem jön a szultán, nem alszik ki a tűz”. Akadtak

---

78 Fontmagne, Durand de: Kırım Harbı Sonrasında İstanbul Günleri, İstiklal Kitabevi, İstanbul, 2007., 306. o.

79 A díván az oszmán állam legfelsőbb szerve. Ha a szultán is részt vett az ülésen, „szultáni díván”-nak nevezték. Itt születtek a legfontosabb rendeletek.

80 Doğan, Cem: Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti ve Men-i Müskirat Kanunu, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt 6, Sayı: 26, Bahar 2013.

81 Ahmed Refik: Eski İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1931., 32. o.

fecskendősök, akik szánt szándékkal szították a tüzet, és vártak az oltással a szultán érkezéséig. Arról is szólnak források, hogy olykor víz helyett olajat fröcsköltek a tűzre, hogy még magasabbra csapjanak a lángok⁸².

A tűzvészekről sokat szenvedő isztambuliak felsőbb erőhöz fordultak: hitték, hogy csak Allah kegyelme segíthet rajtuk. A bizánciak a ház védelmére lábbelit kötöttek a bejárati ajtóra, s ez a szokás később a város legkülönbélebb nemzetiségű lakói között is elterjedt. A házakat körülfüstölték, s igyekeztek olyan helyek – türbék, csodatevő szentek sírja – közelében lakni, amelyekről úgy tartották, hogy a tüzek elkerülik őket, illetve fürdők, víztárolók, ciszternák közelében házat vásárolni. A muzulmánok házuk kapujára vagy az eresz alá Allah nevei közül a „védő, vigyázó” jelentésű „Ya Hafiz” feliratos táblákat akasztottak.

A tüzesetek megelőzésére vonatkozóan az első rendelkezést 1826-ban adták ki⁸³. Később téglavagy kőházak építését, illetve a fából épült házak közé tűzfalak emelését írták elő. Az első isztambuli várostervnek számító rendezés (1839. június 8.) többek között azt tartalmazta, hogy terv nélkül, illetve fából nem épülhetnek házak.

Az első fecskendő és az első tűzoltó

1515 előtt Isztambulban a tűzoltáshoz használt eszközöket a Bedestenben („fedett bazár, árucsernő”) tartották, és tűz esetén bárki vihetett belőlük, hogy az oltáshoz használhassa, Vad Szelim szultán (1512-1520) azonban a janicsártestületet bízta meg a tűzoltással⁸⁴. A janicsárok a kaszárnyában tárolt kampós botokkal, baltákkal, vödörrel és hasonló eszközökkel igyekeztek eloltani a tüzeket.

III. Murad szultán (1574-1595) 1579. március 12-én kiadott szultáni rendeletében előírta, hogy a tűzoltáshoz minden házban legyen létra és vízzel teli hordó, az oltásban mindenkinek részt kell vennie, és a veszélyes helyeket a felelősöknek ellenőrizniük kell⁸⁵:

„Rendelkezés az isztambuli kádi számára: Isztambulban szinte mindig támadnak tüzek. A legfontosabb, hogy a tűz fellobbanásának pillanatában megtegyék, ami szükséges. Minden isztambuli lakos tartson a házban egy olyan létrát, amely felér a tetőig, és minden házban álljon egy nagy hordó, teli vízzel. Senki ne fusson el a tüzeset helyéről, már a janicsárok és mások megérkezése előtt mindenki, a szomszédaival együtt álljon neki az oltásnak. Mindenképp – első sorban a tűzveszélynek leginkább kitett helyeken – két-három hónaponként szemlét kell tartani.

---

82 Kılıç, Abdurrahman: i. m. 30. o.

83 Cezar, Mustafa: Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Kültür Yayınları, No: 2, İstanbul, 2002., 329. o.

84 Sertoğlu, Midhat: İlk Yangın Tulumbası ve Tulumbacılar, Yıllarboyu Tarih Dergisi, Sayı 2, Şubat 1980. 12. o.

85 Koçu, Reşat Ekrem: İstanbul Tulumbacıları, Ana Yayınevi, İstanbul, 1981. 9. o.

A Fényes Derviskolostor janicsárfecskendősei

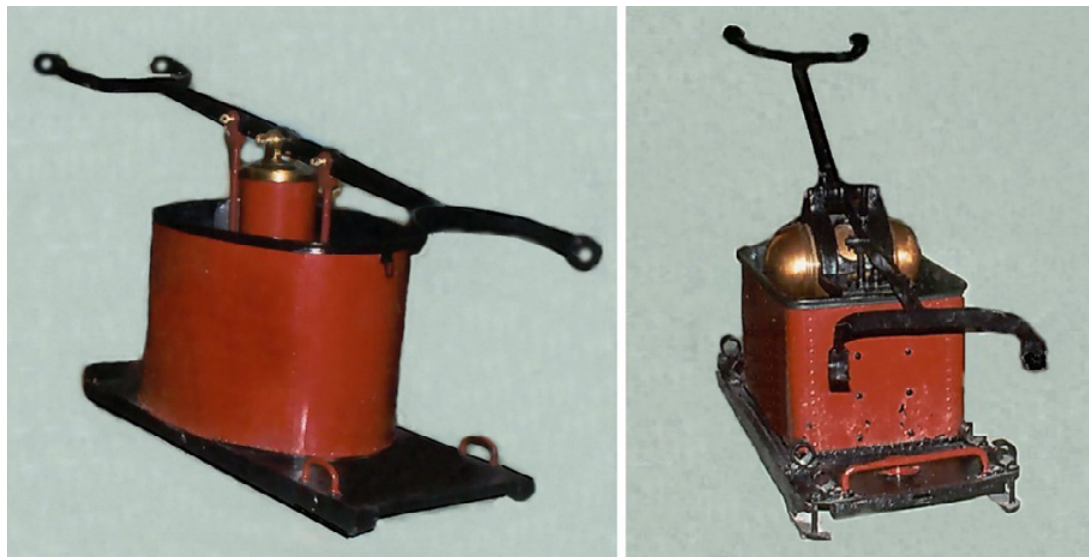
Azokat, akinek a házában nincs létra és vízzel töltött hordó, a subaşı⁸⁶ kezére kell adni és meg kell büntetni.”

Isztambulban az első fecskendő elkészítése 1716-ban Gerçek Davut nevéhez fűződik. (A feltaláló neve Davit, eredetileg Franciaországból érkezett, majd a velencei hadjáratban szerzett kitüntetést, az iszlámra való áttérés után nevét Davutra változtatta, amelyhez később a Gerçek („valódi, igaz”) jelző járult.) Mint általában az új találmányoknak, az első török fecskendőnek is megvoltak a gyermekbetegségei. A 130 kg-os eszköz szállítása rendkívül nehézkesnek bizonyult, ráadásul vizet felszívni nem volt képes, így hagyományos fűrt kutakból vagy ciszternákból nem lehetett megtölteni. Ha nem volt csorgókút a közelben, vízfordók hordták bele a vizet, ami jócskán lelassította a tűzoltást.

Ezzel együtt azonban a találmány áttörést jelentett a tűzoltásban. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 1720-ban – miután egy évvel azelőtt, 1719. július 22. éjjelén a Gedikpaşa negyedben kitört tűz helyszínére érkezve saját szemével győződött meg a fecskendő sikeres működéséről – a janicsárnak fogadott gyermekekből megalakította a janicsártestülethez kapcsolódó Fényes Derviskolostor Fecskendő Testületet, Gerçek Davutot pedig kinevezte főfecskendősné. Az új beosztás mellé 50 janicsár, egy çorbacı („zászlóaljparancsnok”), egy csausz (különféle feladatokat végző, kisebb rangú török katonai v. rendőri, olykor bírósági személy, különösen futár, követ), egy csauszjelölt, egy írnök és egy oca kethüdasi („agahelyettes, má-

---

86 Az Oszmán Birodalomban békeidőben rendfenntartó, háború idején a seregben különböző feladatokat ellátó tiszt, mai értelemben rendőrpáncsnok.

Gerçek Davut fecskendői (Isztambuli Tűzoltó Múzeum)

sodik aga”), valamint egy kaszárnya és még egy épület járt – Davut ekkor felvette az „aga” címet, s ettől fogva Gerçek Davut agaként emlegették.

A városnegyedek fecskendősei

1826-ban II. Mahmud (1809-1839) felszámolta a janicsártestületet, s vele együtt megszűnt a Nevşehirli Damat İbrahim Paşa által 1720-ban létrehozott Fényes Derviskolostor Fecskendős Testület is. A fecskendősök a muszlim negyedekben a mecsetekhez és dzsámikhoz, a keresztény negyedekben a templomokhoz költöztek, s ezzel létrejöttek az első önkéntes fecskendős csapatok. A tűz hírére minden munkájukat félbehagyva oltásra siető fecskendősök rendkívül népszerűvé váltak, dicshimnuszokat zengtek róluk. „Ha tűz üt ki, gyorsan oda sietünk, sík helyeken, mint a fogoly, szökellünk, a lejtőkön, mint a sólyom, repülünk” – dalokkal és dicsérő versekkel, kurjantásaikkal és életmódjukkal egy sajátos fecskendős kultúrát alakítottak ki.

Az Isztambulban 1855-ben megalakult első kerületi önkormányzatokhoz kerültek a tűzoltási feladatok is, ezért 1869-től ezek az igazgatási szervek fecskendőket kaptak, és létrehozták a fecskendős csapatokat. A negyed fecskendőinek és egyéb felszerelésének megőrzése és a fecskendősök irányítása céljából a negyedbeli vének tanácsa kapitányt nevezett ki. A költségeket a negyed lakóitól összegyűjtött pénz fedezte, s ebből sem az állam, sem az önkormányzat nem vont le adót. A fecskendősök évente egy rend ruhát, naponta két kenyeret kaptak, és szálláshelyet is biztosítottak számukra – így próbálták a szolgálataikért fizetni.

A karagümrüki fecskendősök

A tűzeset színhelyére siető fecskendősöket – feladatuk szerint – „lámpás”, „csöves”, „rudas”, „tömlős”, és ehhez hasonló elnevezésekkel illették. A fecskendővel a hátukon a helyszínre futókat nevezték például „szolgáknak”, a lámpás pedig a csapat agójaként és útmutatójaként legelöl sietett. Megfelelő helyeken csapatot váltottak, hogy a fáradtság miatt ne csökkenjen az oltócsapat sebessége.

A fecskendőnek a gyakorlati szerepe mellett komoly szimbolikus jelentősége is volt. A fecskendők szívó- és nyomónyílásait tartalmazó, rudakkal felszerelt láda minden oldalát befestették, képekkel díszítették. Egy negyednek egy fecskendője és egy fecskendős csapata volt, a láda tetejét pedig – a csapat és a negyed büszkeségéért – egy szimbólum díszítette.

Sajátos hírközlő rendszerükkel, a kapitányválasztással, történeteikkel, dalaikkal, kurjantásaikkal, öltözküddel, kávézóikkal, fürdőikkel és életmódjukkal a fecskendősök fontos

szerepet játszottak a török kultúrában. A balkáni háborúban a katonai tűzoltók nagy része kikerült a frontra, ahol szintén jelentős szerepet vitt a tűzoltásban.

Bár a fecskendősök a világ legelső tűzoltói közé tartoztak, nem tudtak a modern körülményekhez igazodni, hatékonyságuk egyre csökkent, ezért 1924-ben felszámolták őket.

A fecskendős szekrény, tetején a negyed jelképével

A hocapaşai tűz látképe a Leány-torony közeléből nézve (Le Monde Illustré, 1865. szeptember 30.)

Az isztambuli tűzoltóság Széchenyi Ödön előtt (1864–1874)

A tűzoltás modernizálása az 1870-es évek elejére elodázhatatlanná vált: nagy szükség volt egy tűzoltó szervezet és egy tűzrendészeti szabályzat megalkotására. A Széchenyi érkezése előtti évtizedben több tűzvész is pusztított, ezek közül azonban érdemes kiemelni néhányat: a hocapaşai, az ortaköyi, a kasımpaşai, a gedikpaşai és a beyoğlui esetet.

A hocapaşai, az ortaköyi, a kasımpaşai, a gedikpaşai tűzvész

Hocapaşa volt az egyike azoknak az isztambuli negyedeknek, ahol a legtöbb tűz keletkezett. A faépületekből álló negyedben 1865. augusztus 29-én, szerdán hajnali 5 óra körül tört ki egy nagy károkkal járó, emlékezetes tűzvész, amelyet csak csütörtök késő estére sikerült eloltani⁸⁷.

A megfékezhetetlen tűzvészeket vagy a poyraz, az északkeleti vagy a lodos, a déli/dél-nyugati szél növesztette hatalmassá. A hocapaşai tűzvész is a heves délnyugati szélről szakadt ágakra, és a kiindulási Hocapaşa negyed után végigperzselt sok más helyet is. A lángok elérték és hamuvá égették a Cağaloğlu mellett álló Párospalota környékét. Az egyik ág a Divanyolun végigsöpörve elérte a baromfipiacot, egy másik ág közben a Kék mecset felé haladt, majd a tenger felé fordult, de közben elpusztította Sedefçiler, a Sultanahmet tér, a Kadirga kikötő és Kumkapı környékét, majd Nişancát és a Çiftegelinler türbét is. A szinte

---

⁸⁷ Cezar, Mustafa: Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Vakfı Yayını, İstanbul, 2002., 429. o.

kivétel nélkül fából épült házakkal együtt hamuvá vált a teljes berendezés is⁸⁸. A katasztrófa súlyát jól jelzi, hogy leégett hét-nyolcezer ház, tizennégy dzsámi és mecset, három fogadó, hét gőzfürdő, két palota és húsz villa, többek között Rifat Paşa palotája, benne értékes antik műtárgyakkal és kéziratos könyvekkel⁸⁹.

Négy nappal ezután egy gedikpaşai házban keletkező tűz terjedt tovább nagy sebességgel: a lángok elértek a Sultan Beyazit és a Reşit Paşa türbékig, a másik a Beyazit, Eminbey negyedben álló Şerif Abdulmuttalip Pasa palotáig, vagyis azokig a helyekig, ahová a hocapaşai tűz nem ért el.

Körülbelül egy héttel a hocapaşai tűzvész előtt Ortaköyben és Kasımpaşában is felcsaptak a lángok. Ortaköyben harmincöt ház és negyven bolt égett ki, tizenhét bolt pedig az oltás során vált romhalmazzá⁹⁰. A tűzkárt szenvedettek támogatása segélyszervezeteket hoztak létre. Abduldaziz szultán leállította az új Çırağan palota építkezését, és a palotára szánt összeget a károsultak között osztották szét.

A beyoğlui nagy tűzvész és következményei (1870)

Izstambul egyik legkedveltebb városrészében, a Beyoğluban évszázadokon keresztül éltek egymás mellett különböző hitű és kultúrájú emberek. Itt minden utca, minden épület egy külön világ. Az 1870-es nagy tűzvész után alakult ki az a mai Beyoğlu – maga az élő történelem –, amelyben a legkonzervatívabbtól a legliberálisabbig mindenféle kultúra otthonra talál. A „nagy tűzként” vagy a „beyoğlui nagy tűzvészként” emlegetett esemény nem volt ugyan a legnagyobb tűzeset Izstambulban, mégis igen nagy jelentőségűnek számít, mert sok változásnak és újításnak nyitott utat.

A beyoğlui nagy tűzvész 1871. június 5-én vasárnap délután a Tünel és a Taksim közé eső, és régen Perának nevezett városrészben, a Taksim térhez közeli Feridiye utcában egy kis házból indult ki⁹¹. Az egyedül ott tartózkodó cseléd hiába vette észre a lángokat, és hiába próbált segítséget kérni – a Pera lakói akkoriban szinte kizárólag jómódú keresztények voltak, és a legtöbbjük nyárra kiköltözött a boszporuszi villájába, így a házak üresen álltak⁹².

A lángok a Tarlabasıtól terjedtek a Taksim tér felé, a tűzvész a Galatasaray gimnázi-

---

88 Ergin, Osman Nuri: Mecelle-i Umur-i Belediye, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, No 21, İstanbul, 1995. Cilt 3, 1225. o.

89 Kuzucu, Kemalettin: Osmanlı Başkentinde Büyük Yangınlar ve Toplumsal Etkileri, Osman Toplum. Editör Güler Eren, Türkiye Yayınları, Ankara 1999. 687. o.

90 Cezar, Mustafa: i. m. 430. o.

91 Koçu, Reşat Ekrem: İstanbul, Tulumbaçları, Doğan Kitapçılık, 2005. 478. o.

92 Edmondo de Amicis: İstanbul, Tercüme: Sevinç Tezcan Yanar, Pegasus Yayınları, 2. Baskı İstanbul, 2009. 239. o.

ummal szemben álló angol követséget is körülölelte. A lángok elterjedtek a Bülbülderesin, aztán a Papaz Köprüsü és az Emin Bey dzsámi környékén át, a Sururi negyedet érintve egészen az Aynalı Çeşme környékéig jutottak, az útjukba került épületek pedig szinte mind elpusztultak⁹³.

A faházak lakói a számos tűzvészben szerzett tapasztalatok alapján azonnal elhagyták otthonaikat, az abban az időben lassanként elterjedő kő- és téglaházak tulajdonosai azonban hamis biztonságérzettől vezérelve a házaik pincéjében próbálták átvészelni a tüzet – közülük sokan füstmérgezésben haltak meg. A lángtenger tombolását jól jellemzi, hogy a szokások szerint a tűznél megjelent Abdulaziz szultánt kísérete elvezette a közelből, mert túl veszélyesnek ítélték a helyzetet⁹⁴.

A hatodik kerületi, vagyis a beyoğlui önkormányzat szerint hatvanöt utcában összesen nyolcezer épület vált hamuvá.⁹⁵ A többséget lakóházak és kereskedések alkották, de a lángok martaléka lett több szálloda, színház, kaszinó és követség épülete is. A tragédia következtében megsemmisült sok száz munkahely, többek között a város ismert fotóművészeinek stúdiói és fiókjai is⁹⁶.

A megtalált holttestek számára vonatkozó adatok ellentmondanak egymásnak: a rendőrség hivatalos adatai szerint száznegyven veszítették életüket, a Levant Times azonban ezernyolcszáz, a Herald nyolcszáz, az olasz nagykövet pedig hatszáz halottról szólt⁹⁷. Legalább harmincan veszítették életüket vagy sebesültek meg a leomló falak miatt^{98 99}, ezért a katonaság, az újabb baleseteket megakadályozandó, lezárta az utakat.

Beyoğlu leggazdagabb és legismertebb személyiségeinek tulajdonai is ott szerepeltek a veszteséglistán, a negyed nevezetes utcái, így a Valide Çeşme, Feride, Sakız Ağacı, Kalyon Kulluk és a Hamal Başı teljesen leégett; megsemmisült többek között az örmény patriarchátus, a portugál és az amerikai konzulátus, az angol követség, a Bon Marché üzlet, a Luxemburg hotel és a St. Jean Chrysostomos templom; hamuvá lett a mai Çiçek Pasaj helyén álló díszes épület, a Naum Színház, amely elé a lóháton érkező Abdulmedzsid szultán látogatása alkalmából végig az úton a Dolmabahçe palotától vörös szőnyeget terítettek¹⁰⁰. Súlyos károkat szenvedett a német kórház és a német jótékonyági szervezet épülete, a betegek többségét

---

93 Koçu, Reşat Ekrem: i. m. 478. o.

94 Edmondo de Amicis: i. m. 239. o.

95 Dr. Brunetti Episode de la Catastrophe de Péra, İstanbul, Haziran 1870.

96 Öztuncay, Bahattin: Dersaadetin Fotoğrafçıları, Aygaz, Mas Matbaacılık, 2003. 1, Cilt 310. o.

97 The Queanbeyan Age, From the European Mail, August 11, 1870.

98 Koçu, Reşat Ekrem: i. m. 478. o.

99 Cezar, Mustafa: i. m. 432. o.

100 Öztuncay, Bahattin: i. m. 310. o.

Az angol követség épülete és környezete a beyoğlui tűzvészben (Illustrated Times, 1870. július 2.)

azonban sikerült kimenteni. Súlyosan megsérült az örmény Szeplőtelen fogantatás templom; a Jézus feltámadását és mennybe menetelét ábrázoló goblein falikárpitot, Eugénia császárnő ajándékát azonban meg tudták menteni¹⁰¹.

Anglia nagykövete, Sir Henry Elliot bízott a követség téglaeépületében és úgy gondolta, elég, ha egy órával a tűz közeledése előtt vas táblákkal és redőnyökkel befedik a követségi épület ablakait. Többen figyelmeztették, hogy a tűz rendkívül heves, ezért ha a tető és az ereszek tüzet fogtak, a lángok az ablakokon keresztül bejuthatnak a vas táblák mögé, ám a nagykövet hajthatatlannak bizonyult. Ahogy arra számítani is lehetett, az épület kigyulladt – a nagykövetségen tartózkodó tengerészek megpróbálkoztak az oltással, de nem jártak sikerrel. Lady Elliotot az utolsó pillanatban mentették meg a füstmérgezéstől¹⁰², és maga a nagykövet is csak hajszál híján menekült meg¹⁰³ ¹⁰⁴. Bár az angol nagykövetségen nem történt haláleset, az épület súlyos károkat szenvedett, csak a földszint maradt viszonylag jó állapotban. A követség archívumát és hivatalos iratait sikerült megmenteni.

A tűzvész károsultjai Hüseyin Efendi és Hekimoğlu kertjeiben, a szegénység „rohadtként” emlegetett temetőjében és más temetőben, a Kasimpasa völgyében és Tatavla (Kurtuluş)

101 The Sacramento Union, Volume 39, Number 6009, 1 July 1870.

102 The Queanbeyan Age, From the European Mail, August 11, 1870.

103 Ergin, Osman Nuri: i. m. 1225. o.

104 Koçu, Reşat Ekrem: i. m. 478. o.

környékén kerestek menedéket. Abdulaziz szultán parancsára kiürítették a Taksim téren álló lövészkaszárnyát, és a károsultak rendelkezésére bocsátották, a kaszárnyával szemben lévő gyakorlótéren és az örmény temetőn több mint kétezer sátrat vertek fel. A kormány által felállított sátrakban lakók számára ételt, valamint ruhát és háztartási eszközöket is osztottak¹⁰⁵. Az ágyúöntödei tüzériskola marsallja a károsultakat és megmentett ingóságait a kaszárnyába, illetve a sátrakhoz szállította.

A sátrak közelében a vízszükséglet kielégítésére kutakat létesítettek. A törökök lakta negyedben közel ezer házat nyitottak meg a keresztény károsultak számára, ugyanakkor pénzt is gyűjtöttek a javukra. Bizottságot hoztak létre a károsultak megsegítésére, és komoly összegeket gyűjtöttek össze. A külföldi követek segítették saját állampolgáraikat¹⁰⁶. Az újságok dicsérték a török hivatalos szervek humanitárius erőfeszítéseit. A beyoğlu tüzvész károsultjainak listája szerint körülbelül huszonkilencezer különböző nemzetiségű, többségükben nem muszlim személyt ért anyagi veszteség^{107 108}.

A tűzvések következményei, a fecskendősök megrendszabályozása (1871)

A közeledő tél miatt egyre sürgetőbbé vált a fedél nélkül maradt tűzkárosultak lakhatásának megoldása, az önkormányzat ezért engedélyezte, hogy a kiegészítő részekben ideiglenes barakkok épüljenek. A barakkok mellett azonban hevenyészett építmények – zöldség- és gyümölcsboltok, kávézók – ütötték fel a fejüket, ez az elegy pedig, ha lehet, még nagyobb tűzveszélyt jelentett. 1871 márciusáig az összes előirányzott tűzvédelmi projekt közül csak az utak szélesítését sikerült elérni¹⁰⁹.

Az illetékesek számos következtetést levontak a tűzvésekben szerzett tapasztalatok alapján. Nyilvánvalóvá vált, hogy a fecskendősök – akik a baksis reményében egymással versengtek, sőt, egymást aktívan akadályozták az oltásban – szervezetlensége komoly problémát jelent. 1870-ben, a beyoğlu tüzvész után Raif Ahmet dandártábornok vezetésével bizottságot alakítottak azzal a céllal, hogy intézkedéseket hozzanak a fecskendősök megfékezésére. A tapasztalatcsere érdekében tűzoltási szakemberek érkeztek Angliából és Oroszországból^{110 111}.

---

105 Koçu, Reşat Ekrem: i. m. 478. o.

106 The Sacramento Union, Volume 39, number 6009, 1 July 1870.

107 Ergin, Osman Nuri: i. m. 1225. o.

108 The Queanbeyan Age, From the European Mail, August 11, 1870.

109 Akin, Nur: 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, 198. 197. o.

110 BOA, HR. SFR.3./ 164-72.

111 BOA, HR. MKT. 858-50-9.

Végül 1871-ben a bizottság 25 pontos szabályzatot adott ki¹¹², amely előírta, hogy az oltás első lépéseként a katonaság vegye körbe a helyszínt, zárja le az oda vezető utcákat, és akadályozzon meg minden olyan megmozdulást, amely az oltást akadályozná.

A szabályzat szerint egy zászlóaljából húsz közlegénynél kellett lennie fejszének, negyvennél kötélnek és létrának; tíz közlegénynek pedig készenlétben kellett állnia, miközben a háztetők megbontása folyt. A szabályzat arra is kitért, hogy amennyiben a tűz helyszínére a csausz vezetésével kivonuló fejszés ácsok néhány ház lebontását tartják szükségesnek, a jelenlévő legmagasabb rangú katona parancsa szerint kell eljárniuk.

Széchenyi Ödön gróf első látogatása Isztambulban (1870/1871?)

A magyar források a gróf első isztambuli látogatását 1870-re teszik, a török források szerint azonban 1871-ben látogatott először Isztambulba, és egy évet töltött a városban. (Doğan, Cem: İtfaiyye-i Hümayun: Osmanlı İstanbul'unda Yangın. Modernleşme ve Kent Toplumunu (1871-1921). Libra Kitapçılık, İstanbul, 2019, 111. o.; Kuzucu, Kemalettin: Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi (1874-1922), Türk Kültürü İncelemesi Dergisi, İstanbul, 2006. 35. o.). Széchenyi Ödön számára az 1871-es év igen tevékenyen telt Pesten, elég valószínűtlen, hogy hosszasan távol lett volna. 1871. március 23-án a magyarországi építőkörmelés ügyében tett kezdeményező lépést; március 25-én rész vett a tornaegylet ülésén, és feladatokat oszt ki a a közelgő tűzoltó ünnepséggel kapcsolatban; részt vett a Hungária szálló megnyitásán; beadványokkal jelentkezett a Gellért-hegy rendezése és egy magántávírdá alapítása ügyében. 1871 májusában részt vett a parlamenti képviselő-választáson, június 23-án bemutatta a Londonból rendelt fecskendőt. Szeptember 13-án ő vezeti a kigyulladt színház-épület oltását. Hónapokig tartó előkészületek után ő vezényelte le a szeptember 17–23. között megrendezett tűzoltó ünnepségeket és bemutatókat. Október 15-én átvette a Leopold-díjat, október 28-án képviselővé választották. Figyelembe véve ezt a rendkívül sűrű programot, egy törökországi út nem túl valószínű.

1870. március 2-án adták át a forgalomnak a gróf ötlete alapján és kezdeményezésére felépült budavári siklót. Ugyanebben az időszakban került napirendre Isztambulban a Karaköyt (Galata) és Beyoğluta (Pera) összekötő Tünel – Európa legrégebbi földalatti vasútjának – terve. Beyoğluta a nem muszlimok, az Oszmán Birodalomban élő idegenek lakhelye, a városnak Európával kapcsolatot tartó pénzügyi központja, s ez okból életformája és fogyasztási szokásai tekintetében a változások fókuszusa – tőkekoncentrációja pedig lehetőséget teremtett a Tünelprojekt napirendre vételéhez. A gróf valószínűleg azért érkezett a budavári sikló mérnök-építésével, Henrik Wohlfarttal Isztambulba, mert érdekelte a perai sikló terve.

---

112 BOA, İ-MMS-0050-002148-008

Első lépések a szervezett tűzoltás felé

Az 1870-es nagy tűzvész ösztönzőleg hatott a tűzoltóság megalakulására. A súlyos anyagi károkat szenvedő külföldiek miatt a követségek és konzulátusok is folyamatosan követelték a kormánytól, hogy tegyenek ezirányú lépéseket. A már ekkor isztambuli fiókkal rendelkező biztosítótársaságok által összegzett kifizetési lista szerint 300 ezer (arany) lírát fizettek ki a leégett házak tulajdonosainak – a társaságok képviselői pedig szintén megoldást sürgettek¹¹³.

Az akkori pénzügyi központ, Beyoğlu pusztulása után megnőtt a tűzkár-biztosítás jelentősége. Egyre újabb külföldi biztosító társaságok nyitottak a városban fiókokat, és a város tűzveszélyes helyeit ábrázoló térképeket készítettek. 1872-ben az angol Bank Hanson vezetésével három angol biztosítótársaság, a Sun, a Northern és a North British kezdte meg működését Isztambulban, meggyorsult az európai tőke betelepődése az Oszmán Birodalomba.

Abdulaziz szultánt érzékenyen érintették a tüzesetek, ezért nyitott volt a megelőzést célzó intézkedésekre is. Az ő uralkodása idején a palota szobáiba – nehogy tüzet okozzanak – még kályhákat sem állítottak be. Egy anekdota szerint azonban, amikor a fiatal kora óta sokat fázó Abdulhamid trónörökös egy nap cserépkályhát telepíttetett a Dolmabahçe palota trónörökösi lakosztályába, Abdulaziz szultán „Abdulhamid Efendi vett egy kályhát, fel fogja gyújtani vele a szerájt!” felkiáltással lebontatta azt¹¹⁴. Osman Nuri Engin írja, hogy miután a környező Beşiktaş csupa faházból épült, Abdulaziz szultán attól félt, hogy a negyedben gyakran pusztító lángok egy nap elérik a Dolmabahçe palotát is, ezért a tűzveszély elhárítása érdekében kisajátította a környék házait, és helyükre gátként kőből felépíttette az Akaretben álló házakat¹¹⁵.

Az 1874. szeptember 3-án megújított tűzvédelmi szabályzat leszögezte, hogy a tüzek gyors lefolyásához – a fecskendősök fegyelmezetlensége és szabályozatlansága mellett – a tűzoltó eszközök hiánya is hozzájárult¹¹⁶; s utalva arra, hogy Európa legtöbb városában nagy-szerű tűzoltóság működik, Isztambulban is hasonló szervezet létrehozását sürgette.

A szabályzat értelmében Isztambult négy részre osztották, és négy zászlóaljából álló tűzoltó ezred alakult, zászlóaljanként harminckét fecskendővel. Ezzel párhuzamosan Isztambul környékén víztározókat és kutakat kellett létesíteni, a haszontalanul elfolyó vizeket a víztározókba kellett vezetni, és meg kellett akadályozni, hogy a víz a tározókból elszivárogjon. A megelőzés érdekében számba kellett venni a tüzesetek okait, szélesíteni kellett az utakat, és növelni kellett a kőépületek számát.

---

113 Koçu, Reşat Ekrem: i. m. 2005., 480. o.

114 Osmanoglu, Ayşe: Babam Sultan Abdulhamid, Timaş Yayınları, İstanbul, 2018. 38. o.

115 Ergin, Osman Nuri: Mecelle-i Umur-i Belediyye, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1995., Cilt 3, 1126. o.

116 BOA, İ-MMS-0050-002148-001

Javaslat Széchenyi Ödön tűzoltói kinevezésére (1874)

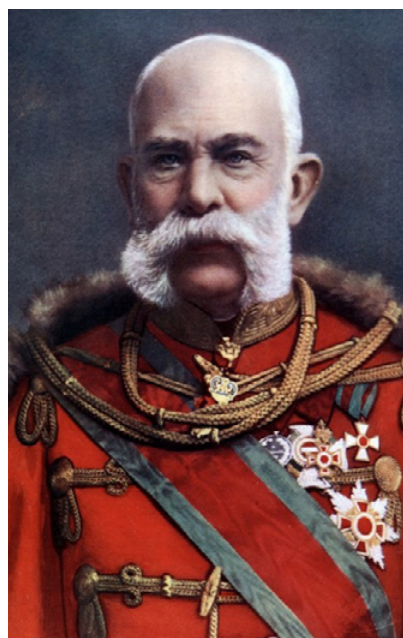
A tűzvészekkel terhelt időszak után egyre növekedett a Törökországon kívülről érkező nyomás – és egyúttal más országok képviselőinek aktivitása – a török tűzvédelem megreformálása terén. Közvetlenül a nagy beyoğlu tűzvész után, 1870. június 30-án például az angol kormány levélben sürgette a nagykövetség közbenjárását arra vonatkozóan, hogy angol mintára tűzoltó szervezet jöhessen létre. Ezzel párhuzamosan Nyikolaj Pavlovics Ignatyev, Oroszország nagykövete (1832-1908) – az Oszmán Birodalomhoz fűződő kapcsolatok és a politikai befolyás erősítését elősegítendő – elérte, hogy Ogyesszából orosz tűzoltók látogathassanak el Isztambulba szakmai tapasztalatcserére. A lépés nyugtalanságot keltett Európában: az európai országok semmilyen orosz befolyásnak nem akartak teret engedni Törökországban¹¹⁷, hiszen várható volt, hogy az isztambuli tűzoltóság csak a kezdet, az oroszok ezt politikai céljaik érdekében fogják felhasználni¹¹⁸.

Erre az elégedetlenségre épített gróf Zichy Ferenc, az Osztrák–Magyar Monarchia nagykövete, amikor gróf Széchenyi Ödönt javasolta az isztambuli tűzoltás és tűzvédelem megreformálására – a nyugati országok pedig támogatták a javaslatot.

A nyugati országok nagyköveteinek ajánlására Abdulaziz diplomáciai úton kérte I. Ferenc Józsefet, hogy gróf Széchenyi Ödönt küldje Isztambulba. A Monarchia és Törökország között abban az időszakban jók voltak a kapcsolatok. Abdulaziz 1867 júniusában megkezdett európai utazása során 1867. július 27–31. között Bécsben vendégeskedett, majd július 31-én indult hajóval Pest felé a Dunán, és egyhetes utazás végén tért vissza hazájába. I. Ferenc József – miközben Egyiptomba tartott, hogy 1869. november

Abdulaziz szultán (1830-1876)

I. Ferenc József

117 BOA, HR.SFR. 3.../ 164-172. o.

118 Roncsik Jenő: i. m. 228. o.

18-án részt vegyen a Szezei-csatorna ünnepélyes átadásán – 1869 októberében viszonzta a látogatást Isztambulban¹¹⁹.

Ferenc József már korábról ismerte Széchenyit, hiszen részt vett a magyar tűzoltók 1871. szeptember 16–19. között Pesten megrendezett ünnepségén, megtekintette a kiállítást, csodálattal szemlélte a tűzoltó bemutatóját, és gratulált a gróf sikeréhez.

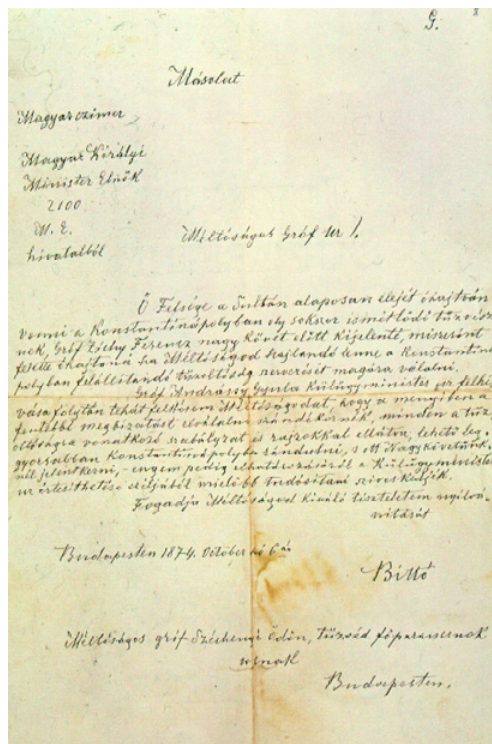
A kezdeményezésre így tehát Bittó István miniszterelnök (1822-1903) 1874. október 6-án levélben értesítette gróf Széchenyi Ödönt, hogy a szultán Isztambulban tűzoltóságot hoz létre, és a nagykövet őt javasolja erre a feladatra.

Méltóságos Gróf Úr!

Ő Felsége a szultán alaposan elejét óhajtván venni a Konstantinápolyban oly sokszor ismétlődő tűzvészeknek, Gróf Zichy Ferencz előtt kijelenti, miszerint felette óhajtana, ha Méltóságod hajlandó lenne a Konstantinápolyban felállítandó tűzoltóság szervezését magára vállalni.

Gróf Andrássy Gyula külügyminiszter úr felhívása folytán tehát felkérem Méltóságodat, hogy amennyiben a fentebbi megbízatást elfogadni szándékoznék, minden a tűzoltóságra vonatkozó szabályzatok és rajzokkal ellátva lehető leggyorsabban Konstantinápolyba rándulni, s ott Nagykövetünknel jelentkezni, engem pedig elhátározásáról a Külügyminiszter úr értesíthetése céljából mielőbb tudósítani szíveskedjék.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánítását, Budapesten 1874. október hó 6-án, Bittó

Gróf Széchenyi Ödönt felkérő irat a török tűzoltóság megszervezésére, 1874 (Országos Széchenyi Könyvtár irattár)

Széchenyi két nap gondolkodási idő után – már csak adósságai okán is – elfogadta a javaslatot. Mivel abban az időszakban a gróf Budapest tűzoltó főparancsnokaként munkálkodott, a fővárosi tanácstól egy hónap szabadságot kért. 1874. október 12-i indulásakor azzal búcsúzott, hogy hamarosan visszatér – ekkoriban még mindenki úgy gondolta, hogy az egy hónap letelte után valóban ismét Magyarországon lesz. Barátjával, Follmann Alajossal 1874. október 17-én érkezett Isztambulba, ahol végül sok nehézség, és egy teljesen új élet várta.

119 Göncü, T. Cengiz: Sultan Abdulaziz Dönemi (1861-1876), Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Yayın No: 54, İstanbul, 2010. 209. o.

Kinevezése és első munkái (1874)

Isztambulban az 1874. október 8-án kelt szabályzat rendelkezett a tűzoltó ezred felállításáról, sőt, Széchenyi érkezéséig még az ezredparancsnokot is kinevezték¹²⁰. Ezek azonban látszatlépések voltak csupán: a tűzoltóezred csak nevében létezett, az ezredesi rang funkciótlan volt.

Széchenyit már érkezésekor fogadta gróf Zichy Ferenc osztrák-magyar nagykövet; első útjuk a Magas Portára vezetett, ahol találkoztak Hüseyin Avni Paşa nagyvezírrrel. Az első érdemi megbeszélésre 1874. október 20-án került sor, egy bizottsági tárgyalás keretén belül, amelyen Széchenyi mellett részt vesz gróf Cziráky Béla (a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség későbbi elnöke), illetve Follmann Alajos is¹²¹. A megtárgyalt reformjavaslatok között szerepelt katonai tűzoltók kiképzése, lóvontatású, gőzzel működő fecskendők beszerzése és víztározók kiépítése is.

Follmann Alajos a tárgyalásokról a következőképpen számolt be:

„Nagykövetünk díszkocsiján mentünk a nagyvezérhez (Hüseyin Avni Paşa) s itt a tisztelegés minden nemében részeltetve beléptünk a nagyvezér termébe. A nagyvezér termetére és arcára nézve beillenék akármelyik tiszavidéki megye táblabírájának. Igen nyájasan fogadott, sokat kérdezősködött és oda nyilatkozott, hogy megjelenésünket a két állam, t. i. Magyar-osztrák és Törökország közt fennálló baráti jó viszony megnyilvánulásának tekinti. A fővezértől a hadügyminiszterhez (Abdulkerim Nadir Paşa, főparancsnok) mentünk, aki magas, erős alak, különben Bécsben képzett katona és németül beszél. Szintén igen szívesen fogadott, hosszasan és behatóan értekeztünk egyben megállapodtunk a tanácskozások mikénti megkezdése és folytatása fölött. Vasárnap délelőtt értekeztünk nagykövetünknel, délután pedig kirándultunk Bujukderébe, ahol meg is álltunk és csak hétfőn reggel tértünk vissza Konstantinápolyba. Délután 1/2 1 órakor pedig megkezdődött a tanácskozás Achmet pasa elnöklete alatt, Fuad pasa és több törzstiszt igen élénk részvétele mellett. Ennek a tanácskozásnak az lett az eredménye, hogy a török urak arra a meggyőződésre jutottak, hogy amennyit ők a tűzoltóságról tudnak, az semminél is kevesebb volt. Tanácskozás után egy Lambert-féle fecskendőt próbáltunk meg. Ma a tanácskozások tovább folytattnak, egyúttal pedig helyszíni szemlét tartunk, mely mindaddig fog tartani, amíg a tűzoltó ezredet meg nem alakítjuk, melynek ezredese már ki is van nevezve és egy zászlóaljának kerete összeállítva. A szultán fogad majd bennünket, csak még nem tudjuk, mikor.”¹²²

Az elhúzódó tárgyalásokat az orosz nagykövet Oroszország pozícióinak erősítésére próbálta meg felhasználni. Mivel az orosz-török kapcsolatok ebben az időszakban jók voltak

---

120 Engin, Osman Nuri: i. m. 1126. o.

121 BOA, Í.HR. 265 15907-H-13-10-1291

122 Roncsik Jenő: i. m. 228. o.

– II. Sándor cár két Szentpéterváron készült fecskendőjét ajándékozott Abdulaziz szultánnak¹²³ – ez majdnem sikerült is. Ignatyev Ogyesszából hozatott két fecskendővel és egy tűzoltó csapattal szervezett szakmai bemutatót, amelyre a szultán mellett török előjáróságokat és a nyugati országok nagyköveteit is meghívta. Az esemény olyan jól sikerült, hogy az orosz állami tűzoltóezred parancsnokát a Mecidiye rend második fokozatával tüntették ki¹²⁴.

Az orosz bemutatót azonban magyar követte: gróf Széchenyi Ödön Budapestre táviratozott tűzoltókért és eszközökért, a magas színvonalú gyakorlat pedig általános tetszést aratott, sokkal nagyobb, mint az oroszoké.

A gróft körülbelül egy hónappal az érkezése után, 1874. november 23-án mutatták be a szultánnak.¹²⁵ A találkozáson, ahol Zichy is jelen van, a szultán gratulált Széchenyinek, és két nap múlva, 1874. november 25-én kinevezte a tűzoltó ezred főoktatójának azzal a megbízással, hogy a kíséretében lévő tiszttel együtt (Bárány N. Ernő budapesti önkéntes tűzoltó főparancsnok) kezdjék meg az ezred legénységének kiképzését¹²⁶. Az oktatói feladat ellátásának idejére 200 oszmán aranyat kínáltak fel a grófnak¹²⁷ – ez a mintegy 60 ezer frank értékű fizetés igen magasnak számított akkoriban¹²⁸. A gróf a csábító fizetés és a budapesti adósságai miatt végül az állás elfogadása mellett döntött¹²⁹.

A gróf Magyarországra küldött táviratban kérvényezte az egy hónapos szabadságának egy évesre történő meghosszabbítását, ugyanakkor leszögezte: budapesti tűzoltó-főparancsnoki megbízatásáról nem akar lemondani, hazájába és szolgálatához vissza kíván térni¹³⁰.

Az ezerötszáz főszre tervezett tűzoltó ezred kialakítására felállított új bizottság a tűzoltók egyenruhájának kialakításakor – a gyakorlatias nyugati és a konzervatív török szemléletmód eltérése miatt – nem várt akadályokba is ütközött. Önmagában az öltözet nem jelentett problémát: a tiszteké egysoros gombolású hosszú ujjú kabát, piros csíkos, elől gombolás zubbony és nadrág, melynek három csíkja közül a középső keskeny, a két szélső szélesebb. A legénységé: gallér nélküli, hosszú ujjú, elől középen gombolt sötétkék zubbony és piros csíkos nadrág,

---

123 Kuzucu, Kemalettin: Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi (1874-1922). Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 14, İstanbul, 2006. 36. o.

124 BOA, HR. MKT.0858 00050

125 BOA, İ.HR. 265 - 15907

126 BOA, HR. MKT. / 856 - 35

127 BOA, İ.HR. 265 - 15896

128 Roncsik Jenő: i. m., 229. o.

129 Miután Széchenyi Ödön elfogadja az állást, az osztrák-magyar nagykövetség egy bírósági határozatnak megfelelően a gróf adósságának a fizetéséből való törlesztését kéri, és az összeget sokáig vonják is. BOA, HR. HT.113.19; BOA, HR. MKT. 887.46

130 Roncsik Jenő: i. m., 230. o.

Katonai tűzoltó közlegények a bizottság által megszabott egyenruhában

széles öv, cipő helyett pedig hosszú szárú csizma; s nekik a kardszj helyett a mellen ferdén átvetett kötélcsomót és az övükbe dugva fejszét kellett hordaniuk. Egyedül az Európában addigra már alapvetésnek számító sisak keltett ellenérzéseket, ahogyan azt Ragıp Akyavaş, az utolsó öt nagyvezír szárnysegédje írja visszaemlékezéseiben:

„Amikor a magyar gróf Zični¹³¹ Paša megalakította a katonai tűzoltóságot, azt javasolta, hogy a tisztek és a közlegények, akárcsak Európában, sisakot viseljenek, ám [ez ellen tiltakoztak] fanatikus szakemberek, azzal, hogy az ilyen formájú sisak istenkáromlás, gyaur jellegű, és elfogadhatatlan. Miután egy ilyen akadályba ütköztek, a sisakról lemondtak, pirosra festett vékony acélból egy fez formájú valamit találtak ki a tűzoltók fejére, és ezzel lezárták a problémát. Ez a fanatikus népség sehogy sem tudott az ellenzővel megbarátkozni. A már megvásárolt sisakokat kiosztották egyes katonai központok tűzoltó egységei között, s így eltüntették őket szem elől.”¹³²

131 Az oszmán időszakban a Széchenyi nevet Seçini, Seçeni, seçni, Zigni, Zeçni, Zični, Zičini és más hasonló formában írták le. A törökhöz legközelebbi olvasata: Seçini (ejtsd: szécsini, a ford.)

132 Akyavaş, A. Rafip: Asitane-II Evvel Zaman İçinde İstanbul, Tas, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, No: 309, İstanbul, 2000., 122. o.

A bizottság a magyar tagok javaslatára tűzoltó fecskendőket rendelt angol, osztrák, német gyáráktól, illetve Walser Ferenc budapesti műhelyéből¹³³ – Széchenyi javaslatára az egyiket a Dolmabahçe palota és a Çırağan palota között helyezték el, hogy tűz esetén gyorsan beavatkozhasanak.

Széchenyi mint főoktató, és Bárány mint helyettese^{134 135} egy, a beyoğlui Taksim negyedben lévő tüzerlaktanyában alakítottak ki főhadiszállást. Az előzetesen elfogadott tervek alapján a tűzoltóság struktúrájában négy, egyenként százhuszonöt fős század tett ki egy zászlóalj, négy zászlóalj pedig egy ezredet; a cél az volt, hogy végül három ezredben összesen hatezer tűzoltó kapja meg a kiképzést. Ezeket a számokat aztán a huszadik század elejére sikerült elérni, de csak rövid időre, mert közbeszólt az első világháború¹³⁶.

Az első tüzesetek és az oktatás

Az előkészületek után – katonai modell szerint – megkezdődött az első tűzoltó zászlóalj megszervezése és kiképzése, melyet a taksimi tüzerlaktanyában helyeztek el. A legénységet erős testfelépítésű anatóliai fiatalok közül válogatták ki, hiszen már a kiképzés is embert próbáló volt: kézi és új típusú menetes létrákkal, fejszékkel, vödörrel és újonnan vásárolt erős fecskendővel kellett megtanulniuk bánni.

A kiképzést eleinte hátráltatta, hogy Széchenyi nem tudott törökül, a kezdeti nehézségekben azonban ötletes megoldással lendült túl:

„Teljesen idegenül hangzott előttem a török szó, hát fogadtam magamnak egy török siketnémat. Láttam, hogy a törökök élénk taglejtésekkel beszélnek. Úgy gondoltam, hogy mozdulatokkal könnyebben sikerül megértetnem magamat s pompásan sikerült a tervem. Siketnémám mozdulatai valósággal ékesszólóvá tettek, s mielőtt törökül tudtam volna, már parancsokat osztogattam a tűzoltóságának.”¹³⁷

---

133 Fodor Gábor: Count Széchenyi Ödön In Constantiople (1874-1922), Védelem Tudomány – Katasztrófavédelmi Online Tudományos Folyóirat, V. évfolyam, 2. szám, 2020. 4. hó, 191-203. o.

134 A Jókai Mór által 1876. július 29-én megjelentetett album szerint Bárány 1877-nél sokkal korábban, valószínűleg a Széchenyi gróf által egy bemutatóhoz Budapestről kért csapattal érkezett, 1879. május 7-ig vezette a kiképzéseket, ekkor azonban véglegesen visszatért Budapestre.

135 BOA, HR. MKT. / 856 – 35

136 Fodor Gábor: İki Vatani Olan bir Reformcu. Kont Ödön Széchenyi İstanbul'da, Budapeşte, Macar İtfaiye Birliđi, 2020.18

137 Roncsik Jenő: i. m. 230. o.

Tűzoltók a gyakorlótéren

A török tűzoltójelöltek hamar megkedvelték a grófot, így a kiképzés rövidesen zökkenőmentesen haladt tovább. Az általános kondíció javítása érdekében a gróf a hálók mellé tornatermeket építtetett, és többször kürtszóval indított oltási gyakorlatot tartott, amelyben különféle tüzek oltását gyakoroltatta a kadéttal. Tervei között szerepelt egy távirórendszer kiépítése is – hogy a környék lakói könnyen kapcsolatot tudjanak teremteni a tűzoltó állomással –, de a magas költségek miatt ez nem valósult meg.¹³⁸ Egy ilyen hálózat kiépítésére nagy szükség lett volna, mint ahogyan azt Széchenyi – aki egyébként az oltásokból is tevékenyen kivette a részét – maga is megtapasztalhatta. Nem sokkal az érkezése után Murat Bey-jel¹³⁹ hintózott az utcán, amikor észrevették, hogy az egyik házból füst száll fel. A gróf gondolkodás nélkül leugrott a kocsiról, besietett a házba, kiküldte a bent lévő asszonyokat, és keresni kezdte a tűz fészket. Végül az egyik, addigra füsttel megtelt szobából, hogy a lángok

---

138 Baskıcı. M. Murat: On Dokuzuncu Yüzyılda İstanbul'un Eski ve Yeni İtfaiye Teşkilatları ve Bir Yabancı'nın Gözlemleri, Mülkiye Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 233, Mart-Nisan 2002., 183. o.

139 Murat Bey (Luduich Hamarsky) Amdülmedzsid, Abdulaziz és Abdulhamid szultánok idején kolağası rangban (százados és őrnagy közötti rang az oszmán hadseregben, a ford.) gyógyszerészként szolgált. Marosvásárhelyről származott; harminchárom esztendeig szolgált az oszmán hadsereg 4. központi kórházában; majd 1891-ben kivált a hadseregből. Jó néhány megmozdulásban Széchenyi Ödön mellett lehetett látni. BOA, HR. TH.. 106-95; BOA, Y..PRAK.AZJ.. 17.83

ne terjedjenek tovább, az égő bútorokat kidobta az utcára, és eloltotta a tüzet. Csak a véletlennel és a lélekjelenlétének volt köszönhető egy újabb tűzvész elkerülése.¹⁴⁰

Távíró híján a riasztási rendszer meglehetősen színesnek bizonyult. A tűzőrséget a város több pontján felállított figyelőállások alkották: a Galata negyedben álló Galata-toronyból, az isztambuli Serasker (főparancsnok)-toronyból, és az ázsiai oldalon Kandilli melletti magas dombon álló Īcadiye-toronyból éjjel-nappal őrök figyeltek. Tűz esetén az Īcadiye-torony ágyúlövésekkel jelzett. A Serasker-toronyra kosarakat, a Galata-toronyra zászlókat akasztottak ki – a zászlók és kosarak száma mutatta, hogy melyik kerületben ütött ki a tűz.

Ha tűz ütött ki, Széchenyi nappal a tűztoronyra felhúzott zászló, éjjel pedig a kiakasztott lámpás alapján megállapította az irányt, és csapatával a helyszínre sietett. A fecskendőket eleinte nem lovak, hanem maguk a tűzoltók húzták, ami embert próbáló feladat volt, különösen, ha a kaszárnyától messze kellett eljutni.

A süleymaniyei tűz és elismerés a grófnak (1877)

Habár Törökország belpolitikai és gazdasági helyzete rendkívül sokat romlott Abdulaziz szultánságának utolsó éveiben, Széchenyi két uralkodóváltást is sikeresen átvészelt. 1876. május 30-án palotaforradalom következtében Abdulaziz helyére unokaöccsét, Murád herceget kiáltották ki szultánná, azonban a fiatal, mind testileg, mind lelkileg gyenge uralkodót hamar le kellett váltani. Az őt 1876. augusztus 31-én követő II. Abdulhamid (1876-1919) szultán jóindulatát és támogatását Széchenyi több, mint három évtizeden keresztül élvezhette.

II. Abdulhamid trónra lépése után két és fél hónappal 1876. november 16-án éjfélkor tűz ütött ki a – hadügyminisztérium épületéhez közel lévő – Süleymaniye dzsámi mellett álló katonai raktárban. Mire Széchenyi a tűzoltóival együtt a helyszínre ért, a raktárépület már menthetetlennek bizonyult, ezért az oltás során a dzsámira összpontosítottak. Bár négy óras küzdelemmel úgy oltották el a tüzet, hogy az végül nem terjedt tovább a városban, a kár így is jelentős volt: a dzsámi tornácos udvarának tizennyolc márványoszlopa megsérült, a raktárban tárolt élelmiszer és katonai felszerelések pedig megsemmisültek.

Mégis, a tűzoltás híre rövid idő alatt elterjedt a városban. Az újságok hosszasan foglalkoztak a tüzesettel, és kiemelték: a dzsámi azért menekült meg a pusztulástól, mert Széchenyi gróf jó érzékkel vezette a tűzoltást. Ettől fogva Széchenyit hősként tisztelték a városban.¹⁴¹

A tűzoltók kiképzését az orosz-török háború törte derékba: 1877. április 24-én Oroszország hadat üzent Törökországnak, és a Drinápolyban megkötött fegyverszünetig (majd az 1878. március 3-án San Stefanóban, a mai Yeşilköyben aláírt békeszerződésig) komoly em-

---

140 Roncsik Jenő: i. m. 260. o.

141 Roncsik Jenő: i. m. 261. o.

A Magas Porta égését ábrázoló metszet (The Illustrated London News, 1878. Június 15.)

beráldozatokkal járó harcok emésztették fel a tűzoltóság jó részét. A tűzoltók nagy része a harctereken áldozta életét, így az otthon maradotoknak nélkülük kellett helytállniuk.

Több tüzesetnél is bizonyítaniuk kellett. Az 1877. május 12-én, a Fener negyedben – ahol a görög patriarchátus központja volt, magas rangú görög papok és gazdag görögök házaival – például mintegy hatszáz faház semmisült meg, minden erőfeszítésük ellenére.¹⁴² Ibrahim Ethem Paşa nagyvezír (1818-1893), aki a helyszínen figyelte az oltást, a szultánnal együtt elismerését fejezte ki Széchenyi felé a hiányosságok ellenére hatékonyan megszervezett oltásért. Alig pár hónappal később, 1877. október 4-én II. Abdulhamid szultán a tűzoltás érdekében tett erőfeszítése miatt a grófnak ezredesi rangot adományozott.¹⁴³

A tűzoltóság szervezetlensége, az ember- és eszközhány minden szervezési bravúr ellenére éreztette hatását. Ez tetten érhető például az olyan eseteknél, mint az 1878. május 23-i tűz, amelyben leégett a több szintes Magas Porta. Az igazságügyi minisztérium és az államtanács irodái teljesen kiégték, a kül- és a belügyminisztérium részleges károkat szenvedett, a nagyvezírség és a levéltár viszont megmenekült.

---

142 Roncsik Jenő: i. m. 261. o.

143 BOA, Ī-dh-00755-061628

Széchenyi helyettese, Bárány Ernő tűzoltókkal a gyakorlótéren

Széchenyi minden bizonnyal már jóval korábban szembesült azzal, hogy a török tűzoltóság megszervezése – főként az adott körülmények között – jóval több időt és energiát igényel, ezért a budapesti tűzoltó-főparancsoksággal 1878. február 7-én levélben tudatta, hogy nem tér vissza¹⁴⁴:

„Tisztelt Parancsnokság!

Távollétem óta mindaddig abban a reményben éltem, miszerint itteni hivatásom befejeztével újra visszatérek az önök kedves körébe. Bensőm meglegedésére szolgál, hogy e kívánságot mai napig tántoríthatatlanul éreztem és tapasztaltam magamnál, mi jele lehet annak is, hogy nem felejtém el, miszerint önökkel együtt ügyünkben működni évek során át oly szerencsés valék. Annál nagyobb sajnálattal kell most tudomásukra hoznom, hogy a sors rendelkezése e szerencsés viszonyt megváltoztatá.”

„Abdul Hamid szultán öfelsége engem ezredessé kegyeskedett kinevezni, ezáltal az itteni katonai tűzoltóintézményt állandóan inaugurálóan - kötelességemmé tette, hogy annak továbbfejlesztését a török fővárosban átvállaljam.”

---

144 Roncsik Jenő: i. m. 175. o.

„A szultán őfelségének e ténye okolja jelen lépésemet, midőn a budapesti önkéntes tűzoltó egylet főparancsnoki állásáról végleg lemondani kötelességemnek tartom.”

„Midőn óhajtom, hogy az egylet mindinkább virágozzék és annak tisztelt tagjai sorában nevem, mint ügyünk egyik volt szerény munkásáé, elfeledésbe ne kerüljön: részemről biztosítom önöket, hogy az egylet tisztelt tagjai által annak idején reám bízott megtisztelő állás, melyen minden egyes által, de különösen a parancsnokság t. tagjai által oly páratlanul támogatattam – örökké örvendetes emlékezetemben maradand.”

A fecskendősök oktatása és Széchenyi Paşa tervezete (1893)

A nehézkes, sokszor sikertelen oltások kapcsán érdemes tudni, hogy a tűzoltó ezred és a különféle kerületekben működő fecskendősök párhuzamosan, egymástól függetlenül működtek. Mivel a tűzoltók erőforrásai korlátozottak voltak, muszáj volt a fecskendősöket is az új tűzoltó szervezet alá helyezni, és őket a kiképzésbe bevonni – pontosan ebből a célból nyújtott át a szultánnak Széchenyi 1893-ban egy tizenkét pontos tervezetet¹⁴⁵. Bevezetője így szólt:

„Jótevő, igazságos, gyöngéd, kegyes és nagyhírű, alattvalóinak jólétét és nyugalomát óvó, az Oszmán Birodalom épüléséért és rendjéért fáradozó, ennek érdekében minden lehetőséget kihasználó, sok-sok jót cselekvő szultánunk – legyen hosszú életű – parancsára létrejött a tűzoltók testülete, ám a testület végső kialakulása és hiányosságainak felszámolása szultánunk parancsa ellenére sem képes elnyerni végső alakját. A felső parancs értelmében kérem a szükséges intézkedéseket megtenni azért, hogy az Isztambul Eyüp, Galata és Üsküdar negyedeiben található hivatalokban, az egész patriarchátusban és a kerületekben a fecskendős csapatokat kiegészítsék, s legénységük és vezetőik a tűzoltóezred parancsnokának vezetésével rendszeres és ellenőrzött kiképzésben részesüljenek.”

Az anyag a kerületekben lévő fecskendős csapatok kiegészítésére, a vezetőik és a legénység rendszeres és ellenőrzött kiképzésére vonatkozó elképzeléseket a következőképpen foglalja össze:

„A kerületi fecskendőket és fecskendősöket meg kell tartani, de a tűzoltóezred parancsnokának vezetésével végrehajtandó megreformálásra van szükségük, hogy a kívánt szolgálatot el tudják látni.

A Fatih, Beyazıt és Süleymaniye dzsámik közelében lévő víztározókat zárva kell tartani, hogy az oltáson kívül másra ne használják a vizüket, és a kulcsokat megbízható személyekre kell bízni, akik adott esetben gyorsan oda tudják vinni. Ugyanakkor más víztározó helyeket is ki kell jelölni.

Tűzoltási gyakorlaton az első tűzoltószázad

A tűzoltás technikai ismereteket kíván, ezért a fecskendősök vezetőinek a tűzoltó ezrednél meg kell ismerkedniük az oltás módozataival, majd a tanultakat tovább kell adniuk saját legénységük számára.

II. Mahmud szultán idejében a hivatalokban és a kerületekben szolgáló fecskendősök vezetői és a legénység tagjai kenyeret és valamennyi ételmezt kaptak, a vezetők számára ezen felül valamennyi fizetést és kétévenként egy rend ruhát is kiutaltak. Mivel ezeknek a juttatásoknak a mennyisége nem ismeretes, a tűzoltó ezred kebelében alakítandó bizottságnak meg kell vizsgálnia a fecskendősök elvárásait.

Az önkormányzattól írásos úton megszerzett információk alapján az élelem, a fizetés és az egyenruha ügyét szabályozni kell, az elért megtakarítás ellenőrizendő. Azoknak a hivataloknak, amelyeknek ez az ellátmány nem elegendő, valamint a patriarchátusnak az önkormányzat fizetesen kiegészítést.

A kerületek és patriarchátus fecskendőinek meghozatala érdekében a bizottság térképeket készít, amelyek kijelölik az egyes fecskendős csapatok határait. A helyi fecskendős csapatoknak e határok között keletkező tüzekhez kell kivonulniuk. A tűzoltó bizottság megfelelően és hasznosnak találja azt a már korábban hozott határozatot, miszerint minden fecskendős csapatnak 16 főből kell állnia.

Hasznos és a biztonságot szolgálja az, hogy a fecskendősök azonnali azonosíthatósága érdekében a tűzoltó bizottság megkülönböztető öltözetet varrat számukra, mert így könnyen meg lehet akadályozni, hogy a környékről bárki a kordonokon átlépve a tűzoltást végzők közé keveredjen.

A szultánunk parancsára közvetlenül a tűzoltó ezred irányítása alatt álló kocsik, fecskendők és felszerelések száma emelendő. Amennyiben ezek mennyisége eléri a szükségeset, de legénység is kell hozzájuk, a legmegfelelőbb, ha a kerületi fecskendősök közül hoznak embert az új eszközök mellé.

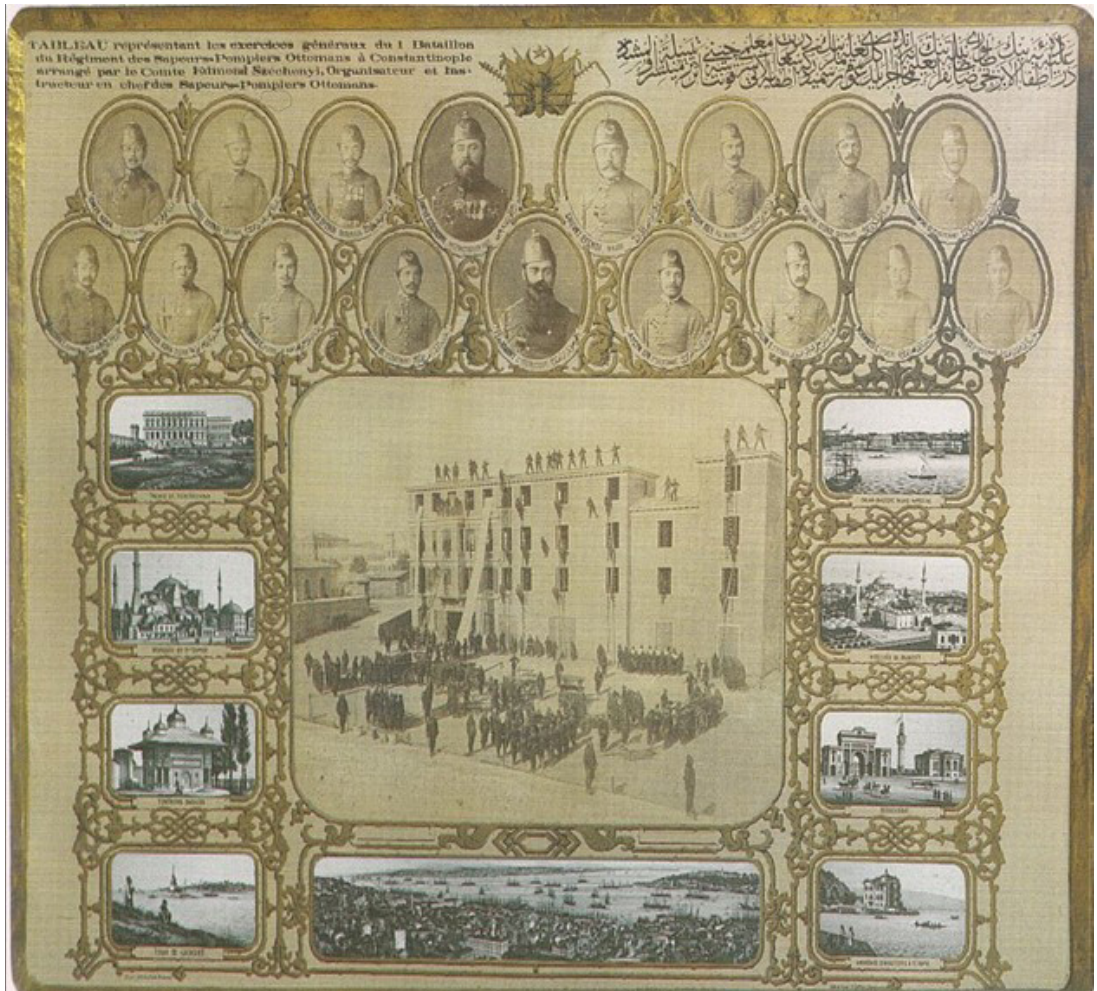
Jelenleg a fecskendősök egyes vezetői szultánunk katonáinak és tisztjeink egyenruháját utánzó ezredesi és őrnagyi uniformist viselnek, mivel azonban a legénység a nép köréből származik, szemükben ez a katonai becsület megsértésének tűnik, ezért olyan sajátos egyenruhát kell biztosítani, amely megfelelően különbözteti meg őket.

A tűzoltás során két alapvető intézkedés a tűz terjedésének megakadályozása érdekében a környező házak azonnali bontása, illetve a tűz oltása a lovas és az egyszerű fecskendők segítségével. Az elsőhöz szükséges eszközök, hála padisahunknak, napról napra nagyobb számban állnak rendelkezésre. A víz ügye viszont még nincs egységesen szabályozva, így az önkormányzatoknak kell a vízfordókat figyelmeztetniük, hogy a tűzesetek helyszínén idejében legyen ott az elegendő vízmennyiség.

Az Isztambul Eyüp, Galata és Üsküdar negyedeiben élő ácsoknak engedélyezték, hogy megfelelő számban megjelenjenek a tűzesetek helyszínén, és a tűzoltóezred bontó csapatával együtt a szükségesnek látszó helyeken a házakat lebontsák. Azért, hogy ezek a mesteremberek, amiképpen régen is, felelősséggel végezzék ezt a munkát, biztosítani kell, hogy kizárólag a tűzoltóezred kötelékében dolgozzanak.

Az újonnan alakult oszmán tűzoltó szervezetet és munkáját bemutató képet, mely a következő oldalon látható, a Dolmabahçe palotában őrzik. *„A kép az isztambuli tűzoltóezred főoktatója, gróf Széchenyi Ödön által szervezett 1. zászlóalj tisztjeinek és legénységének nagygyakorlatát ábrázolja”* – mondja a felirat török és francia nyelven, majd a tűzoltó parancsnokok arcképei és nevei következnek: *„Ömer Ağa százados, Zühdü Efendi százados, Mustafa Efendi sebész kolağası, gróf Széchenyi Ödön főoktató, İsmail Şevki Efendi őrnagy, Memduh Bey kolağası, Şükrü Efendi százados, Tab'i Şevki Efendi alhadnagy, Mustafa Efendi segédírnok, Musa Ağa hadbágy, Mehmed Efendi tornatanár, Ragıp Efendi alhadnagy, Baran Efendi segédoktató, Asım Egeni alhadnagy, Selim Efendi tornatanár, Mehmed Efendi hadnagy, Osman Efendi hadnagy.”*

A középső képen, a kötélén való fel- és lemászást, illetve kifeszített vászonnal történő mentést gyakoroló csapatokban a tűzoltó zászlóalj gyakorlata látható. Lent középen Isztambul látképe, baloldalon fentről lefelé a Çırağan palota, az Ayasofya dzsámi, III. Ahmed kútja és a Leány-torony látható, illetve jobboldalon fentről lefelé a Dolmabahçe palota, a Bejazit

A katonai tűzoltóezred ábrázolása a Jókai Mór által megjelentetett albumból (Kılıç, Abdurrahman ve Aysen Köken: Tarihi Yapılarda Yangın Güvenlik Önlemleri, Milli Saraylar, İstanbul, 1993., 154-171. o.

dzsámi, a főparancsnokság kapuja a Bejazit tűztoronnyal és az angliai nagykövetség nyári palotája Tarabyában.

Széchenyi pasa magyarországi látogatásai

Habár úgy alakult, hogy a kezdeti, viszonylag rövidre tervezett isztambuli tartózkodás helyett Széchenyi Ödön minden túlzás nélkül második hazájának tekintette Törökországot, nem feledkezett meg gyökereiről sem. A továbbiakban felevenítjük azokat az alkalmakat, amikor a „tűzpassa” visszatért szülőhazájába, hogy megtekinthesse az általa alapított tűzoltó mozgalom fejlődését és eredményeit.

Az első magyarországi látogatás és a pasai rang elnyerése (1880)

Széchenyinek az oktatás és kiképzés miatti nehézségek, az állandó elfoglaltság miatt ritkán volt alkalma hazalátogatni; érkezése után jó ideig nem is hagyta el Törökországot. Még édesanyja, Széchenyi grófnő halála (1875. július 30.) alkalmával sem utazott haza, mert az Isztambulban éppen csak megkezdett munkája miatt a szultántól nem kapott engedélyt.¹⁴⁶

Első magyarországi látogatására isztambuli tartózkodásának hatodik évében, édesapja, gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar szobrának avatása alkalmából került sor. II. Abdulhamid 1880. május 2-án, eleget téve Ödön kérvényének, egy hónap szabadságra küldte őt, és – Feridun Bey budapesti török főkonzul javaslatára – dandártábornokká léptette elő, hogy pasaként képviselhesse Törökországot hazájában¹⁴⁷.

Gróf Széchenyi István szobrának 1880. május 23-i avató ünnepségén mindkét fia, Béla és Ödön is részt vett. A vonaton érkező Széchenyi Bélát, a Magyar Tudományos Akadémia tagját és Széchenyi Ödön oszmán pasát kitörő lelkesedéssel fogadták. A török tábornoki egyenruhában érkező pasát a szabadságharc után kolağası Murat Bey és egy francia tiszttel, a katonai akadémia tanára kísérte¹⁴⁸.

A délután kettő órakor az Európa szálló különtermében rendezett díszében testvérei mellett magas rangú tűzoltók, egy püspök, akadémikusok, képviselők és miniszterek vettek részt. Tisza Kálmán miniszterelnök így fogalmazott beszédében:

„Amikor gróf Széchenyi Istvánra, az Akadémia alapítójára emlékezünk, nem feledkezhetünk meg a legnagyobb magyar reménykeltő fiairól sem. Egyiküket az Akadémia legifjabb tagjaként köszöntjük, és az apja által alapított tudományos intézmény reményteljes tagjának látjuk. Mindketten apjuk nyomában járnak, megismerik a jövőben egyre fontosabb szerepet játszó Kéletet, és ismereteiket népünk javára fordítják.”¹⁴⁹

Széchenyi Budapesti tartózkodása alatt Follmann Alajos társaságában kétszer is ellátogatott az önkéntes és a hivatásos tűzoltókhoz, ahol elismeréssel tapasztalta a fejlődést, s nagy érdeklődéssel szemlélte a budapesti tűzoltók új eszközeit. Egy bécsi kitérő után a pasa budapesti programját befejezve 1881. június 19-én visszatért Isztambulba.

---

146 Roncsik Jenő: i. m. 244. o.

147 BOA, I. DH. 803 - 65109

148 Roncsik Jenő: i. m. 245. o.

149 Roncsik Jenő: i. m. 246. o.

Az ötezredik éjszakai ügyelet és magyarországi látogatás (1883)

A második magyarországi utazásra három évvel az első látogatás után került sor. A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet az ötezredik éjszakai ügyelet alkalmából elhatározta, hogy gróf Széchenyi Ödön Pasa emlékének örökössé tétele céljával egy róla elnevezett kupát készített, amellyel minden ezredik éjszakai ügyeletkor az egység parancsnoka megemlékezik Széchenyi Ödön érdemeiről. A meghívó táviratra válaszul Széchenyi 1883. szeptember 13-án kelt levelében így ír Bárány N. Ernő önkéntes tűzoltó főparancsnoknak:¹⁵⁰

„Igen Tisztelt Főparancsnok Úr!

Tegnap vettem becses táviratát, fogadja a tartalmáért szívem mélyéből legforróbb köszönetemet. A távirat vétele után azonnal siettem Ghazy Ozmán pasa hadügyminiszterhez és átnyujtám Őfelsége, a szultánhoz intézett azon kérelmemet, miszerint engem két tűzoltótiszt és egy altiszt kíséretében Budapestre elküldeni kegyeskedjék, hogy szeptember 22-én és 23-án tartandó ünnepélyén a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyletnek szerencsés lehessen megjelenhetni. Mihelyt a hadügyminiszter válaszát, mit kedvezően elintézve már holnap remélek, megkaptam, tüstént útnak indulok. Addig is, míg viszontláthatnám, fogadja üdvözlétemet, mellyel maradok kiváló tisztelője: Sz. Ö.”

A szultán ismét engedélyt adott a pasának a hazalátogatásra, és a hazautazás előtt, 1883. március 2-án vezérőrnaggyá nevezte ki.¹⁵¹ Ezzel az előléptetéssel Széchenyi elnyerte a „minden tűzoltó ezredek parancsnoka” címet, amelyet ezután közel negyven esztendeig viselt még.

Széchenyi Ödön vezérőrnagy 1883. szeptember 22-én, szombaton délelőtt tíz órakor érkezett Budapestre. A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet díszegysége és nagy taps fogadta, amit a következő szavakkal köszönt meg:

„Fogadják, tisztelt uraim, mélyen érzett hálás köszönetemet, amiért oly felette szíves fogadtatásnak tettek részesévé: Igen örültem előre is a szerencsés pillanatnak, melyben újra kezét szoríthatok önökkel. Legyenek meggyőződve, hogy a baráti érzelem és őszinte rokonszenv, mellyel önök iránt viseltettem, a mai napon csak fokozódott. Fogadják viszontüdvözlésemet.”¹⁵²

Az ötezredik éjszakai ünnepségre az önkéntes tűzoltóság épületéhez érkező Széchenyit a díszegység fogadta, majd barátai és volt munkatársai, Bárány N. Ernő és Follmann Alajos méltatták érdemeit. A nyitóbeszéd után Széchenyi kért szót:

---

150 Roncsik Jenő: i. m. 249. o.

151 BOA, Í. DH.. /877 - 69974

152 Roncsik Jenő: i. m. 249. o.

„Tisztelt Barátaim!

Nagy izgalommal érkeztem Önökhöz a tenger túlsó partjától. Köszönöm, hogy e szép ünnepség alkalmából én is szólhatok néhány szót. Hú maradok a nemes tűzhöz – ahogyan a költő a hazaszeretetet nevezi. Jó napokban és rossz napokban a hazán belül és kívül egyaránt őrzöm ezt a tüzet, és azt kívánom, hogy ennek a tűznek a lángja örökké égjen szívünkben, mert amíg ég, él a magyar, és áll Buda! Isten segítse a magyarországi tűzoltó csapatok fejlődését! Kedves budapesti barátaim, a török tűzoltó tisztek üdvözlését hoztam Önöknek.”

Másnap, 1883. szeptember 23-án délután a tűzoltó egyesület és a Vöröskereszt gőzfecskendővel, nagy tűzoltó létrákkal, mentőautókkal színesített bemutatót tartott, melyet este a gróf tiszteletére rendezett vacsora követett. Az eseményen Bárány N. Ernő II. Abdulhamid szultánnak mondott köszönetet:

„Hogy szerencsénk van Széchényi pasa ó excellenciáját körünkben üdvözölhetni, ezt két körülménynek köszönhetjük. Köszönhetjük annak, hogy meghívásunkra, kik, mint gyermekek sóvárogtunk utána, ő, az édesapa, szívesen kívánta megjelenésével a mi igaz boldogságunk fokozásán kívül ünnepélyünk fényét is emelni. De köszönhetjük másrészt annak is, hogy ama másik országnak, melybe tudományát és gazdag tapasztalatait átvitte, az uralkodója, Abdul Hamid khán őfelsége, legfelsőbb engedelmével kegyes volt hozzánk elküldeni a pasáját. Tanujele ez annak, hogy a szultán őfelsége intézményünk nemes voltáról meg van győződve s hogy annak harcosait meg is becsüli. Ugyanezért nem mulaszthatom el, midőn őfelsége a szultán közvetlen képviselőjét, Feridun bey személyében, szintén körünkben van szerencsénk tisztelhetni, hogy ne ürítsem poharamat annak az uralkodónak egészségére, aki ily nemeslelkű pártfogója a tűzoltó intézménynek és akiről tudjuk, hogy különösen a nemzetgazdászati és közigazgatási terén népe javára a haladásnak oly sok új vívmányát igyekszik létre hozni birodalmában, amiért méltán megérdemli, hogy népe őt atyjának nevezhesse. A török uralkodójához ekként kiált fel: »Padisahim csak jasa!« Mi pedig, mint magyarok, édes anyanyelvünkön kiáltuk fel így: »Éljen Abdul Hamid szultán őfelsége!«¹⁵³

Feridun Bey magyarul válaszolt a méltatásra:

„Mindenekelőtt köszönetet mondok azokért a megható szavakért, amelyeket éppen hallottunk. Azokat az illető legmagasabb helyre eljuttatni és tolmácsolni kedves kötelességemnek ismerem. Az én felséges uram valóban kétségtelen jelét adta gróf Széchényi Ödön iránti kegyének, midőn őt legújabbán osztálytábornoknak nevezte ki. Ezzel újfólag bebizonyította, hogy ő

---

153 Roncsik Jenő: i. m. 253. o.

mindig a legelső azoknak az érdemeknek az elismerésében, melyet birodalmában a haladás terén szereznek.

De nemcsak a felséges uram, a török császár, hanem egész Konstantinápoly elismeréssel tekint Széchényi pasára és pedig annál szívesebben, mert azon nemes nemzet tagja, melyet honfitársaim oly nagyra becsülnek, különösen monarchikus érzelmeik miatt. Ezeket mi annál inkább meg tudjuk becsülni, mert uralkodónk személyéhez való ragaszkodásunk hatalmunknak mindig egyik főforrását, nemzetünknek pedig büszkeségét képezte és fogja képezni. Örövendve tapasztaltam, hogy Magyarországon is egyik főjellemonása a nemzetnek a fejedelemhez való ragaszkodás. E dinasztikus érzelmű magyar nép királya és királynéja egészségére emelem poharamat és kívánom, hogy uralkodásuk alatt a nekem annyira kedves Magyarország boldog legyen.”¹⁵⁴

Gróf Széchényi Ödön, saját szerepének szimbolikáját kiemelve, poharát a török-magyar tűzoltó testvériségre emelte:

„Meg kell még emlékezni arról a nemzetről, melynek uralkodója kegyéből szerencsés lehetek itt, e kedves körben jelen lenni. A budapesti önkéntes egylet, melynek meghívása folytán szívesen siettem megjelenni, a magyar tűzoltók atyja névvel tisztelt meg. Engedjék meg, hogy e nagy megtiszteltetésért ezúttal nyilvánítsam köszönetemet, midőn először veszem magamnak a bátorságot, hogy a tisztelt magyar bajtársakat „fiaim”-nak nevezem. Minthogy azonban törökök is vannak, kiket ilyenekül ismerem és nevezek, azért engedjék meg, hogy amidőn önöket éltetem, a török testvér-bajtársakat is éltessem. Éljen a török-magyar testvériség!”¹⁵⁵

Bárány N. Ernő hosszú beszéde keretében felolvasta a kupa alapító okiratát, méltatta a kupa jelentőségét, majd poharát emelte a főparancsnok, Széchényi Ödön egészségére.

Az eseményen részt vett gróf Cziráky Béla, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség egy évvel azelőtt megválasztott elnöke – az ő nevével fémjelzett időszakban a szövetség dinamikus bővülésnek indult, 1880–85 között csaknem megháromszorozódott a tagszervezetek és tagok száma. Beszédében rámutatott, hogy az ünnepeltet az egész hazai tűzoltás atyjának tekintik:

„Örömmünnepre gyűltünk ma össze, mely elsősorban a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet ünnepe ugyan, de amely mégsem csupán ezé az egyleté, hanem ünnepe az egész hazai tűzoltóságnak is. Ünnepe azért, mert hiszen a családtól elszakadt gyermek is kívánczik vissza a családi tűzhelyhez s a magyar tűzoltó a családi tűzhelyét a Budapesti Önkéntes Egylet kebelében találja

---

154 Roncsik Jenő: i. m. 253. o.

meg. Nagy munka volt, uraim, amire ez a férfiú vállalkozott, akinek tiszteletére először emeltett ez a serleg. De a csira, amelyet oly nehéz volt megóvni a kedvezőtlen talaj káros befolyása és a még kedvezőtlenebb időjárás zordonsága elől: ma, íme, terebélyes fává nőtte ki magát. Mint szövetségi elnök, kedves kötelességet teszek akkor, midőn ezt konstatálva, az elismerés adóját rovom le azon férfiú és általa azon egyesület irányában, kinek a tűzoltóság létesítését és amelynek az intézmény elterjedését köszönhetjük Magyarországon.”¹⁵⁶

Az este végül a Nemzeti Színház bejárásával ért véget, amelyet a tűzoltók az ő vezetése alatt annak idején többször is megmentettek attól, hogy porig égjen. Másnap, szeptember 26-án Széchenyi vonattal Bécsbe utazott, ahol Ferenc Józsefnek számolt be az iszambuli tűzoltóságról és a török tűzvédelem állásáról. Itt érte a hír, hogy a Kadiköyben pusztító tűzvész ütött ki, amelynek háromszáz ház és az örmény templom esett áldozatául. Széchenyi október 20-ig tartózkodott Bécsben, ahol barátaival találkozott, és tanulmányozta a város tűzvédelmi intézkedését. Bécsi tartózkodása – és egy, a tiszteletére szervezett, budapesti búcsúvacsorán történő részvétel – után ismét visszatért Isztambulba.

Magyarországi látogatás – a tízezredik éjszakai ügyelet (1897)

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet minden ezredik éjszakai ügyeletet megünnepelte, a szervezők pedig minden alkalommal meghívót küldtek Széchenyinek, ám az újabb látogatás tizennégy évet váratott magára. Ennek ellenére az önkéntes tűzoltók nem feledkeztek meg az MOTSZ első elnökéről, a magyar tűzoltás atyjáról – a hatezredik ügyelet ünneplésén (1886. június 18-án) Bárány N. Ernő tűzoltó parancsnok a következő beszédet mondta:

„Kedves bajtársaim! Önök tudják, mi indította testületünket arra, hogy e dízszerleget beszerelve, azt céljának szenteljük fel. Az eszme nem volt új; de a kegyelet vágya ott keresi kielégítését, ahol azt találja s a mikor mi a serleget céljának átadánk, csak némileg kívántunk eleget tenni azon kötelességünknek: megemlékezni azon férfúról, kinek oly sokat köszönünk, akinek Magyarország tűzoltó intézménye köszöni a nagy méroben előállott meghonosítást; szeretettel megemlékezni úgy a fővárosi önkéntes tűzoltó testület alapítójáról, mint az országos tűzoltó szövetség alkotójáról is: gróf Széchenyi Ödönről. De ezen alapításunk által még egyet kívántunk elérni, még pedig ahogy az alapító levél erről tanuskodik: megörökíteni kívántuk a nemesszívű főúrnak emlékét nem csak a jelen korra, nem csak arra az időre, a melyben nekünk engedve lesz ez intézmény körül munkálkodnunk; hanem még utódainknak is hagyományosan átengedni kívánjuk azon kötelesség teljesítését, hogy a fővárosi önkéntes tűzoltó testület által, minden

---

156 Roncsik Jenő: i. m. 254. o.

elért további 1000 éji őrség alkalmával gróf Széchenyi Ödön neve és emléke köszöntessék fel. Ha pedig testületünk a társadalmi viszonyokból kifolyólag netán megszűnne lenni, akkor a serleg rendeltetése az, hogy alapítói okmányával együtt, az utókor általi megfigyelésre, nemzeti múzeumunkban helyeztessék el.”

„Mi azonban ezidőszerint még erős kívánságot táplálunk keblünkben az iránt, mindaddig, míg eljövend, ha jönnie kell, azon időknél, a melyben testületünk leszáll a küzdőtérrel, hogy mindaddig, mondom, e serleg kezünkbe forogva, élő szavaink által hangoztathassuk annak dicsőítését, kiről e széles hazában minden tűzoltó becsüléssel és tisztelettel emlékezik meg. És ki ne tudná, hogy gróf Széchenyi Ödön mennyi önfeláldozással, mily ügybuzgóan fáradozott az intézmény meghonosítása körül és hogy különösen a testületünk életbeléptetését akadályozó tömérdek nehézségek leküzdésére, mily hévvel indult meg újra meg újra, midőn mások már elcsüggedtek volna. Főúr létére vajmi keveset forgott ama nemesebb passiók körül, amelyek mágnásaink kizárólagos ténykedését képezik; annál tevékenyebben foglalkozott a tűzoltó-intézmény eszméjével, annak anyagi és erkölcsi áldozatokat hozva. Főúr létére nem szégyenlette testületünk alapítókéjének összegyűjtésére házról-házra járni, hol az eszme pártolását, hol annak anyagi támogatását biztosítandó, hol pedig aláírás folytán felajánlott összegek felvételét eszközözendő. Mindezt mi tartozunk első sorban hálával és elismeréssel gróf Széchenyi Ödönnek, kit, fájdalom, a sors kiragadott körünkből; ki messze földre ment, hogy nemes ténykedését folytatólag átplántálja más országokba, más társadalomba.”

„Örökségében osztozunk és azt épségében megtartani igyekszünk mindazokkal, kik vele együtt a fáradságos munkában társai voltak és kiket, fájdalom, vajmi igen csekély számban még magunkénak nevezhetünk. Őt pedig biztosítjuk örökre való nagyrabecsülésünkről és ragaszkodásunkról s midőn e serleget emeltem, hogy emlékéket köszöntsem fel, kívánom, hogy gróf Széchenyi Ödönt, testületünk tiszteletbeli főparancsnokát és a konstantinápolyi szultáni gárda-tűzoltó ezred dandár-pasa ő excellenciáját a jó Isten éltesse még sokáig testületünk és Magyarország tűzoltó-intézményének fényére!”¹⁵⁷

Széchenyi pása pedig a következő levelet küldte a hétezredik éjszakai ügyelet 1889. március 9-re tervezett ünnepsége kapcsán:

„Jól jegyzi meg, kedves Bajtárs, hogy a tekintélyes 7000-es azt bizonyítja, hogy tűzoltó-testületünk - annyi balszerencse közt is viruló erőben fenn áll, de arra is emlékeztet, hogy legalább jó magam ama számmal aránylag korban erős léptekkel előre haladtam és ezen körülmény elháríthatatlan külső jelekben is nyilvánul, akkor ugyanis, midőn az önkéntes tűzoltó-testület megalakult, fiatal voltam, most pedig már szürkületnek nézek elébe; de ezen tény az önkéntes

---

157 Roncsik Jenő: i. m. 256. o.

tűzoltó-testület érdemdús főparancsnoka, derék parancsnokai, minden hű működő tagja s egyúttal az összes magyar tűzoltó bajtársak iránt keblem mélyében érzett hő szeretetemet, nagyrabecsülésemet, nem fogja soha gyengíteni s ünnepélyesen fogadom, hogy az lesz utolsó lehelletemig legfőbb imám tárgya, hogy a Mindenható engedje meg, miszerint a budapesti önkéntes tűzoltó-testület a haza és nemzet javára, mint minden igaz magyar büszkesége virágozzék s mindinkább gyarapodva, mint dísz- és minta tűzoltó-testület jó és rossz napokban egyesült erővel minden nehézségeken diadalmaskodjék mindenkor!”

„Mi se örvendeztetett volna meg anynyira, mint bajtársi szeretetteljes vonzalmuk kifejezése; fogadják mélyen érzett hálámat

és számoljanak minden időben hű bajtársi szeretetemre, melylyel forrón ölelem a budapesti önkéntes tűzoltó-testület minden derék tagját. Fogadja tekintetes főparancsnok úr mélyen érzett köszönetemnek és kiváló tiszteletemnek kifejezését, melylyel maradok, hű bajtársa: gróf Széchenyi Ödön sk.”¹⁵⁸

Az 1897-ben kitört harmincnapos török-görög háború – amelyre az okot az akkor török uralom alatt álló Kréta függetlenedési törekvései adták – alatt az isztambuli helyőrséget is a frontra küldték, feladatait pedig a tűzoltó ezred kapta meg, így Széchenyi pasa lényegében helyőrségi parancsnokként (is) szolgált. A harcok május 20-án történő befejezése azonban jó esélyt adtak Széchenyinek, hogy az 1897. május 26-ra tervezett tízezredik éjszakai ügyeletre Budapestre utazzon. Calice Henrik báró, az Osztrák-Magyar Monarchia akkori nagykövete kérvényezte, hogy Széchenyi engedélyt kapjon a távozásra, és bár a gróf Isztambulban vonatra szállt, a szerbiai esőzések okozta árvizek miatt táviratban volt kénytelen kimenteni magát.

„Végtelenül fájlalom, hogy nem tudok részt venni a mai ünnepségen. Isten áldja meg kedves magyar barátaimat, az én drága fiaimat. Ezúttal nem a tűzzel, hanem a vízzel kell megküzdennem. Emelem poharam az egészségetekre. Holnap délután érkezem Budapestre.”

Gróf Széchenyi Ödön Pasa kitüntetéseiével és díszkardjával (1897)

158 Roncsik Jenő: i. m. 258. o.

Hatalmas tömeg várta Széchenyit, amikor a Belgrád expressz május 31-én egy óra öt perckor befutott a Keleti pályaudvarra. Scserbovszky Szaniszló főkapitány vezetésével a hivatásos tűzoltók, és Bárány N. Ernővel az élen a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet teljes létszámmal, dr. Kék Lajos elnök és a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség képviselőtestülete, valamint vidéki tűzoltó parancsnokok fogadták.¹⁵⁹

Délután a Budapesti Hírlap tudósítójának kérdéseire az Isztambuli helyzet, a reformok és a török-görög háború kapcsán így summázta a véleményét:

„Sajnálom, nem mondhatok önnek semmit, amit önök nem tudnának, vagy ami érdekes lenne, mert én, mint elsősorban tűzoltófőparancsnok, a politikától távol állok: magam sem tudok ennek dolgában többet, mint amit olvasok.”

„Milyen a közérzés Konstantinápolyban?”

„Teljes nyugalom, rend és föltétlen bizalom és szeretet a szultán őfelsége iránt, aki a birodalmat teljes győzelemmel hozta ki válságos helyzetéből. A nép, különösen most már, hogy oly fényesen győztünk és a békealkudozások már olyerősen folynak, oly nyugodt, mint máskor, háborítatlanul végzi dolgait és ismételten tántoríthatatlan bizalommal viseltetik a szultán őfelsége iránt, aki dicsőséggel mutatta meg Európának, hogy Törökország nem az a beteg ember, akinek Európában mondták.”¹⁶⁰

Széchenyi minden beszédében kitért arra, milyen örömmel fogadták Isztambulban, hogy a magyar nép adakozott a török sebesültek javára, maga szultán is többször elismerőleg szólt arról, hogy a magyarok osztoztak a törökök fájdalmában.

Széchenyi az Önkéntes Tűzoltó Egylet 1897. június 1-jén este tartott ülését az „örökös tiszteletbeli főparancsnok” cím birtokában vezette, majd az ülés után hosszasan beszélgetett barátaival. Elmondta, milyen nehézségekkel nézett szembe az isztambuli tűzoltóság megszervezése és fejlesztése során, egyúttal leszögezte: bár a török kormány őt török állampolgárként kezeli, ő akkor is magyar állampolgár marad, és gyermekeit is magyarnak neveleli.

Széchenyi Ödön látogatásnak egyik célja az volt, hogy feleségét körbevezesse a fővárosban, megmutassa neki a középületeket, szobrokat és gyűjteményeket, és megismertesse őt a magyarokkal. A grófnőre mély benyomást tett a főváros szépsége és az a kedvesség, amellyel mindenütt találkozott. A budapestiek a mellén kitüntetésekkel, derekán aranyos karddal és a török szokás szerint még a szalonokban is a fején viselt fezzel megjelenő pasát mindenhol szeretettel fogadták.

Széchenyi látogatást tett a miniszterelnöknél, minisztereknél, az országgyűlés elnökénél, a polgármesternél, a városi tanácsosoknál és arisztokratáknál is. Részt vett a tiszteletére ren-

---

159 Roncsik Jenő: i. m. 296. o.

160 Roncsik Jenő: i. m. 297. o.

Gróf Széchenyi Ödön pasa magyar tűzoltó parancsnokokkal

dezett ebédeken, vacsorákon, ellátogatott a Mentő Egylethez, és tájékozódott munkájukról.

A pasát a török állam küldötteinek kijáró tisztelettel fogadták mindenütt: Budapest polgármestere díszvacsorán látta vendégül¹⁶¹, feleségével együtt török sebesültek javára szervezett színelőadáson vettek részt, a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet tűzoltói pedig a Konstantinápoly nevű mulatóban egy rögtönzött mászófalon mutattak be gyakorlatokat, szintén a török sebesültek javára. Talán a túlzott figyelem, talán Széchenyi megjelenése az oka, de a városban hamarosan elterjedt a pletyka, hogy a házaspár áttért az iszlám hitre. A Mátyás templomban tartott mise után, hogy a szóbeszédnek elejét vegyék, mindketten megcsókolták a püspök által feléjük nyújtott szent keresztet, ezzel is bizonyítva: nem hagyták el a keresztény hitet.

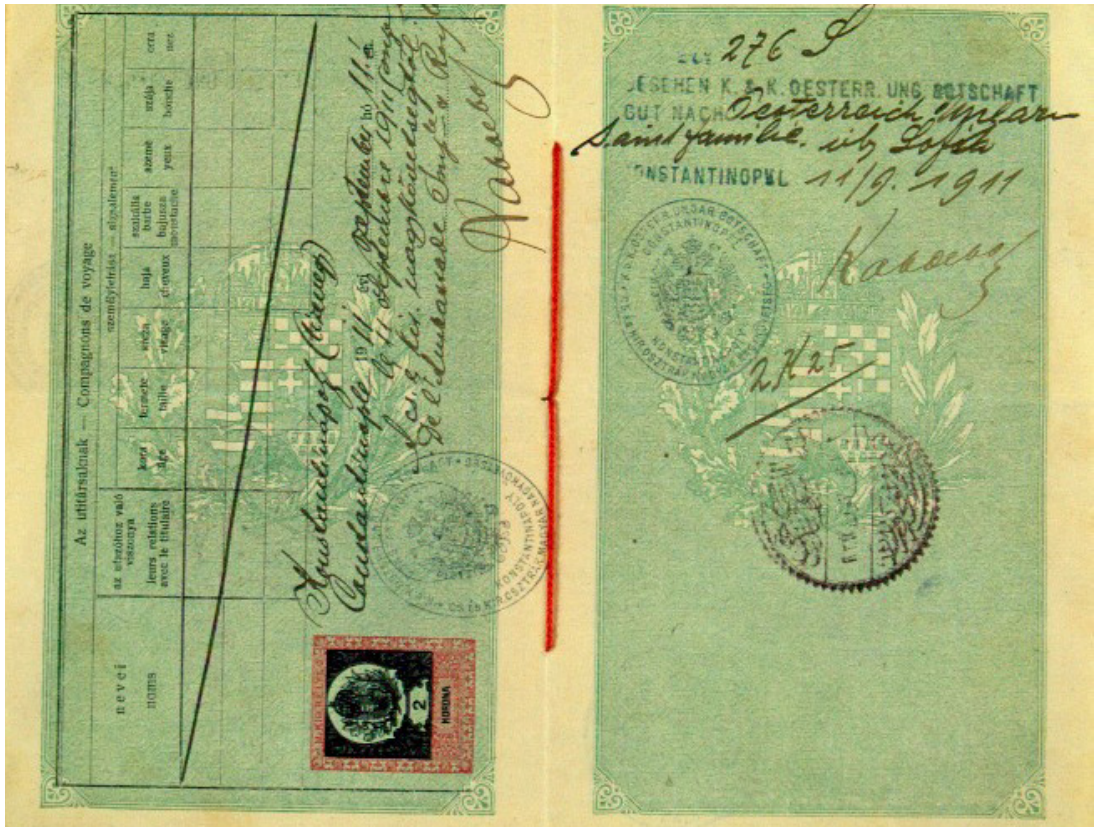
Széchenyiék végül – miután Bécsben Ferenc József fogadja őket 1897. június 21-én – még néhány napot töltöttek Budapesten, aztán visszatértek Isztambulba. A gróf Bárány Ernőnek küldött levelében tudatta, egy hétig tartó utazásuk után szerencsésen megérkeztek, a Budapesten töltött napokat mélyen az emlékezetükbe vésik, és az irántuk tanúsított figyelemre mindig hálával fognak emlékezni.

Magyarországi látogatás – a veszprémi gyűlés (1911)

Széchenyi pasa legközelebb a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség 1911. szeptember 18-án tartott ülésére látogat Magyarországra. Itt az akkor elnök, a rokona, Széchenyi Viktor fo-

---

161 BOA,Y.. MTV. / 159 - 63

Gróf Széchenyi Ödön pasa útlevele (1911, Országos Széchenyi Könyvtár irattár)

gadta, aki maga is kiemelkedő alakja volt a tűzoltásnak (1902–1931 között vezette a szövetséget, amivel a szervezet a leghosszabb ideig regnáló elnöke lett, leköszönésekor a belga, olasz és portugál országos szövetségek dístagjukká választották, megkapta az olasz kormány emlékermét és az olasz szövetség érdemérmét).

A pasa a következő napokat pihenéssel töltötte, majd elfogadta a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet meghívását az 1911. szeptember 29-i rendkívüli ülésére. Itt Markusovszky Béla fogadta (az az önkéntes tűzoltó, aki a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség választmányának megbízásából a szövetség első két évtizedét összefoglaló, abban az évben megjelent könyvével gyakorlatilag a modern magyar tűzoltás alapkrónikáját hozta létre). Széchenyi a következő szavakkal nyitotta meg az ülést:

„Tisztelt Uraim, kedves bajtársak! Midőn megnyitnám a mai parancsnoksági ülést engedjék meg, hogy röviden kifejezést adjak afelett való igaz örömömnem, hogy szerencsés vagyok megjelenni az önök körében. A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testület megalakítása óta lelkemhez van növe s a messze távolban is mindenha szívembe volt vésve az a szeretet, melyet e testület részéről nemcsak a multban bírtam, hanem – miként ezt most kellemesen tapasztalom

– ma is bírok. Viszontszerettem e testület irányában ehhez képest csak változatlan lehet és fog is maradni folytatólag. Köszönöm, hogy el nem felejtettek és alkalmat adtak nekem, hogy kedves körükben megjelenhettem.”¹⁶²

A tisztek beszédei után dr. Marinovich Imre – aki később alelnökként, és rövid ideig elnökként évtizedekig oszlopos tagja volt az MOTSZ vezetőségének – kért szót, és a szervezet megalakítóját megillető tisztelettel köszöntötte Széchenyit:

„Szervezetünk alapítója, örökös főparancsnoka és önkéntes pártfogója, gróf Széchenyi Ödön, Isten hozta! A legőszintébb érzésekkel köszöntöm Önt a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet nevében. Csak a legnagyobb meghatottsággal tudok arra gondolni, hogy fél évszázada dolgozik fáradhatatlanul és eredményesen a Tűzoltó Egyletért, szívem teljes melegével köszöntöm a grófot, az apát, aki hosszú idő után eljött, hogy magához ölelhesse kedves gyermekeit.

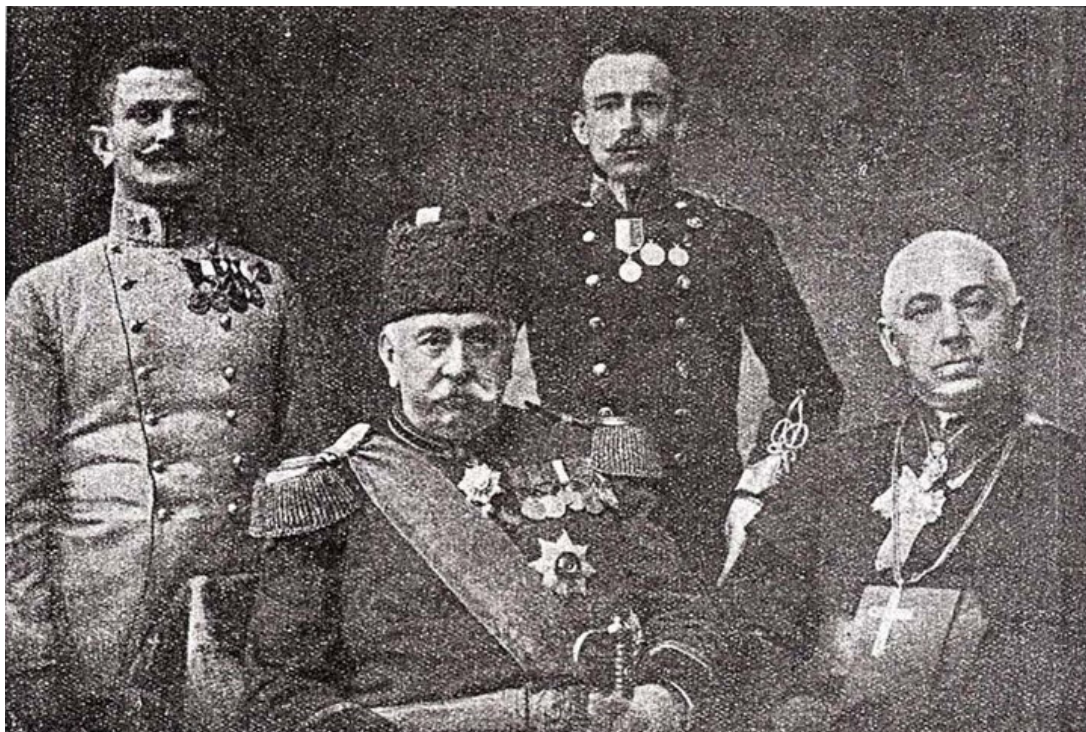
Lelkesítő ez a nagyszerű családi ünnep. Újra átérezzük annak az eszmének a nagyszerűségét, amelyet önkéntesen szolgálunk. Ha nem lehetünk olyanok, mint szeretett alapítónk, legalább méltók szeretnénk lenni hozzá. Hálásan köszönjük nagyméltóságú urunknak, hogy újra ellátogatott hozzánk. Mostani látogatására különösen nagy szükségünk van, mert a mindennapi élet küzdelmei és az anyagi helyzet stabilizálásra irányuló vágyak lassan megölik az idealizmust. Nagyméltóságú urunk eljövetele és ragyogó példája önként vállalt felelőségünk vállalására ösztönöz bennünket.

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet ragyogó múltja és reménykeltő jövője között most mi vagyunk a jelen. Boldogok vagyunk, hogy annak a szervezetnek szolgálunk, amelyet nagyméltóságú urunk sziklakemény alapokra ültetett, nagy szeretettel megalapított és fejlesztett. Esküszünk, hogy miképpen eddig is, a jövőben is azért fogunk fáradozni, hogy a gróf Széchenyi Ödön által alapított Budapesti Tűzoltó Egylet hatékonyan működjön, esküszünk, igyekezni fogunk, hogy méltók legyünk hozzá, az ő nyomdokaiban járjunk, és hűséges munkatársai maradjunk.

A nagy távolságok távol tarthatnak bennünket egymástól, de el nem választhatnak. Nagyméltóságú urunk visszatér a Boszporusz partjaira, hogy ellássa nemes feladatát, mi pedig itt, ahogyan tőle tanultuk, minden érdek nélkül védeni fogjuk a tüzektől a magyar főváros lakóinak életét és vagyonát.

Ezekkel az érzésekkel eltelve hálásan köszönöm szervezetünk nevében, hogy megtisztelt bennünket látogatásával. Kérjük az egek urától, hogy adjon hosszú életet nagyméltóságú urunknak, kedves apánknak, aki iránt a legtisztább gyermeki érzéseket tápláljuk.”

Az ünnepelt, miután tájékoztatást adott az isztambuli tűzoltók munkájáról, megtekintette az önkéntes és a hivatásos tűzoltók szobáit, eszközeit, felszerelését és riasztási rendszerét, s végül megszemlélte az önkéntesek kocsis fecskendővel végrehajtott gyakorlatát.

Gróf Széchenyi Ödön Győrben

Széchenyi tervbe vett egy győri látogatást is, hiszen baráti kapcsolatot ápolt Erdély Ernő győri tűzoltó főparancsnokkal, akivel kiterjedt levelezést folytattak – az egyikben levelében így írt:

*„Bizalmasan igen kérlek a következőkre: Légy oly szíves odahatni, hogy ha az üdvözlő be-
szédeket nem lehet kikerülnöm, azok nagyon rövidek legyenek, én is csak néhány szóval, röviden
válaszolhatok, mert már annyi évek óta nem volt gyakorlatom a szónoklásban. Igen kérlek még
oda hatni az esetben, ha netalán többen mondanának üdvözetet egymás után, ne kellessen ne-
kem külön-külön mindegyikre válaszolni, hanem egyszerre valamennyire. Szeretném megláto-
gatni a püspököt, a főispánt, a polgármestert. Igen kérlek, ne csinálj nagy ünnepséget.”¹⁶³*

Széchenyi kívánsága azonban nem teljesült: amint a győri polgármesteri hivatal vezetői és a tűzoltók híret vették látogatásának, felkérték a Győri Önkéntes Tűzoltó Egylet parancsnokát, hogy illő fogadtatást szervezzen számára. A gróf 1911. október 3-án délben érkezett Győrbe, a pályaudvaron pedig a város előkelőségei, a tűzoltótisztek és háromszáz egyenruhas tűzoltó várta. Onnan a városházára és a megyeházára látogatott, Várady L. Árpád püs-

---

163 Roncsik Jenő: i. m. 325. o.

pök díszbédet adott a tiszteletére, délután az önkéntes és a hivatásos tűzoltók gyakorlatát tekintette meg, majd Erdély Ernő főparancsnoktól és Bihar Jenőtől Isztambulban tett látogatásuk emlékére ajándékokat vett át.

Győri tartózkodása alatt interjúban kérdezték véleményét a török-olasz háborúról, ami meglepetésként érte, hiszen elutazásakor mindez még nem volt napirenden, és ő maga is az újságokból értesült az egészről. Úgy fogalmazott: meg kell szakítania szabadságát, hogy Törökországba utazzon, mert lehet, hogy külön feladatot kap.¹⁶⁴

Széchenyi Ödön 1911. október 4-én reggel Győrből előbb Budapestre, majd Temes megyébe utazott, onnan pedig visszatért Isztambulba.

A magyar tűzoltók isztambuli látogatásai

Mindamellett, hogy Széchenyi, amikor a rendkívül nehéz és viszontagságos munka engedte, szülőhazájába látogatott, a magyar tűzoltók sem feledkeztek meg arról, hogy második otthonában, Isztambulban felkeressék. Ezek a látogatások jellemzően neves eseményekhez, jubileumokhoz kötődtek – ezeket mutatjuk be a következő fejezetekben.

Magyar tűzoltók Isztambulban a 30. évforduló ünnepein (1892)

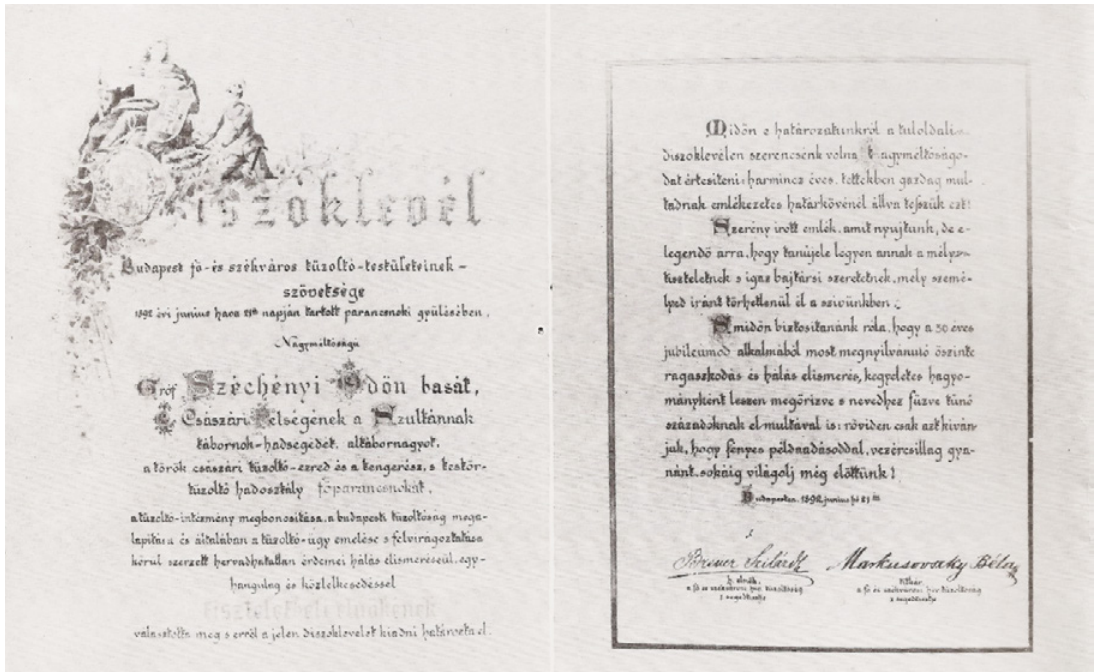
Bárány N. Ernő, miután Isztambulban 1875–1879 között Széchenyi helyettese, majd hazatérte után a Budapest Önkéntes Tűzoltó Egylet főparancsnoka lett, látogatás szervezésébe kezdett Széchenyi szolgálatba állásának harmincadik évfordulóján. Az 1892. május 14-i parancsnoki ülésen meghirdetett kezdeményezésről minden tűzoltó egyesületet értesítettek. Bárány a látogatás céljáról így írt:

„Széchenyi Ödön gróf, a török birodalom minket, magyarokat, őszintén kedvelő császárnak, a szultán öfelségének altábornagy hadsegéde, a konstantinápolyi tűzoltóezred és tengerész tűzoltóság főparancsnoka, a budapesti önkéntes tűzoltóság megalapítója és örökös tiszteletbeli főparancsnoka, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség volt legelső elnöke, több magyarországi tűzoltó testület tiszteletbeli tagja, édes magyar hazánkban a modern tűzoltás intézmények alapvetője és megteremtője, ez év június havában üli meg tűzoltói szolgálatának 30 éves jubileumát.”

„Ezt a férfit, ki nálunk küldetését befejezve, a távolkeletre meghívott, hogy nemes küldetését ott folytassa, ezt a férfit, ki a magyar névnek a keleten is csak dicsőséget szerzett s ki dacára annak, hogy 18 éve él tőlünk különváltan a keletnek fénytől és színpompától ragyogó gyöngyében, Konstantinápolyban, az ozmán birodalom elragadó fekvésű és szépségekkel gaz-

---

164 Roncsik Jenő: i. m. 325. o.

A Széchényi Ödön tiszteletére kiadott díszoklevél

tagon megáldott fővárosában, elhalmozva az uralkodó kegyeitől, nem szűnt meg egy pillanatra sem magyarnak lenni s nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy édes magyar hazája hű fiának vallja magát – ezt a férfit nekünk ünnepelnünk kell, magyar tűzoltókhoz illő módon, tűzoltói szolgálatának harminc éves jubileuma alkalmából.”

„Mi, a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testület, nem akarunk az önzés hibájába esni és ezért, összes hazai bajtársak, veletek közakarattal óhajtjuk manifesztnálni a hálát és elismerést, mellyel hazánk modern tűzoltói intézményének megalapítója iránt viseltetünk.”

„A szeretet és ragaszkodás manifesztlása nálunk magyaroknál éppúgy, mint török testvéreinknél a szívo melegének szavakban való kifejezésén kívül rendszerint valamely külső emlékkal való meglepetésben szokott nyilvánulni s eddig még nem is mult el alkalom akár a közélet terén, akár egyes intézmények és hivatalok keretén belül, akár pedig nálunk a tűzoltóságnál, hogy az érdemek ilyen külső látható jele nélkül maradtak volna az igaz szeretetnek és odaadásnak, mely a jubilálókat mindenkor környezni szokta. Ennek a lélekemelő és szép szokásnak kívánunk mi ezúttal is hódolni, amikor felhívásunkban kérdést intézünk hozzátok, mint a humanismus katonáihoz: akarjátok-e velünk együtt megünnepelni Széchényi Ödön gróf tűzoltói szolgálatának 30 éves jubileumát? Akarjátok-e, hogy ez, az ember életében olyannyira nevezetes alkalom, külső látható jelekben megörökíttessék? Akarjátok-e, hogy szeretetünk, ragaszkodásunk, hálánk és elismerésünk élő szóval és emlékirattal leendő tolmácsolásán felül alkalmas és maradandó becsű emléktárgyak átnyújtásában is nyilvánuljon? Akarjátok-e, hogy ez mind a ti hozzájárulásotokkal együtt történjék? Ha igen, úgy engedjétek meg, hogy kérelmet intézzünk hozzátok,

*hogy akár mint testület, akár pedig, mint egyes bajtársak adakozzatok arra a célra, hogy a fentiek megalósíthatók legyenek, mely adományok, még ha oly csekélyek lesznek is, köszönettel lesznek elfogadva s a jubileum céljaira fognak fordíttatni, hogy így az ünnepségben az egész Magyarország tűzoltóinak része legyen és így annak fénye és jelentősége magasztosabbá tétessék.*¹⁶⁵

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet az ünnepség támogatásáról szóló javaslatát eljuttatták a Magyar Országos Tűzoltó Szövetséghez is – végül megegyezés született, hogy az évfordulót valamennyi tűzoltó szervezetnek közösen kell megünnepelnie.

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet június 21-i közgyűlésén örökös tiszteletbeli elnöké választották gróf Széchenyi Ödön pasát, hogy kifejezzék hálájukat az egylet megalakításáért, és a magyar tűzoltásra gyakorolt hatásáért. Minderről egy díszoklevelet is kiadtak.

Döntés született arról is, hogy ajándék gyanánt egy kétlovas hintót vásárolnak, valamint a küldöttség névsorát – többek között Bárány N. Ernőt, dr. Szily József főparancsnok-helyettest – is rögzítették.

Indulás előtt dr. Csatóry Lajos, a Közegészségügyi Bizottság tagja, a Nemzeti Kaszinó¹⁶⁶ tagjai által is jóváhagyva az alábbi levelet küldte Széchenyi pasának:

„Nagyméltóságú gróf, kedves barátunk és tagtársunk!

*Atyád, gróf Széchenyi, kinek a magyar nemzet a »legnagyobb magyar« címet adta s kinek emlékoszlopa a Duna partját ékíti, számtalan nagy művei között több mint hatvan évvel ezelőtt a Nemzeti Kaszinót is megalkotta. Tisztelt barátunk, megdicsőült atyád nyomdokait követve, nemcsak hazádban, hanem a török birodalom fővárosában, hol a dicsően uralkodó Abdul Hamid szultán öfelsége téged két ezred élére állított, védelmezed az embereket az elemek csapásai ellen. Tagtársaid és barátaid a budapesti Nemzeti Kaszinóban elismerik elévülhetetlen érdemeidet és az emberiség javára irányított működésedet harmincéves emberbaráti működésed évfordulója alkalmával, én pedig szerencsésnek érzem magamat, hogy ezt neked átadhatom, hogy az Úristen még sokáig tartson meg az emberiség javára és barátaid örömére.*¹⁶⁷

Széchenyi pasát mélyen meghatották az apja által alapított Nemzeti Kaszinóból érkező elismerő sorok, és meleg hangú üzenetben fejezte ki örömét:

---

165 Roncsik Jenő: i. m. 279. o.

166 Nemzeti Kaszinó 1827-ben gróf Széchenyi István által alapított magyar egyesület, amely a nemzeti közművelődés, a közérdekű eszmecsere és párbeszéd, valamint a magyar társadalom és az ország fejlődésének előmozdítása érdekében jött létre.

167 Roncsik Jenő: i. m. 286. o.

„Nagyságos tanácsos úr!

Öröm tölti be szívemet, midőn átveszem e nagybecsű emlékiratot; öröm tölti be lelkemet az elismerés meleg szavai hallatán, s örömmel tölti be egész valómat, tudva, hogy a rendkívüli megtiszteltetés onnan jön, hol a jó és szép iránti nemes gondolkodás ragyogja be a szíveket. Midőn azonban a nagyrabecsülés ez értékes szimbólumát nyerem jutalmul, önkéntelenül arra gondolok, hogy szerény érdemeim – ha ugyan vannak – nem állanak arányban az ajándék nagyságával. Én e fényes kitüntetés okát másban keresem és találok meg. Valamint az égi testek a napnak köszönik fényüket, én is egy ragyogó napnak köszönöm a mai megtiszteltetés érdemét és ez a nap: nagynevű atyám dicső emlékezete és halhatatlan érdemei! Ez okon forró köszönettel és hálával fogadom a Nemzeti Kaszinó kitüntető üdvözlését.

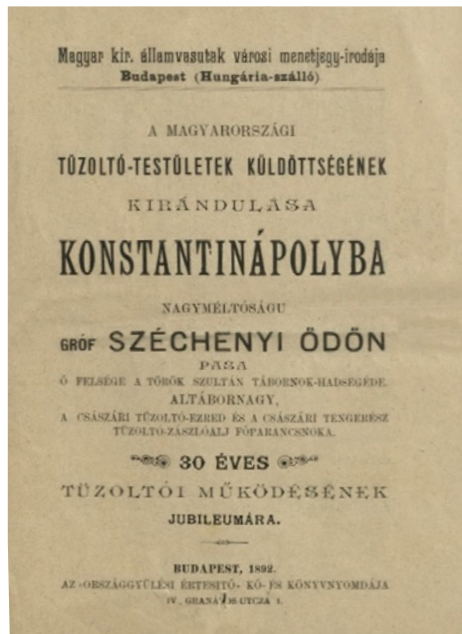
Fölkérem nagyságos tanácsos urat, kegyes érzelmeimnek tolmácsolására és vigye híriül, hogy e fényes nevekkal díszített okmányt meg fogom őrizni és mindenkor büszkén fogom legbecsesebb ereklyém közé számítani.”¹⁶⁸

Mindeközben Mehmet Asım budapesti főkonzul 1892. június 29-én tudatta: Széchenyi pasának egy kétlovas hintót, egy ezüst koszorút és egy köszönő oklevelet fognak ajándékozni, melyet közel száz fős, tűzoltó tisztekből álló küldöttség ad majd át ünnepélyesen.¹⁶⁹

A hirdetményre számos város tűzoltói jelentkeztek, nagyon sokan akartak részt venni a magyar tűzoltás atyjának „felköszöntésén”. Az utazással és annak céljaival kapcsolatban a következő levelet tették közzé a budapesti önkéntes tűzoltók:

„Tisztelt Útitársak!

A májusban kiküldött tájékoztatóhoz hasonlóan újra emlékeztetni szeretnénk arra, hogy aki iránt az elismerésünket akarjuk kifejezni, az nem csak hazánkban hozta létre a tűzoltó szervezetet, hanem hazánkon kívül is nevet szerzett magának. Láthatjuk, hogy gróf Széchenyi Ödön személyében a magyar tűzoltóság kap elismerést. A magyar tűzoltóság büszke arra, hogy egy másik országban is elismerik. Amikor kifejezzük iránta érzett tiszteletünket, egyben magunknak is tiszteletet adunk.

Az isztambuli „kirándulás” hirdetménye

168 Roncsik Jenő: i. m. 287. o.

169 BOA, Y.PRK. ZB.00011.00077.003

Ennek megfelelően a lehető legnagyobb számban szeretnénk kifejezni hálánkat a velünk összhangban jótékony cél szolgálatában tevékenykedő gróf Széchenyi Ödönnek. A Magyar Királyi Államvasutak budapesti jegyirodáját bíztuk meg, hogy számunkra a konstantinápolyi utazást szervezze meg. Ez a hozzáértését már több ízben bizonyító társaság (például az 1887-es velencei utazásunk alkalmából) most is sikeresen fog intézkedni. A modern kor történelmi és politikai szempontból legnevesebb országait viszonylag alacsony önköltségi áron látogattuk meg, és ismerkedtünk a magyarok számára érdekes népekkel. Most pedig a világ legszebb helyén található és érdekesség szempontjából a világ más városait maga mögé utasító török fővárosba látogatunk.

Tisztelt Bajtársak! Ragadjuk meg tehát az alkalmat, hogy e nagyszerű bajtársunkkal találkozzunk, látóköriünket szélesítsük és élvezzük az utazást. Felejthetetlen emlékekkel fogunk a török fővárosból hazatérni.

Bajtársi üdvözléssel, Budapesti Önkéntes Tűzoltóparancsokság. Budapest, 1892. június"

A küldöttség Budapesttől Isztambulig Belgrád, Nis, Szófia útvonalon különvonattal utazott, majd Isztambulban négy napot töltött. A részletes programot előre megkapták.¹⁷⁰

„Július 11. (hétfő): 12 óra 42 perckor érkezés Isztambul új pályaudvarára (Sirkeci), a pályaudvarról hintóval a szállodába, 2 óraker társas ebéd, utána 5 óraker gyülekezés a »Pest« szállóban, utána tisztelgő látogatás Széchenyi Pasánál. Társas vacsora a szállóban este 7 óraker.

Július 12. (kedd): Társas reggeli a szállóban 8 óraker. Reggeli után indulás az Ayasofya dzsámihoz. Sultanahmet (Kék mecset) dzsámi, Hippodrom az oszlopokkal, Ezeregy oszlopos ciszterna, Aziz szultán és Mahmud szultán türbéje, Bejazid dzsámi, majd főparancsnoki hivatalon áthaladva a Süleymaniye dzsámi megtekintése után visszatérés a szállóba. Társas ebéd a szállóban 12 óraker délben. Ebéd után 1 óraker indulás az Egyiptomi bazár, a Régészeti Múzeum és a Fedett bazár megtekintésére. Visszatérés a szállóba, társas vacsora 7 óraker.

Július 13. (szerda): Társas reggeli a szállóban 8 óraker, 9 óraker indulás a Tünelen le a hídhoz, onnan hajóval Üsküdarba, a ciprusfákkal ékes nagy török temetőbe, majd az angol temetőbe, ahol az 1848/49-es szabadságharc tábornoka, Guyon nyugszik, innen a a Haydarpaşa pályaudvarhoz, majd hajóval és a Tünelen vissza a hotelbe. Társas ebéd 1 óraker. 2 óraker indulás a hídhoz, onnan hajóval Büyükderéig, majd visszatérés a hídhoz, és a Tünelen vissza a szállóba, társas vacsora 7 óraker.

15. (péntek): Társas reggeli a szállóban 7.30 óraker, utána indulás a Galata-toronyhoz; kis séta a városban. 9 óraker a szállóban közös kései reggeli. 10 óraker indulás a pénteki „selamlık”, azaz a szultánnak a dzsámiba menetelének megtekintésére: itt látni lehet a török uralkodót, a konstantinápolyi helyőrséget és a szultán testőreit. Ezután megtekintjük a táncoló derviseket, majd átme gyünk Üsküdarba, hogy megnézhes sük a rufai dervisek szertartását. Mindezek csak pénteki napokon láthatók.

---

170 BOA, Y.PRK. ZB.00011.00077.003

A különvonat menetrendje:

Budapest,	ind. július 9-én	6 órákor este.	
Szabadka,	érk. „ „	9 ¹⁰ p. „	(tartók. 8 p.)
Zimony,	ind. „ „	10-én	1 ⁰⁰ „ „ („ 10 „)
Belgrád,	érk. „ „	2- „	éjjel. („ 20 „)
Nis,	ind. „ „	8 ³⁰ „	reggel. („ 60 „)
Czaribrod,	érk. „ „	12 ⁰⁰ „	délben. („ 30 „)
Szofia,	ind. „ „	1 órákor d. u.	
Bellova,	érk. „ „	3 ¹⁵ p. „	(„ 120 „)
Filippopolj,	ind. „ „	8 ⁰⁰ „	este („ 7 „)
Papazly,	érk. „ „	10 ⁰⁰ „	(„ 5 „)
Tirnova,	ind. „ „	10 ⁴⁵ „	(„ 8 „)
Harmanly,	érk. „ „	11 ⁰⁰ „	(„ 5 „)
Musztafa Pasa,	ind. „ „	1 ⁰⁰ „	éjjel („ 5 „)
Drinapoly,	érk. „ „	1 ¹⁵ „	(„ 5 „)
Ourlj,	ind. „ „	2 ⁰⁰ „	(„ 15 „)
Babakój,	érk. „ „	2 ⁰⁵ „	(„ 19 „)
Csarkezkój,	ind. „ „	3 ⁰⁰ „	reggel („ 19 „)
Csatalda,	érk. „ „	3 ⁰⁵ „	(„ 6 „)
Kücsük-Csekmedse,	ind. „ „	5 ⁰⁰ „	(„ 6 „)
Konstantinápoly,	érk. „ „	6 ⁰⁰ „	(„ 8 „)
	ind. „ „	6 ¹⁵ „	(„ 8 „)
	érk. „ „	8 ⁰⁰ „	d. u. („ 5 „)
	ind. „ „	8 ⁰⁰ „	(„ 5 „)
	érk. „ „	10 ⁰⁰ „	(„ 5 „)
	ind. „ „	10 ³⁰ „	(„ 1 „)
	érk. „ „	12- „	délben („ 1 „)
	ind. „ „	12 ⁰⁰ „	(„ 1 „)
	érk. „ „	12 ⁰⁰ „	d. u.

Magyar kir. államvasutak városi menetjegy-irodája Budapest (Hungária szálló).

Különvonat Konstantinápolyba.

Utirány:

Budapest, Belgrád, Nis, Szófia, Konstantinápolyba és ugyanazon utirányon át vissza Budapestre. Tartózkodás Konstantinápolyban 5 napig.

PROGRAMM

A társaság július hó 11-én (hétfőn) 12 óra 42 perczkor délben érkezik meg a sztabuli új pályaházba.

Érkezés után a társaság a rendező által utközben számára átadott bércezen megjelölt szállódába megy, az állomáson rendelkezésre álló kocsikon.

Társas ebéd 2 órákor ugyanazon szállóban, a melyben az utas lakik, d. u. 5 órákor gyülekezés a Pest-i szállóban és onnan Széchenyi pasánál teendő tisztelgésre megy a társaság.

Társas vacsora a szállóban este 7 órákor.

Julius 12-én (kedden):

Társas reggeli a szállóban 8 órákor.

Reggeli után indulás a Szófia mecset, Achmed mecset, Hyppodrom és a mellette lévő emléklövek, az 1001 oszlopos Cisterna, Aziz és Mahmud szultán mausoleuma, a galamb mecset (Hajazet), Sz-raskeriaton át a Soliman mecset megtekintésére, azután vissza a szállóba.

Társas ebéd a szállóban 12 órákor délben.

Délután 1 órákor indulás az egyiptomi drougen-bazár, a régiségi muzeum és a nagy török bazár megtekintésére.

Útvonalterv és az első isztambuli nap programja

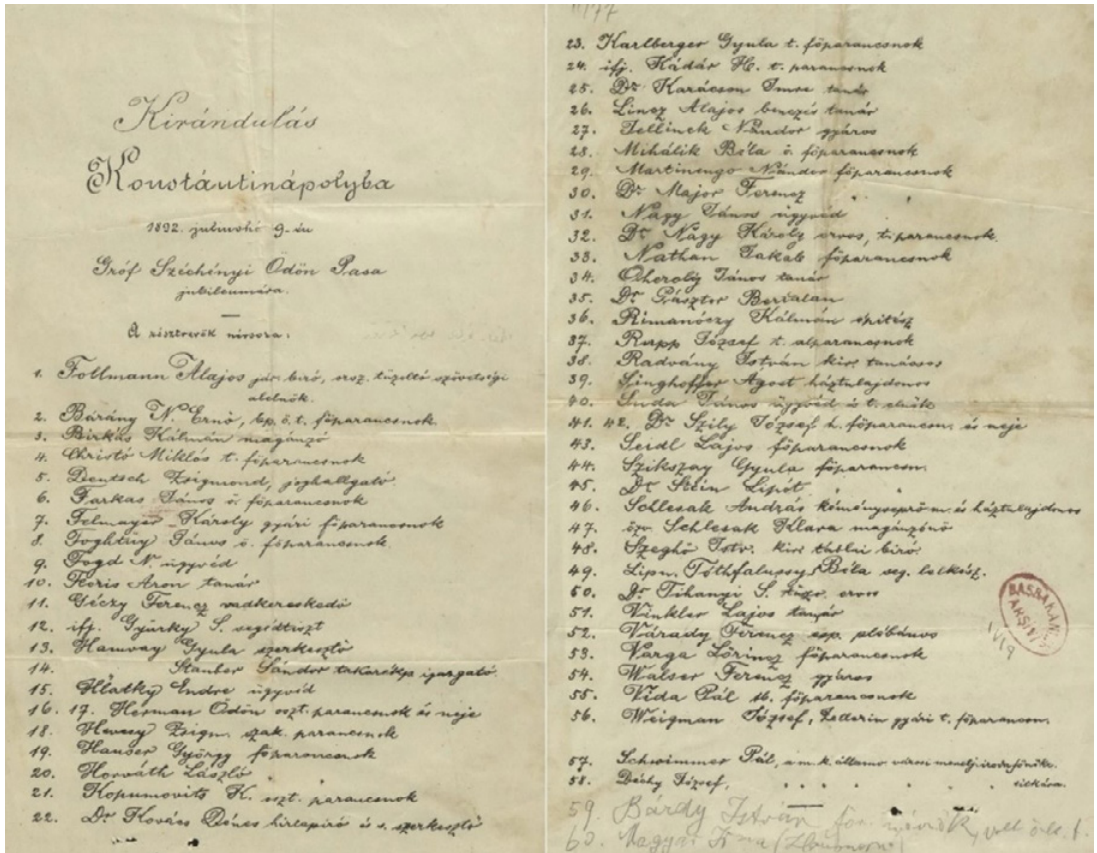
Utána csónakkirándulásra megyünk az ázsiai édesvizekhez¹⁷¹. Ott előkelő török urakat és gazdag török hölgyeket láthatunk sétálni. Este 7 órákor visszatérés a szállóba, társas vacsora 8 órákor.

Július 16. (szombat) Társas reggeli a szállóban 8 órákor. 9 órákor indulás múzeumlátogatásra. Társas ebéd a szállóban 1 órákor, azután a közös programnak vége, a küldöttség széteszlik. A program keretében az utasok megkapják a konstantinápolyi rendezvények teljes listáját. Konstantinápolyból az utasok bármely normál vonattal hat nap alatt hazatérhetnek.

Július 17. (vasárnap): Bursába külön utazást szerveznek. Ezen a konstantinápolyi program végeztével bárki részt vehet, csak még indulás előtt a budapesti jegyirodában, vagy Budapestről Isztambulba tartva intézkednie kell a jegyiroda titkáranál. Konstantinápolyból 8 órákor különhajó indul, 12 órákor érkezés Mudanyába. 12.30 órákor az utazás folytatódik. 15.30 órákor érkezés Bursába, útközben a hajón kései reggeli. Érkezés után elhelyezkedés a Hotel Bellevue-ben, illetve a Hotel d'Anatoli'-ban. 16.30 órákor indulás a várba, az úgynevezett ágyúterre, majd hintón városnézés Bursában. Visszatérés után társas vacsora a szállóban 7 órákor.

Július 18. (hétfő): Társas reggeli a szállóban 7.30 órákor. 8.30 órákor indulás a szulfidos fürdőkhöz, onnan látogatás a Sultan Murad dzsámihoz és II. Murad türbéjéhez, I. Oszmán szultán türbéjéhez, majd visszatérés a szállódába, ott 12 órákor társas ebéd. 13.30 órákor indulás a húsz kupolás Ulu dzsá-

171 A Göksu-patakról lehet szó.

Útvonalterv és az első isztambuli nap programja

mihoz (Törökország legnagyobb dzsámija), onnan a Yeşil dzsámihoz, majd a Yeşil türbéhez; azután az Olimposz vízesésre kilátást nyújtó Aziz palota s végül a híres cérnagyár megtekintése. Társas vacsora a szállóban 7 órakor.”

Az utazási iroda a hatvanhárom résztvevő számára egy 1892. július 9-én délután induló, nyolc vagonból álló különvonatot indított Belgrádon, Nisen és Szófián keresztül Isztambulba. Az utasok között a tűzoltó tisztek mellett a tisztek hozzátartozói és különböző tisztségviselők, illetve civilek kaptak helyet, köztük Karácson Imre turkológus is¹⁷². A különvonat mögé kapcsolt tehervagon szállította az ajándékba szánt két lovat és a hintót.

172 Karácsony Imre (1863-1911): magyar turkológus és történész. 1907-ben érkezett Isztambulba. Török nyelvi és irodalmi kutatásokat végzett, a könyvtárak török kézíratait tanulmányozta. A Topkapı palota levéltárában és a Magas Porta irattárában lévő okiratok és defterek osztályozásán dolgozott. Evliya Çelebi útleírásának Magyarországra vonatkozó kötetét az oszmán történelem egyes részletei és Rákóczi-iratok mellett egy, az oszmán kori Magyarország pénzügyi igazgatásáról szóló gyűjteményt fordított magyarra. v. ö.: Bene István: Karácson Imre élete és művei (1863-1911). Győr, 1936.

Széchenyi Pasa Isztambulban a magyar tűzoltó küldöttséggel és török tűzoltó tisztekkel (Vasárnapi Újság, Magyar tűzoltóság Konstantinápolyban, 1892. augusztus 7.)

A Follmann Alajos tűzoltó parancsnok vezetése alatt álló küldöttség tagjai 1892. július 11-én délben érkeztek meg a Sirkeci pályaudvarra, ahol gróf Széchenyi Ödön pasa és az isztambuli tűzoltóság zászlóaljparancsnokai fogadták őket. A pasa barátait, Follmann Alajost és Bárány N. Ernőt öleléssel, a többieket – magyar módra – kézfogással üdvözölte. Rövid ismerkedés után a küldöttség tagjait hintókban vitték el a Beyoğluban lévő „Pest”, „Ingiltere” és „Emperyal” nevű szállodákba¹⁷³.

Öt órakor Széchenyi Pasa a küldöttséget a Pest nevű szállodában fogadta – tizenhét nappal korábban éppen itt, egy kiütött tűz oltása közben szerzett égési sérüléseket. A pasához Abdulhamid szultán a saját orvosát küldte el, amint a sebesülésnek hírért vette, így Széchenyi Pasa már többé-kevésbé gyógyultan fogadhatta vendégeit.¹⁷⁴

A török és magyar zászlókkal díszített teremben a magyar tűzoltók mellett török tűzoltó tisztek, magas rangú katonák és az Isztambulban élő magyarok többsége is megjelent. Bárány N. Ernő első felszólalóként gróf Széchenyi Ödön Pasa érdemeinek felsorolás után arra emlékeztetett, hogy az egész nemzet szereti és tiszteli, sőt, jó híre már az Oszmán Birodalom határain túlra is eljutott.

173 BOA, Y.PRK. ZB.00011.00077.001

174 Kuzucu, Kemalettin: Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri, Osmanlı İstanbul'u, Editör: F. M. Emecen, A. Akyıldız, E. S. Gürkan, III. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 25-26 Mayıs 2015. 224. s.

Széchenyi Pasa Isztambulban az ajándék hintón magyar tűzoltó tisztekkel (Vasárnapi Újság, Magyar tűzoltóság Konstantinápolyban, 1892. augusztus 7.)

Follmann Alajos a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség nevében tartott beszédet, majd dr. Mavroyeni Paşa, Abdulhamid szultán háziorvosa francia nyelvű beszédében a szultán üzenetét is átadta:

„Nagyon boldog vagyok, hogy részt vehetek ezen a dicsőséges ünnepségen. Megtisztelő, hogy jelen lehetünk azon az ünnepségen, amelyet ez az emberiséget a katasztrófáktól védő testület Széchenyi gróf harminc éves munkásságának évfordulója alkalmával szervezett. A szultán öfelsége és az oszmán nemzet a magyarokat barátoknak és ugyanazon törzs másik ágának tekinti. Az oszmánok a magyarokat fogadásával ezt a barátságot fejezik ki. Nem mondhatom, hogy az én jelenlétem pótolhatja a szultán öfelségét, de azt elmondhatom, hogy szerencsésnek tartom magam, amiért hazájuknak e kiemelkedő személyige tiszteletére rendezett fogadáson köszönthetem önöket. Nem értek magyarul, de látom a lelkesedést az arcukon. A magyar nemzet elismerte a Széchenyi család érdemeit, amikor oszlopot állított a pasa édesapjának, hogy »a legnagyobb magyar« emlékéét őrizzék. Széchenyi pasa méltó apja hírére, és mi szerencsések vagyunk, mert ismerhetjük ezt a bátor embert.”

Széchenyi Pasa meghiúsítottan köszönte meg a dicsérő szavakat. „A mag, amelyet annak idején elültettem, szárba szökken és hatalmas fák nőttek belőle” – jegyezte meg, és arra kérte a jelenlévőket, hogy adják át háláját és üdvözlését az otthoniaknak.

A beszédek után a magyar és a török küldöttség átvonult a Tepebaşı kertbe, a Széchenyi

pasa által rendezett pompás vacsorára. Az asztalfőn jobbján dr. Mavroyeni Paşa, balján Blunt Paşa tábornok és Woods Paşa admirális ül.

A magyar tűzoltók július 12-én tíz órakor az osztrák-magyar követségen tettek látogatást. A követség udvarán zászlóünnepet tartottak. Széchenyi pasa sorban bemutatta a vendégeket báró Heinrich von Calice nagykövetnek (1831-1912) és feleségének. A nagykövet Bárány N. Ernőnek, a budapesti önkéntes tűzoltók parancsnokának azzal a kívánsággal ajándékozott zászlót, hogy a bátran küzdő és testvéreikhez szeretettel kötődő magyar hazafiak gyülekezzenek alatta.

A zászló átadása és a vendégek helyet foglalása után Bárány N. Ernő átadta gróf Széchenyi Ödönnek a magyar tűzoltó szervezetek ajándékát, a pompás kétlovas hintót, bakján egy nagy bajuszú, csikós öltözetű kocsissal. A pasa óriási örömmel fogadta az ajándékot, és azzal hajtattott a Pest hotelig.

A magyar tűzoltó küldöttségből öt parancsnok és három török tűzoltó tiszt Széchenyi pasával felkereste a Magas Portát, ahol Cevat Paşa nagyvezírrrel, valamint Mehmed Rıza Paşa főparancsnokkal tárgyaltak¹⁷⁵.

A küldöttség a programban írottaknak megfelelően megtekintette az Ayasofya dzsámít, a Sultanahmet (Kék mecset) dzsámít és a Hippodromot, az Ezeregy oszlopos ciszternát, Aziz szultán és Mahmud szultán türbéjét, Bejazid szultán dzsámiját, majd az Egyiptomi bazárt és a Fedett bazárt. Este hétre, a vacsorára tértek vissza a szállodába. A városnézés során az isztambuli tűzoltóság három tisztje kísérte őket.

A Pest szállodában rendezett esti ünnepségen Széchenyi pasa köszönőbeszéde után felolvasták a világ minden tájáról – hivatalos szervektől, tűzoltóktól, társaságoktól és magánszemélyektől – érkezett üdvöző táviratokat. Bárány N. Ernő a magyar önkéntes tűzoltók nevében egy ezüst koszorút, Follmann Alajos pedig a Magyar Tűzoltó Szövetség nevében egy albumot, mások fényképet, könyvet, albumot és hasonló ajándékokat adtak át az ünnepeltnek.

Július 13-án a magyar tűzoltók a szultán engedélyével meglátogathatták a Dolmabahçe és a Beylerbeyi palotákat. Mindenütt szívélyesen fogadták őket. Délután átmentek Kasımpaşába, hogy végignézzék az Ateş Mehmet Paşa vezényelte bahriyei tűzoltó zászlóalj gyakorlatát és a magyar tűzoltók tiszteletére szervezett bemutatóját, amellyel sikerült meglepniük a magyar tűzoltókat. Chrisztó Miklós így számolt minderről:

„Tűzoltó lévén, látni akartam, hogy a jóakarát, a tehetség, a soha nem lankadó szorgalom milyen eredményeket mutathat fel?”

„Szerettem hinni, hogy mi »kicsi kollegák« csak porszemek vagyunk a nagy eredményeket felmutató gróf Széchenyi Ödön mellett. – Jól esett nem csalódnom! – Magam is úgynevezett »diplomatikus tűzoltó« vagyok. – Kínlódtam, fáradtam, tanultam, hogy kis körömben emberbarátaim javára lehessenek.”

„De mi az én kínlódásom, tanulmányom és annak eredménye annak a magyar főúrnak tudományához, működésének eredményéhez képest? – Zérus! Igen! Zérus!”

„E sorok írásánál az emlékezet tündérfonala elvezet e nagyérdemű főúr nemes alakjához. Magam előtt látom a férfikorának legszebb idejében lévő, tekintélyes külsejű, előzékeny; a szó nemes értelmében igazi »Nagy úr« alakját.

„Hallom behízsgáló hangját, érzem meleg kézszorítását, látni vélem nemes szíve még nemesebb szándékait. Fülemben cseng a vitéz török generálisok őt illető elismerő nyilatkozata és én nekem az olyan jól esik, olyan boldognak érzem magamat, mert az ő nagy tehetségének nyilvános elismerése a mi dicsőségünk is, a magyarok dicsősége. Könnybe lábad a szemem, szívem szokatlan gyorsasággal dobog, mikor a gróf e tényéről emlékezem meg, habár csak röviden is.”

„Mikor a laktanya kapujának küszöbét átléptük (olyanforma, mint az Istenben boldogult »Neugebaude«-nk) megszólalt őfelsége Abdul Hamid zenekara és mi magyarok azt az indulót hallottuk őfelsége kegyelméből, amelynek hangjai mellett képesek volnánk bármely pillanatban életünket és vérünket áldozni. A Rákóczi indulót játszották. Ki tudná e jelenet nagyszerűségét, a hazafias lelkesedés tüzét leírni? – Szemeink könnybe lábadtak, szívünk sebesen dobogott, arcunk kipirult és ajkunk frenetikusán kiáltotta: Éljen! Éljen Abdul Hamid őfelsége! Csok jasa padisah!”

„Őnagyméltósága, gróf Széchenyi Ödön nagyúri szívélyességgel fogadott bennünket. Majd rendeletére megszólalt a kéthangú kürt, melyre pár perc multával kettős rendekben, a legnagyobb rendben egy zászlóalj, gyönyörű színes férfiakkal álló katonaság vonult fel és tartotta meg gyakorlatát, mely engem is, mint tartalékos tisztet, meglepett; meglepett különösen a fegyelem, a nyugodtság, a kivitel.”

„A robusztus, széles mellű zászlóalj-kürtös ismét megadta a jelt. Az egész zászlóalj, mintha fejét vesztette volna, úgy látszott, hogy felbomlott, össze-vissza kavardott. Később azonban kitűnt, hogy mindez tervszerűleg történik. A másik pillanatban már tűzoltó oldalfegyverekkel, leszerelhető fecskendőkkel, melybe markos pejllovak voltak fogva, rohantak ki. Szereltek hihetetlen gyorsasággal, a mentők elfoglalták helyüket, a mászók az emeletes épület tetejéről mentettek, a bontók óriási erős és hosszú láncokkal helyükön állottak – és mindenki minden szó, hang nélkül teljesítette kötelességét.”

„Egyik pillanatban összegomolyodott, majd szétvált, s az eredmény az volt, hogy az ember-áradat a legnagyobb rendben fejlődött ki.”

„Sohasem láttam ilyet, sohasem felejttem el e látványt, melyet nekünk, magyaroknak is el kell tanulni és gyakorolni kell: Sokszor felhangzott az elismerés lelkes éljenzése. Sohasem felejttem el e gyakorlatot! – Sohasem tudom eléggé méltányolni ezt a képzettséget!”¹⁷⁶

Július 14-én csütörtökön a magyar tűzoltók Necip Efendi vezetésével folytatták az isztambuli városnézést, este pedig részt vettek azon a díszlakomán, amelyet Abdulhamid szultán adott az önkormányzat taksimi kertjében. A tűzoltók mellett a meghívottak között voltak

---

176 Roncsik Jenő: i. m., 291. o.

Tűzoltó zászlóalj a gyakorlótéren

a küldöttség többi tagjai, polgármesterek és más előkelőségek. A szultáni zenekar török és magyar darabokat játszott. A három és fél óráig tartó ünneplés során tortákat, süteményeket, fagyaltot és más édességeket kínáltak¹⁷⁷.

A magyar küldöttség legsúfoltabb, ugyanakkor legfontosabb napja a július 15-e volt. Először a nagykövet és a magyarok Isztambulban lévő képviselői társaságában a Yıldız palota melletti pavilonból megtekinthették, hogyan indul a szultán a péntek déli imára, utána a szultán audencián fogadta báró Heinrich von Calice nagykövetet, Széchenyi pasát, dr. Csatáry Lajos egészségügyi tanácsost, Follman Alajost, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnökhelyettesét, Bárány N. Ernőt, a budapesti önkéntes tűzoltók főparancsnokát, Várady Ferenc papot és Martinengo Nándort, a pozsonyi önkéntes tűzoltók főparancsnokát. A szultán – aki tolmács segítségével beszélgetett az elé járulókkal – meglepetten vette tudomásul, hogy Bárány N. Ernő törökül válaszolta meg a magyar tűzoltókra vonatkozó kérdéseit. A fogadás után báró Heinrich von Calite közölte, hogy a szultán színe előtt megjelent tűzoltók különböző kitüntetésekben részesülnek.

A nagykövet a magyar tűzoltóság vezetői és Széchenyi pasa számára a követség büyükderei nyaralójában adott vacsorát, a küldöttség többi tagjait pedig Back nagykereske-

---

¹⁷⁷ Kuzucu, Kemalettin: Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri, Osmanlı İstanbul'u, Editör: F. M. Emecen, A. Akyıldız, E. S. Gürkan, III. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 25-26 Mayıs 2015. 230. o.

dő, Isztambul egyik legnagyobb üzlete, a magyarok által működtetett Orosdi üzlet tulajdonosa hívta meg tengerparti villájába. Itt a háziasszony, akit Isztambul egyik legszebb asszonyának tartottak, magyaros vendégszeretettel fogadta őket, és két Isztambulban letelepedő fiatal magyar zongorista, Hegyei Géza¹⁷⁸ és Székács Gyula nagy sikerű koncerttel szórakoztatta a vendégeket¹⁷⁹. A vacsora után, éjfélkor a vendégek a követség gőzössel hajóztak vissza Tophanéba.

A küldöttség felejthetetlen emlékekkel tért haza: Széchenyi pasa figyelme, a törökök szeretete mindenkit elvarázsolta. Az Isztambullból hazatérő tűzoltók a kellemes fogadtatás viszonzásául a tűzoltó tisztek arcképeivel egy albumot készítettek Abdulhamid szultán számára, amelyet aztán Széchenyi pasa közbenjárásával dr. Majos Ferenc, a székesfehérvári önkéntes tűzoltók orvosa nyújtott át a szultánnak¹⁸⁰.

Évforduló Isztambulban (1899)

Az Isztambulban élő magyarok elhatározták, hogy megünneplik gróf Széchenyi Ödön isztambuli tűzoltó főparancsnokságának huszonötödik évfordulóját. Az ünnepléshez a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség is csatlakozni szeretett volna, ezért az 1899. augusztus 15-i, Brassóban tartott XIV. nagy közgyűlésen az a határozat született, hogy küldöttséget szerveznek, amelybe minden önkéntes tűzoltó egylet delegálhat egy tagot. A jelentkezéssel kapcsolatos felhívás késői megjelenése miatt azonban mindössze négyen jelezték részvételi szándékukat, így az elnökség végül lemondott a hivatalos részvételről.

Mindez azonban a négy jelentkező tűzoltó tisztet – Novotny Józsefet, a temesvári józsefvárosi önkéntes tűzoltó testület parancsnokát, Hermann Edét, a temesvár-belvárosi önkéntes tűzoltó testület parancsnokát, Kerschek Gyulát, a testület segédtisztjét és Rauscher Bélát, a székesfehérvári déli vasúti műhely tűzoltóságának parancsnokát – nem tántorította el az utazástól. Saját költségükön 1899. október 18-án, a jubileum napján érkeztek meg Isztambulba, ahol a magyar kolónia tagjai nagy lelkesedéssel és magyaros szívéllyel fogadták őket a sirkeci pályaudvaron¹⁸¹.

---

178 Hegyei Géza (1862-1926): magyar zongoraművész. A budapesti konzervatóriumban Liszt Ferentől tanult zongorázni. 1890-ben hangversenyt adott a Yıldız palotában; 1908-tól zongoraleckéket adott a szultán zenekaránál, majd a köztársaság kikiáltása után az isztambuli konzervatórium tanára lett. 1926-ban Isztambulban hunyt el. Lásd: Evren Kutlay Baydar: Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri. İstanbul, 2017. 90-112. o.

179 Csorba György: İstanbullu Macarların Tarihine Dair Bir Kaynak – Macar Nüfus Kütüğü, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1972., 101-115. o.

180 Roncsik Jenő: i. m., 293. o.

181 Roncsik Jenő: i. m., 304. o.

A tűzoltó zászlóalj parancsot vár a gyakorlat megkezdésére

Széchenyi kivételes figyelemmel tüntette ki a négy tisztet: maga ment el a szállásukra, és a saját házába invitálta őket. Este nyolckor vacsorát adott, amelyre meghívta az Isztambulban élő magyarokat és osztrákokat, az isztambuli tűzoltóság magas rangú tisztjeit és a legkiválóbb török tábornokokat is. A vacsora után a pasa régi magyar darabokat adott elő zongorán, és kísérte a dalokat éneklő feleségét.

A hivatalos jubileumi ünnepségek 1899. október 19-én délelőtt tíz órakor kezdődtek. Elsőként az isztambuli tűzoltóság tisztjei tiszteletük jeléül egy albumot nyújtottak át Széchenyi pasának, majd déli egy óráig megszakítás nélkül folytatódott az ünneplés. Az isztambuli magyar és török kolónia tagjai, a török hadsereg tisztjei, a polgármester, hivatalos állami szervek és biztosítótársaságok képviselői jelentek meg nagy számban, hogy kifejezzék tiszteletüket. A magyarul elhangzó üdvözlés után a pasa meghatottan köszönte meg a magyar tűzoltóknak, hogy eljöttek, majd az isztambuli magyarokkal együtt az osztrák-magyar követség nyári palotájához hajtottak.

Huszonöt évi tűzoltó-parancsnoksága, szakadatlan fáradozása, kiválóan végzett és sikeres munkája elismeréseként Abdulhamid szultán gróf Széchenyi Ödön pasának 1899. október 29-én a legmagasabb oszmán kitüntetést, az Osmaniye-rend első fokozatát adományozta.¹⁸²

József főherceg a 25. évforduló alkalmából táviratban küldte legőszintébb jókívánsága-

182 BOA, Í. TAL. 190. 055.001, BOA, Y_EE_150_001_001

it, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség pedig táviratban köszöntötte alapítóját¹⁸³. Szintén táviratban gratulált a budapesti Mentő-Egyesület, a Budapesti Önkéntes és Hivatásos Tűzoltóság, dr. Kék Lajos, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnöke, sok budapesti hivatalos és önkéntes tűzoltó testület, az osztrák-magyar nagykövet, és más isztambuli követségek is. Adolf von Marschall Bieberstein német nagykövet táviratában szívből gratulált a huszonöt éves önfeláldozó és eredménydús tevékenységéhez, és még sok éves hasznos működést kívánt a török fővárosban.¹⁸⁴

Másnap az isztambuli tűzoltóság a vendégek tiszteletére látványos bemutatót tartott a taksimi kaszárnya gyakorlóterén. A gyakorlat végén Széchenyi tűzte a magyar tűzoltók mellé az Abdulhamid szultán által adományozott kitüntetések.

A győri tűzoltó tisztek isztambuli látogatása (1908)

1908. március 8-án Erdély Ernő, Győr tűzoltó parancsnoka, gróf Erdőd Tamás tűzvédelmi felügyelő és Bihar Jenő, a testület titkára Isztambulba utaztak, hogy átadják a díjakat és kitüntetések, amelyeket Széchenyi pasának és a török tűzoltó ezrednek szántak. A pasa a Sirkeci pályaudvaron a tűzoltók díszegységével fogadja őket.

A látogatók egy hetet töltöttek Isztambulban. 1908. március 9-én a főparancsokság terén nagyszabású tűzoltó bemutatót szerveztek tiszteletükre. Utána látogatást tettek a főparancsnoknál, Mahmut Şevket Paşánál. Az esti díszvacsorára magas rangú tűzoltó tiszteket, valamint több magas rangú állami és katonai vezetőt is meghívtak.

Győr tűzoltó parancsnoka, Erdély Ernő kérdésére Széchenyi pasa 1908. július 24-i levelében az isztambuli tűzoltóság helyzetéről a következőket írta:

„A szervezet ma a következő: van egy táborszernagy, az ottomán tűzoltó ezredek főparancsnoka (jelenleg én vagyok, egy helyettes főparancsnok; admirális, nyugdíjaztatott (jelenleg nem lesz betöltve), egy dandártábornok sem létezik többé, Mekkába lett küldve, helye nem lesz többet betöltve. Van jelenleg két alezredes, négy őrnagy, egy intendáns, egy ezredtitkár, a négy zászlóaljnak egy-egy titkára, orvosa, sebésze, patikáriusa, írnoka, gépészmérnöke, hodzsája. Minden zászlóaljnál van négy kapitány, négy főhadnagy, és nyolc hadnagy. Az ezred négy zászlóaljból áll, egy zászlóaljban 600 tűzoltó van. A Pérán volt három emeletes mászóház újra felépült, jelenleg nem 60, ha nem 125 tűzoltó és a tisztek laknak benne. Mellette épült az istálló is. A szerházat a napokban le fogják bontani és újra fel fogják építeni. A mászóházban van a távírda, közvetlen összeköttetésünk van a stambuli toronnyal a kormányfő távírjai állomásaival. Kilátásba van

---

183 Roncsik Jenő: i. m., 305. o.

184 Roncsik Jenő: i. m., 305. o.

Széchenyi pasa, Mehmet Bey, Erdély Ernő, gróf Erdőd Tamás, Rüstü Bey és Bihar Jenő (1908)

helyezve, hogy nemsokára telefon hálózatot kapunk, amikor az összes városrészek hívhatnak bennünket tűz esetén. Építési szabályrendelet van a városban, ha valaki építkezni kíván, azt be kell jelentenie s engedélyt kell kérnie. 33 városrészben még nincs vízvezeték, ezekre a helyekre vízfordó kocsik és emberek szállítják a vizet. Három laktanya és 9 kisebb kaszárnya szolgál tűzoltó őrsgéül. Két tűzoltó létránk van, egy 20 méteres és egy 15 méteres. Az állandó színház és cirkusz őrsgét a katonai tűzoltók adják. Évente átlag 80 tűz van, amelyeket a toronyból látnak és jeleznek, és 20-30 kicsi tűz, amelyeket a toronyőr nem lát. Ebben az évben a kolera Konstantinápolyt is elérte és ott nem csak a polgári lakosságban, hanem a katonai tűzoltók között is végzett pusztítást. A Lutfi bej őrnagy alatt álló tűzoltó zászlóalj a nagy katonai hadgyakorlatokon is részt vett, amikor 24-en haltak meg kolerában és azon kívül igen sokan megbetegedtek.”¹⁸⁵

A levél egyfajta fontos láttelepe a korabeli állapotoknak, segítségével rekonstruálható, milyen körülmények között érte el Széchenyi sikereit.

A magyar tűzoltó küldöttség látogatása a Cibali-beli tűzvész után (1918)

Az első világháború éveiben (1914. július 14. – 1918. november 11.) a tűzoltó ezred nagy részét a frontra vezényelték, ami súlyos következményekkel járt. 1915-ben a Cihangir,

---

185 Roncsik Jenő: i. m., 305. o.

Şehzadebaşı és Kumkapı, 18916-ban Hasköy és Kasımpaşa, 1917-ben Yenikapı, Tatavla és Samatya, 1918-ban pedig Cibali, Vefa és Üsküdar negyedben több ezernyi ház égett le. A legnagyobb pusztítást az 1918. június 13-án Sultanselimben kezdődő, majd Cibalira átterjedő tűzvész végezte: hétezeröttszáz ház vált a lángok martalékává¹⁸⁶.

A „cibali tűzvész” néven elhíresült tűz után Wekerle Sándor miniszterelnök utasítására az együttérzés kifejezése mellett tanulmányi céllal egy tűzoltó küldöttség alakult. Az Erdély Ernő győri és Papp Ferenc szegedi tűzoltó parancsnokból, illetve Kuhárszky Lászlóból, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség titkárából álló küldöttség a tűzvész következményeinek vizsgálatára, a felszereléssel kapcsolatos javaslatokkal utazott Isztambulba¹⁸⁷, ahol Széchenyi pasa fogadta őket.

A küldöttség programjáról Papp Ferenc szegedi tűzoltó parancsnok számolt be.¹⁸⁸ Széchenyi pasával együtt ellátogattak Isztambul modern tűzoltó központjába, a hadügyminisztérium állomáshelyére. A küldöttség tagjai tapasztalhatták, hogy a török tűzoltók három Münchenben gyártott tűzoltó kocsival rendelkeznek, s a tűzoltó felszerelés nagy részét Ausztriában, illetve Magyarországon gyártották. A Széchenyi pasa által létrehozott tűzoltóság példamutatón volt felszerelve, csak a tömlőkészletek maradtak minden igyekezet ellenére a háborús körülmények miatt hiányosak.

A reggeli után a hadügyminisztériumban látogatást tettek a korszak kiemelkedő személyiségénél, Enver Paşánál, aki civilben, fején piros fezzel fogadta őket, mindenkivel kezet fogott és németül társalgott velük. Nagy elismeréssel szólt Széchenyi pasáról: felbecsülhetetlen értékű az a negyvennégy év, amelyet a török állam szolgálatában töltött – hangsúlyozta. A legutóbbi tűzvésszel kapcsolatban Enver Paşa önmagát hibáztatta, hozzátéve: a tűzbiztonság érdekében nagyobb áldozatokra, a faházak helyett betonépületekre volna szükség.

Újítások a török tűzoltásban

Isztambulba érkezése és munkába állása után Széchenyi Ödön nem csak a tűzoltás megszervezésében volt tevékeny, hanem számos határterületre – tűzbiztonság, mentés, mentőautó, víztárolás, hogy csak néhányat említsünk – is „áttévedt”. Erőfeszítéseket tett a tűzcsapok számának emelése, víztározó ciszternák építése érdekében, tengeri tűzoltóságot alapított, megszervezte a fecskendősök oktatását, mentési és az elsősegély-szolgálati tervet állított össze, illetve jelentős szerepet játszott az isztambuli mentőszolgálat megteremtésében. Fejezetünkben ezekből, a tűzoltók kiképzésével és a tűzoltóság szervezeti átalakításával párhuzamosan végzett tevékenységeiből tekintünk át néhányat.

---

186 Cezar, Mustafa: Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Kültür Yayınları, No: 2, İstanbul, 202., 442. o.

187 Az Újság, 1918. augusztus 4., 6. o.

188 Papp Ferenc: Két hét a Boszporusz partján, Délmagyarország, 1918. augusztus 11., 5-6. o.

A képeslap francia felirata: „Emlék Konstantinápolyból – Széchenyi pasa és a tűzoltóság”

A tűzoltóság modernizálása

„Az eszköz dolgozik, a kéz büszkélkedik” – tartja egy török közmondás. Legyen az ember bármilyen jó mester, amíg nincs jó szerszám a kezében, nem tudja elérni célját. Széchenyi érkezésekor a háton cipelt fecskendőkön kívül nem volt más tűzoltó alkalmatosság, ezért a gróf a zászlóaljok kialakításával párhuzamosan mindent megtett azért, hogy a megfelelő eszközöket is beszereztesse. Valósággal elárasztotta kérvényeivel és jelentéseivel az illetékeseket: „Ha súlyra eladták volna a jelentéseimet, amelyeket az évek során a tűzoltóság fejlesztése érdekében beadtam, az árukon új eszközöket lehetett volna vásárolni”.¹⁸⁹

A modernizálás terén Széchenyi II. Abdulhamid szultán személyében fontos támogatóra talált. 1895-ben a szultán rendelete értelmében a tűzoltó zászlóaljok számára elkülönített költségvetés jelentős részét képező katonai felszerelés kiadásait azoknak a katonai hivataloknak kellett állniuk, amelyhez az illető zászlóalj tartozott. A szultán utasítása szerint a parlament határozata alapján szükséges eszközökből és tűzoltó felszerelésekből amennyit csak lehetséges, a parancsnoki hajógyárban kellett legyártani, a többi beszerzés a tengerészeti minisztérium feladata volt. A polgármester be is adta igényét a tengerészeti kincsrához, a pénzügyminisztérium viszont közölte, hogy a költségvetésen kívül nem tud pénzt adni. Ugyanakkor utaltak arra, hogy Széchenyi

¹⁸⁹ Akyavaş, A. Ragıp: Asitane-II Evvel Zaman İçinde İstanbul, Yangın Var, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, No: 309, İstanbul, 2000., 116. o.

tábornok, a tűzoltó ezred parancsnoka a témában a szultánhoz fordult, és a tűzoltó zászlóalj számára a szükséges eszközök és felszerelések beszerzésével a hiányok pótlását kérte.

A sajtó a tüzesetek kapcsán a tűzoltás elégtelenségéről cikkezett, és Széchenyi pasát hibáztatták, holott tulajdonképpen a tűzoltók kiképzése, szervezettsége és az alkalmazott taktika megfelelő volt, csak a felszerelésben mutatkoztak hiányosságok, s ha ezekhez a szűk utca és vízhiány is társult, szeles időben lehetetlen volt a tűz terjedését megakadályozni. A II. Abdulhamid által végeztetett vizsgálatok is arra az eredményre jutottak, hogy a tűz elleni küzdelem legnagyobb akadálya a víz elégtelensége, a fából készült házak és a sűrű beépítettség. A szultán tárgyalt a kérdéstről Széchenyi pasával és Refet Bey tűzoltó parancsnok ezredessel, és pontokba szedve lediktálta a magállapításait. Ezeket a gondolatokat a hamarosan létrehozott bizottság egy rendelkezésben foglalta össze.¹⁹⁰ Eszerint amennyiben a tulajdonos leégett háza helyére újat akart építeni, legalább ötven négyzetméternyit a telekből ki kellett sajátítani, minden körzetben egy népkertet kellett létesíteni, és a kertek közepébe medencét kellett építeni. A cél az épületek közötti távolság, valamint a tűzoltáshoz használható vízforrások számának növelése volt. A házak közé a tetőnél egy méterrel magasabb tűzfalakat kellett építeni, és a kéményekbe tilos volt fából készült keresztgerendát beépíteni. A tűzoltás olyan technikai feladat, mondta ki a rendelet, amely szakértelmet igényel, ezért tilos beavatkozni a tűzoltó ezred vezetésébe és munkájába, amelynek támogatására Európából új gépeket kellett vásárolni.¹⁹¹

Az isztambuli nagy tűzvészek után új lendületet kapott a modern eszközök vásárlása. A tüzesetekhez a zászlóalj 250 fővel vonult ki. Minden zászlóaljnak volt két fecskendő, egy gőzfecskendő és egy tömlős kocsi. A fecskendők létszáma hatezer körül mozgott. A százhusz tűzoltó laktanya parancsnokai egyben a tűzoltó ezredes helyettesei voltak. A víz-hordáshoz körülbelül nyolcszáz bőrtömlőt használtak, a tűz terjedésének megakadályozására a házbontáshoz körülbelül kétszáz fejszést alkalmaztak.

A fecskendők egy részét Magyarországról, Walsér Ferenc gyárából rendelték. A „Konstantinápoly” nevű, nyolc atmoszférás nyomással dolgozó gőzfecskendőt a kerekekről leemelve a meredek utcákon tíz-tizenkét fő kézben fel tudta vinni. A két és fél tonna súlyú fecskendő vízszállító képessége percenként nyolcszáz liter volt. Szállított még a gyár

„4 db „Széchenyi” gőzfecskendőt percenként 420 liter vízszállítással, 8 iker mozdonyfecskendőt (lekapcsolható előkocsival, az előkocsin 4 baküléssel. A fecskendők vízszállító képessége egyenként 140 l. percenként, 6 iker-hidrofor, lekapcsolható előkocsival, két kétkerekű vizeslajtót előkocsival, az előkocsin hat személyre üléssel. A „Széchenyi” gőzfecskendők hasonló kivitelűek voltak, mint a „Konstantinápoly”, de sokkal könnyebbek.”¹⁹²

---

190 Tahsin Paşa'nun Yıldız Hatıraları: Sultan Abdulhamid, Tahsin Paşa, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996., 235. o.

191 Tahsin Paşa'nun Yıldız Hatıraları: i. m.

192 Roncsik Jenő: i. m., 278. o.

A 20. század elején a tűzoltó zászlóaljakat a hadügyminiszterhez, a tengeri zászlóaljat pedig a tengerészeti miniszterhez rendelték. A tűzoltókat öt kaszárnyába, ügyelettartásra helyezték el. Az egyik kaszárnya a Perában volt, s itt két zászlóalj tartózkodott. Egyik ügyeletet a város központjában, egy másikat a Kasımpaşa negyedben, a harmadikat a Yıldız palota körül, a negyediket az ázsiai oldalon, Üsküdarban szervezték meg. 1881-ben a Boszporuszparti önkormányzatok számára Magyarországról hat lóvontatású kocsi-fecskendőt vásároltak, ugyanakkor Amerikából kettő, a legújabb technológiával működő fecskendőt hozattak.¹⁹³

A tűzoltó ezredek főparancsnoka, Széchenyi pasa után rangban a szultán szárnysegédje, Ateş Mehmet Paşa admirális, a tengeri tűzoltók parancsnoka, aztán két ezredes, egy állatorvos ezredes, két alezredes, és egy ezredtanácsos következett. Egy zászlóalj élén egy őrnagy és két őrnagy szárnysegéd állt, őket őrnagyi rangban egy gépészmérnök, négy kapitány, egy zászlóalj tanácsos, nyolc hadnagy, egy orvos és egy gyógyszerész követte. Minden zászlóalj négy századból állt, és az eszközök szállításához elegendő ló állt rendelkezésükre. A tisztek kezdtek a tüzesetekhez lóháton kivonulni.

A tűzoltók nem csak tűzoltói, hanem katonai kiképzésben is részesültek, de elláttak járőr-feladatokat is. A tűzoltó közlegények a katonai feladatok ellátása közben kék egyenruhát és piros fezt, tűzoltó feladataik ellátása során sötét kék egyenruhát és (mivel az ellenző akadályozta volna őket a napi öt ima elvégzésében) ellenző nélküli piros fejedőt viseltek.

Minden zászlóaljnak volt egy gőzfecskendője, hat kocsi-fecskendője, mentő és bontó felszerelése, egy tömlőszállító kocsija és két lóvontatású mechanikus létrája. Szinte minden negyedben átlag 300 méteres körzetben lehetett tűzcsapot találni. Minden zászlóaljnak volt mintegy kétezer méter kender tömlője.

Lépések a vízhiány enyhítésére (1893)

A vízhiány örökös probléma volt Iszambulban. Eleinte gyalogos, majd lovas vízfordók vitték a helyszínre a fecskendőket, amelyeknek azonban még nem volt felszívó képességük, csak kinyomni tudták az előre beléjük töltött vizet. A kutak vagy a tenger közelében keletkezett tüzekhez kézzel kézre adott vödörrel igyekeztek vizet hordani, de ez soha nem volt elég: míg a kútnál várták, hogy teljék a vödör, a tűz tovább terjedt. A tengertől, kúttól messze eső helyekre a tűzoltóknak oda kellett szállítani a vizet, s mire a fecskendő odaért, a lángok már messzebbre jutottak. A száraz, meleg nyári időszakban különösen nagy gondot okozott a vízhiány, a város kútjai és ciszternái nem biztosítottak elég vizet.

---

193 Kuzuru, Kemalettin: Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfayesinin Modernleştirilmesi (1874-1922). Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 14, İstanbul, 2006., 39. o.

A tűz helyszínére érkező fecskendősök először is a rendszerint lapos tetős házak tetejéről gyorsan biztonságba helyezték az embereket, látványosan fölemelték a fecskendőiket, s miközben várták, hogy a vízfordók a legközelebbi kútról vagy ciszternából vizet hozzanak, komikus mozdulatok kíséretében igyekeztek a tűz terjedésének útját elzárni, többnyire nem sok sikerrel.

Sorban készültek a tervezetek új ciszternák létesítésére, új kutak ásására, az elfolyó vizek ciszternákba terelésére, az elhagyatott, romos víztárolók kijavítására, illetve tisztítására¹⁹⁴; az isztambuli vízvezeték kiépítése után könnyebb lett a víz biztosítása, de a tűzoltáshoz ez sem volt elég.

A város vízgazdálkodásának problémáit megoldandó, 1882-ben alakult meg a Terkos Igazgatóság, mely a köztársaság kikiáltása utáni Isztambul Török Vízügyi Részvénytársaság néven működött tovább (jelenleg Isztambuli Vízügyi Igazgatóság (İSKİ)).¹⁹⁵ Egy 1887-ben kötött újabb szerződéssel az eredetileg negyvenéves koncessziót 1882-től számítva hetvenöt évre meghosszabbították. A cég erre a következő határozatot hozta: *„A lakosságnak pénzért adják a vizet azzal a kikötéssel, hogy a napkelet és napnyugat közti órákban a kórházak, kaszárnyák és iskolák minden nap meghatározott időszakokban, a tűzoltók pedig tüzesetekhez a kellő mennyiségben ingyen kapják.”*

A cég Isztambul negyedeiben ingyen közkutakat és vízcsapokat létesített, ám nem várt problémával találták szembe magukat. A kapacitást jócskán meghaladó igény miatt – és azért, mert a vizet a negyedek váltakozó rendszerben kapták – előfordult, hogy tűz esetén az adott negyedben éppen nem volt víz. Ilyenkor a tűzoltó központnak értesítenie kellett a vízügyi igazgatóságot, ahol a kezelő aztán elindíthatta a vizet a szóban forgó területnek. A bejelentés és a víz elindulása között – a telefonvonalak állapotától, a dolgozók gyorsaságától és gyakorlottságától függően – akár több óra is eltelt. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy a magasabban fekvő helyeken csak akkor állt helyre a víznyomás, ha a lentebb elhelyezett víztartályok megteltek.

Széchenyi pasa – akit tűzoltó főparancsnokként számos bírálat ért a vízhiány okozta késlekedés miatt – számos jelentésben hangsúlyozta a ciszternák fontosságát¹⁹⁶. Az 1893-ban II. Abdulhamid szultánnak benyújtott 12 pontos tervben azt javasolta, hogy a Fatih, Beyazit és Süleymaniye dzsámik közelében lévő ciszternákat csak tűzoltás esetén lehessen használni, ezért legyenek lelakatolva, és a kulcsot olyan megbízható személyre kell bízni, aki gyorsan a helyszínre tudja hozni; ugyanakkor leszögezte, hogy szükség van új ciszternákra is. Javasolta,

---

194 BOA, İ-MMS-0050-002148-001

195 Kayam, Cevahir: Bir Yangının Ortaya Çıkardığı Siyasi ve İktisadi Sorunlar: Tatavla 1929, 7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Atatürk Kültür Merkezi, Bildiriler I., Ankara, 2009., 664. o.

196 Ergin, Osman Nuri: Mecelle-i Umur-i Belediyye, Cilt 3, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1955., 1126. o.

hogy az önkormányzatnak kelljen a tűzeset helyszínére vízhordókat küldenie, mivel a vízhasználatot nem lehet megkezdeni bizonyos vízmennyiség alatt¹⁹⁷.

A vízprobléma megoldására különböző kísérletek történtek. Süreyya főjegyző 1893. június 20-án az illetékeseknek küldött írásában felsorolja Széchenyi pasa javaslatait¹⁹⁸. Ilyen volt például, hogy a házak tetején fektessenek végig csövet úgy, hogy egyik házról a másikra át lehessen menni rajta, s legyen rajta csap, amelynek a kulcsa vagy az önkormányzatnál, vagy a negyed imámjánál, vagy pedig a közeli rendőrőrsön legyen. Vagy, hogy a lakók saját költségen szereltesse fel vízórát és vízvezetékeket saját házukba, hiszen tűz esetén ingyenes a vízszolgáltatás, ezért az oltásért nem kell fizetni.

Széchenyi pasa megannyi terve és a szultán támogatása ellenére azonban a vízhiány még jó ideig komoly akadályt gördített a tűzoltás fejlődésének útjába.

A tengeri tűzoltóság létrehozása (1884)

A 17. századtól kezdve a Boszporusz mentén, illetve az Aranyszarv-öböl partján egyre több település, vízparti villa jelent meg; a fából készült épületek szaporodásával egyidőben pedig egyre több tűzvész ütötte fel a fejét. Megfelelő minőségű, oda vezető utak hiányában az oltás itt különösen nagy akadályokba ütközött, ezért erre a janicsár fecskendősök idejében külön csapatokat hoztak létre. A Boszporusz-parti paloták, villák és nyaralók többnyire az anyaszultána és a szultán lányai számára épültek, ezért a paloták és villák őrségét ellátó bosztandzsi (török császári testőrség tagja) janicsártestületből egy külön bosztandzsi fecskendős testületet alakítottak, akik számára – hiszen a gyorsan terjedő tüzek ellen gyorsan kellett védekezni – végig a part mentén hálótermeket hoztak létre. Minden egység élén egy bosztandzsi főfecskendősnek nevezett tiszt állt, föléljük pedig egy bosztandzsi főfecskendős agát neveztek ki. A nagyobb tüzek oltásában a negyed és az önkormányzat fecskendősei is részt vettek.

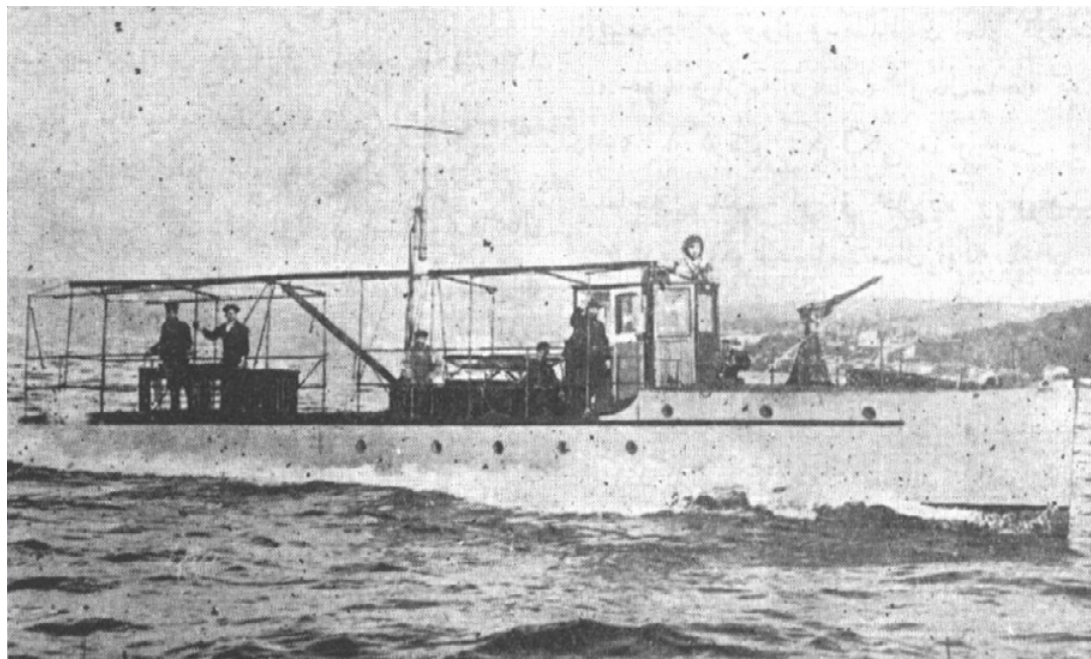
A fecskendősök a tűzcsónakoknak nevezett speciális, keskenyebb csónakokat használták, amelyeken két-két fecskendő és húsz-húsz kezelő fért el. A négy pár lapátnál nyolc evezős ült. A tűzcsónakok közül kettő az üsküdari kikötőben, egy pedig a Çardak kikötőben állt készenlétben. A janicsár fecskendősök és a bosztandzsi evezősök testületének felszámolása után az eszközöket egy ideig csónakházban tárolták, amikor azonban 1869-ben megalakult a kerületi fecskendősség testülete, a kikötői kapitányság vezénylete mellett újra szolgálatban álltak¹⁹⁹.

---

197 BOA, Y..PRK.ASK._93-27

198 BOA, İ. HUS.00013. 00010

199 Koçu, Reşat Ekrem: İstanbul Tulumacıları, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2005., 405. o.

Török tűzoltó hajó (1900–1910)

A Hayriye hajózási cég megalakulása után a fecskendősök már gőzhajóval is közlekedtek a Boszporuszon. Ha a partjai közelében nappal ütött ki tűz, a Hayriye által küldött hajókkal a fecskendősök és tűzoltók gyorsabban érhetek a helyszínre, éjszakai tűz esetén azonban gond volt, hiszen a szoros két partja között éjjel nem volt közlekedés. A probléma megoldására 1882-től a Hayriye a fecskendősök és tűzoltók szállítására éjszakánként indulásra készen tartott egy hajót²⁰⁰.

A gyorsabb beavatkozás érdekében Széchenyi pása a Boszporusz mentén egy külön tűzoltó egységet szeretett volna szolgálatba állítani, és II. Abdulhamid, aki maga is átélte egy tűzvészt, megbízva Széchenyiben, támogatta a tervet. A tengerparton, illetve a hajókon a megelőzés céljából 1884-ben a tűzoltó ezreden belül kialakítottak egy tengerészeti zászlóaljat. A szultán rendeletére a tengeri tűzoltó zászlóalj kiképzését a kasimpaşai kaszárnyában folytatták, majd a zászlóalj számára szükségessé váló új épületet Hasköynél építtették meg.²⁰¹

A tengerészeti tűzoltó zászlóalj teljes felszerelését II. Abdulhamid támogatásával szerezték be. A pása a kiképzés befejezése után engedélyt kért a szultántól, hogy a jelenlétében bemutatót tartsanak. Erre 1886. február 17-én reggel hétkor a Yıldız palotánál került sor²⁰². Új beszerzésekkel pótolták a hiányosságokat, így a tengerészeti tűzoltó zászlóalj 1887-től már teljes felszereltséggel végezhetette munkáját.

---

200 BOA, SD-0005 / 0001-001

201 BOA, Y. A.. RES. 30 / 11-9

202 BOA, Y.PRK. ASK. 00031. 00071

Kézírással a képen: „Az istinyei tengeri tűzoltó csoport épülete és garázs a szárazföldi járművek számára, 1933”

1898-ban Széchenyi pasából és két állami hivatalnokból egy bizottság alakult, amely felmérte, hogy a Boszporusz környékén álló ingatlanok oltásához milyen felszerelés szükséges, illetve elkészítette az erre vonatkozó költségtervet is.²⁰³

1899-ben értesítették a kikötői elnökséget, hogy a Boszporusz partjain keletkező tüzek oltására rendelt hajók közül egynek állandóan az İstinye-öbölben kell állomásoznia²⁰⁴. Ezzel megkezdődött az istinyei tengeri tűzoltóság kialakítása.

Az Ateş Mehmet Paşa vezénylete alatt álló tengerészeti zászlóalj Ebüzziya Tevfik kifejezésével élve „műszakilag a tűzoltóság legkiválóbbika”²⁰⁵ lett. Az összes bemutató gyakorlatot ők tartották. A tengerészeti zászlóalj öt százada sikeresen végezte a parton, illetve a belsőbb területeken kialakult tüzek oltását.

A tenger felőli oltás lehetősége jelentős mértékben nőtt ugyan, ám a Boszporusz-parti építkezések sebességével nem tudott lépést tartani. 1908. június 9-én Széchenyi pasa három további tűzoltó hajó vásárlása ügyében kérvénnyel fordult a tengerészeti miniszterhez:

203 BOA, Y. MTV. 00184. 00007

204 BOA, DH-MKT-02246-00135

205 Kutucu Kemalettin: Szechenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi (1874-1922), Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 14, İstanbul, 2006., 41. o.

„Azért hogy a Katonai Anyagbeszerzés fizetni tudja, már korábban beterjesztettem az isztambuli kikötő környékén és az Aranyszaru-öböl partjain a tűzoltáshoz szükséges hajók összes költségét. A tegnap éjjel Arnautköyben keletkezett tűzvészben mintegy kétszáz ház az összes élelmiszerral együtt rendkívül gyorsan leégett, és így több száz család súlyos helyzetbe került. A dombokon kerestek menedéket, de nem lehet mély együttérzés nélkül nézni, milyen nyomorúságos helyzetben vannak. Mind ez a tűz, mind az, amelyik a múltkoriban Yeni Mahalléban váratlanul tört ki, azért tudott nagy sebességgel terjedni, és azért okozott súlyos károkat, mert nem voltak hajók, amelyek az oltáshoz elengedhetetlen vizet a tengerből odaszállították volna. Mint ahogyan az előterjesztésemben leírtam, ha egy tűzoltóhajó Beşiktaş előtt, egy a Boszporusz közepe táján, a harmadik pedig a Márvány-tenger bejáratánál tömlőkkel és erős vízszivattyúval felszerelve állomásozna, akár a Boszporusz partjai, akár a Szigeteken támadó tűz esetén rendkívül hasznos és áldásos munkát végezne. Ezek a hajók máskor őrhajói feladatot is el tudnak látni. A rájuk fordítandó költség összértéke sokkal kisebb volna, mint amennyit a tűz pusztítása után az alattvalóit szerető, jószívű szultánunk és az önkormányzat juttat a károsultaknak.”²⁰⁶

1908. július 4., az alkotmányos monarchia másodszeri kihirdetése után a tengerészeti zászlóalj megszűnt, Ateş Mehmet Paşa 1909. december 30-án nyugállományba vonult²⁰⁷, a megmaradt hajók és azok személyzete tengeri tűzoltóságként működött tovább.

A köztársasági tűzoltóság istinyei állomása 1923. szeptember 25-én a „tengeri csoport” nevet vette fel, és 1965-ig két hajóval folytatta működését. Miután semmiféle kezdeményezés nem történt, az 1975-ben kiadott rendelkezéssel törvényesen megszüntettek a tűzoltóság és a tengeri tüzek között minden kapcsolatot.

A mentési és elsősegélynyújtási tervzet (1892)

A Tepebaşı negyedben összeomló épületek alá szoruló munkások mentése nagy összevisszaságban, csekély eredménnyel folyt; a sebesültek és a halottak szállítása terén is zűrzavar uralkodott. Széchenyi pasa 1892. november 20-án elkészített egy tervzetet, amely – akárcsak a fejlett országokban – a tűzoltó ezreden belül egy mentőegység létesítését irányozta elő. A tervzet a szárazföldi és tengeri földrengések, tűzvész és árvíz, vízbe fúlás, építkezési balesetek, épületomlások, robbanások, sőt még egészségügyi problémák, például mérgezések eseteire is kitért, illetve részletesen meghatározta az egység felépítését, felszerelését és az ezzel kapcsolatos költségeket²⁰⁸.

---

206 BOA, Y. MTV. 003010 / 00202

207 BOA, İ. AS.. / 104 - 28

208 BOA, Y. PRK. ŞH. 00004. 0049

A mentés központja a tervezet szerint Yıldızban lett volna, ahonnan akár szárazföldi, akár tengeri balesethez elérhetett a segítség. A huszonöt fős mentőegység tagjai: alezredesi rangban egy helyettes és szintén alezredesi rangban egy irodavezető, századosi rangban két szárnysegéd, két tolmács, az egyik őrnagy, századosi rangban két titkár, egy pénztárbiztos, két könyvelő, négy távirász, egy sebész, egy sebészsegéd, hat sebészhallgató, akik kettesével ügyeletet tartottak volna, egy gyógyszerész, két gyógyszerészsegéd felváltva éjjel-nappal ügyeletben, hét tiszt, közülük öten a yıldızı tűzoltó századból, a yıldızı században az altisztek mellett két gépész és két rendőr.²⁰⁹ A teljes mentőegység tizenhat részlegből állt volna: tizenegy az európai, négy az ázsiai oldalon, egy pedig a tengeren teljesített volna szolgálatot.

A yıldızı egység számára fecskendőket és az egyebeket szállító kocsikat, lovakat, létrákat, sebészeti felszerelést és a mentéshez szükséges eszközöket terveztek vásárolni. A beyoğlui második részleg számára a szultáni iskola (Galatasaray Lisesi) kertjében egy épületet terveztek emelni; ott öt tiszt, két gépész, két sebész, egy gyógyszerész, két segéd, hat sebészsegéd, és két rendőr lett volna szolgálatban. A beyoğlui harmadik részleg számára a meglévő şişhanei épületet akarták renoválni, a csapat pedig a tengerészeti tűzoltó zászlóalj egy századából, két gépészből, egy sebészből, egy gyógyszerészből, két gyógyszerészsegédből állt volna, a második részleghez hasonló felszereléssel.

A negyedik részleg Tophanéban, az ötödik Tarabyában, a hatodik Beyazıtban, a katonai főparancsnokság épületében, a hetedik Aksarayban, a nyolcadik Eyüpbén, a kilencedik Yedikuléban, a tizedik az Okmeydanon, a tizenegyedik az üsküdari Selimiyében, a tizenkettedik az üsküdari hajókikötőben, a tizenharmadik Haydarpaşában, a tizennegyedik Kadıköyben, a tizenötödik Taksimban, a tizenhatodik Kasımpaşában, és végül a tizenhetedik a „Muş” nevű hajón lett volna kialakítva.

A tervezet úgy szövelt, hogy a lakosság számára a mentések ingyenesek, a betegszállítás pedig legfeljebb 5 líra, ami előre fizetendő; a rászorulóknak ingyenes szállításra lettek volna jogosultak, de csak akkor, ha orvosi igazolást mutattak arról, hogy nem fertőző betegek. Amennyiben egy baleseti helyszínről elszállított személy a szállítás vagy a műtét közben hunyna el, értesíteni kell a rendőrséget, s ezt követően a holttestet vagy a családnak kell átadni, vagy a temetőbe kell kivinni.²¹⁰

Széchenyi a tervezetben részletekbe menően fejtegette a szervezet mindennapjait:

- jelvény a mentősöknek (az első osztályba tartozó mentősök csillaggal történő megkülönböztetése a második osztályba tartozóktól),
- rendszeres újság kiadása a lakosság informálására, felvilágosítására,
- a tisztek rendszeres továbbképzése,

---

209 BOA, Y. PRK. ŞH. 00004. 0049

210 BOA, Y. PRK. ŞH. 00004. 0049

- mentőszolgálati érdemérem (nagy arany, kis arany, nagy ezüst és kis ezüst),

Mind a civil, mind a katonai kórházak igazgatói kötelesek lettek volna minden nap a legközelebbi egységnek leadni egy listát arról, hogy hány fizetős és hány ingyen beteget képesek fogadni. Az egységeknél működő sebészeket a katonai főparancsnokság, segédeiket az orvosi egyetem feladata lett volna kijelölni.

A mentéshez szükséges felszereléseken túl tűzvészben vagy súlyos balesetben kárt szenvedettek számára – szólt Széchenyi terve – egy kocsinak élelmiszerral megrakodva készen kell állnia, ugyanakkor a yildizi központban sátor, takaró, kézilámpa, fáklya és más szükséges dolgok is tárolandók egy később megépítendő raktárban.

A mentős- és tűzoltó tisztek, a sebészek, a gyógyszerészsegédek és a többiek szolgálatuk idejére a rangjuknak megfelelő fizetést, emellett lakhatási és ételmezési segílyt kaptak, és időnként állami kitüntetésben is részesülhettek volna.

Széchenyi pasa a tervezethez részletes költségvetést készített azzal, hogy az év előre látható kiadásait tartalmazó költségvetési tervet a szultán elé kell terjeszteni. Mindenekelőtt a yildizi központ, valamint a Galata Lisesinél, Şishanében és a katonai főparancsnokságnál kialakítandó egységek feltételezett költségeit állította össze. Mindegyikbe szükségesnek tartotta egy hintó, két mentőkocsi, egy szállító kocsi, tizenhat ló, lószerszámok és sebészeti eszközök beszerzését (1900 líra). A şışhanei egységnél ezen felül egy mentőlétrával, egy hidrofor fecskendővel és egy mentőkocsival számolt. A többi egység számára a kalkuláció szerint az eszköz és felszerelés 600, nyomtatványok és egyéb papíripari termékek 600, az ingyenes vagy vendégstátuszban dolgozó sebészek és orvostanhallgatók költségei 1500, konyhaskocsi és pilótakocsi 500 líra, azaz összesen 11 535 líra.

Széchenyi pasa azt ígérte, hogy ha ebből 8885 lírát négy hónapon belül részletekben megkap, akkor beindítja az összes tervbe vett állomást. A tervezetben leírtak elfogadása esetén először a yildizi központ, majd a şışhanei őr és utána sorban a többiek megnyitása csak úgy valósulhatott volna meg, ha az első kettőhöz a szükséges eszközöket és felszereléseket azonnal megrendelik. Ugyanakkor kérte, hogy a központ irodavezetőjének az érdemei és a szultánhoz való hűsége révén jól ismert Gustave Thalasso isztambuli lakost alezredesi ranggal nevezzék ki, és sorolják be a második fizetési osztályba.

A II. Abdulhamidnak benyújtott tervezetet mind a szultán, mind pedig a szárnysegéde, Ahmet Şakir Paşa igen érdekesnek találta. Şakir Paşa ugyanis maga is részt vett a tepebaşii katasztrófánál a mentésben, és megtapasztalta, mennyire akadozva ment minden, de hitt abban, hogy a sebesülteknek a szállításától a kezeléséig, az elhunytak eltemetetésétől az életben maradottak szükségleteinek kielégítéséig a teendőik összehangolt ellátásához szervezetségre van szükség²¹¹.

---

211 Kuzucu, Kemalettin: Osmanlı Döneminde Afet Yönetimine Dönük bir Girişim: 1892 Tarihi Arama Kurtarma

Hiába nyújtotta azonban be 1893. január 9-én a szerájhoz²¹², és hiába támogatta II. Abdulhamid a tervet, a költségeket nem sikerült megteremteni, ezért az megvalósítatlan maradt.

Az isztambuli mentőállomás megnyitása (1911)

Néhány év múlva a mentőállomások kérdése újra napirendre került. Széchenyi javaslatára gróf Karátsonyi Jenő, a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület elnöke²¹³ azt ajánlotta a budapesti török nagykövetségnek, hogy alapítsanak Isztambulban a magyarországihoz hasonló mentőszolgálatot.²¹⁴ Széchenyi 1911. február 13-án levélben fordult a belügyminisztériumhoz, megemlítve: a Karátsonyi által támogatott magyar csoport egy teljesen felszerelt egészségügyi kocsit szeretne a török kormánynak adományozni úgy, hogy az adón kívül minden költséget magukra vállalnak. A gróf azt kérte, hogy a kocsit – amennyiben a kormány elfogadja az ajándékot – a mentősök a tűzoltói szervezet égisze alatt használhassák.²¹⁵ Végül az engedély megérkezett²¹⁶, gróf Karátsonyi pedig engedélyt kért, hogy támogassa az isztambuli mentőállomás létrehozását. Néhány nap múlva dr. Kovách Aladár egészségügyi miniszter (1866-1922) társaságában megérkezett Isztambulba, az új állomásra egy jól felszerelt lovas mentőkocsit, tíz hordágyat, két sebészszerszámot tartalmazó táskát, egy toxikológiai táskát és egy, a súlyosan megégettek ellátására alkalmas speciális táskát hoztak magukkal²¹⁷.

Karátsonyi gróftól és Kovách Aladár mentőorvostól, valamint az Osztrák–Magyar Monarchia új nagykövététől, Müller bárótól V. Mehmed Resad szultán (1909-1918) 1911. május 20-án fogadta. A küldöttségben helyet kapott Széchenyi is.

Az elsősegélynyújtás oktatását a téma kiváló ismerője, a nemzetközi gyakorlattal rendelkező mentőorvos, a magyar mentőszolgálat egyik megszervezője, dr. Kovách Aladár mentőorvos végezte. A taksimi tüzéraktanyában a török orvosok és tűzoltók egész napos kiképzését kaptak. Kovách rendkívül fontosnak tartotta, hogy a helyi mentőcsapatok rendelkezzenek

---

Örgütü: Heyet-i Tahlisiye, Hoca Ahmet Yesevi Yılı Anusına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri 4. Cilt, Editör: Sinan Demirtürk, Ankara, 2016., 150. o.

212 BOA, Y. MTV / 00073-00145

213 Gróf Karátsonyi Jenő (1861-1933): földbirokos műgyűjtő, karitatív személyiség; harminc éven keresztül volt a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület elnöke. Sikeres munkásságáért az Osztrák–Magyar Monarchia, Németország és az Oszmán Birodalom részéről számos kitüntetésben részesült.

214 Debródi Gábor: Ambulance Station in Constantinople, Libri Historiae Medicane, vol. 61. January 1, 2015., 179-181. o.

215 BOA, DH. MTV. / 31-9-02

216 BOA, DH. MTV. / 31-9-01

217 Debródi Gábor: i.m.

Egy isztambuli elsősegélynyújtási és mentő gyakorlaton Ibrahim Hakkı Paşa nagyvezír, Mahmut Şevket Paşa hadügyminiszter, gróf Széchenyi Ödön, a tűzoltó ezred parancsnoka, Lutfi Bey és a magyar szakemberek a mentőeszközöket tanulmányozzák (1911)

a sikeres mentőoperációkhoz szükséges ismeretekkel, és hogy biztos legyen török kollégáinak tudásában, különböző mentőgyakorlatokat is szervezett. A taksimi kaszárnya udvarán heteken át kora reggeltől késő estig folyt a kiválasztott török orvosok és tűzoltók oktatása.²¹⁸

A mentőállomást az osztrák-magyar kórháznál²¹⁹ állították fel, felszerelését pedig, ahogyan a tűzoltó zászlóaljét, a taksimi tüzérlaktanyában helyezték el. A mentőállomás nyitóünnepségét 1911. május 13-án tartották, ahol katonai és külügyminisztériumi vezetők, Isztambul megye kormányzója, külföldi követségek képviselői, neves személyiségek, orvosok, újságírók, környékbeliek és a magyar kolónia tagjai vettek részt. A mentési bemutató kiválóan sikerült. Az ünnepség végén Karátsonyi gróf átadta Széchenyinek a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület nagy aranyérmét, aki megemlékezését a következő szavakkal zárta: *„Ez az érem különösen drága számomra, mert magyar szavak állnak rajta, egy magyartól vehettem át, és mert a hazámra emlékeztet.”*²²⁰

Isztambul első mentőállomásának munkáját a katonai tűzoltóság feltételeihez igazították, állományát a Széchenyi pasha vezette tűzoltóegység tagjaiból válogatták össze. Az állomás török tiszték, magyar mentőtisztek és orvosok csapatmunkája eredményeképpen jött létre.

²¹⁸ Roncsik Jenő: i. m., 337. o.

²¹⁹ Az 1972-es megnyitása óta folyamatosan működő osztrák-magyar kórház mai neve: Szent György Osztrák Kórház

²²⁰ Debródi Gábor: i. m

Elsősegélynyújtási gyakorlat egy magyar szakember felügyelete mellett

Széchenyi pasa az 1912. április 1-jén az önkormányzathoz intézett beadványában emlékeztetett arra, hogy a Karátsonyi gróf által ajándékba hozott kocsi jelentős mértékben megkönnyítette a tüzesetek és a különféle balesetek áldozatainak szállítását, ezért javasolta²²¹, hogy Karátsonyi részesüljön kitüntetésben. Mehmet Rifat Paşa a Mecidiye-rend első fokozatát javasolta, amit Karátsonyi gróf 1912. április 21-én vehetett át²²².

Széchenyi kapcsolata a szultánnal, anyagi nehézségek

Gróf Széchenyi Ödön isztambuli tartózkodásának több mint kétharmada II. Abdulhamid uralkodásának idejére esett, s ez alatt a szultán érdeklődéssel követte kihívásokkal teli munkáját. Nem szabad szó nélkül elmennünk amellett, hogy Széchenyi milyen anyagi problémákkal szembesült törökországi tartózkodása során, de ezek mellett érdemes kitérni arra, hogyan viszonyult a szultán a tűzvészekhez és a tűzoltáshoz.

Ahogy Ragıp Akyavaş említi, II. Abdulhamidot még trónörökös korában komoly trauma érte. A Yıldız palotát érintő tűzvészben elveszítette gyermekét, sőt, kis híján a saját életét is: a leírás szerint a herceg álmából riadva menekült a lángok elől, de hosszú burnusza a lábára tekeredett, majdnem a halálát okozva. Utóbb levágatta hosszú ruháinak szárnyait, és térdig

---

221 Kuzucu, Kemalettin: i.m., 150. o.

222 BEO, 4030 – 3022194, H-04-05-1330

érő alsóinget viselt²²³. II. Abdulhamid lánya, Ayşe Osmanoglu emlékirataiban beszámolt arról, hogy 1899-ben a szerájnak a fafaragást kedvelő szultán asztalosműhelyének abban a részében, ahol a deszkákat tárolták, egy éjjel tűz ütött ki. Az apja felébredt, és hamarosan megérkeztek a tűzoltók is. Bőséges vízzel gyorsan eloltották a lángokat, majd az eset kivizsgálására érkező bizottság megállapította, hogy a háremben dolgozó nők egyike szándékosan okozta a tüzet²²⁴.

Fontos szabály volt, hogy a jelentős tűzeseteknél a szultánnak, nagyvezírnek, janicsárágának és más pasáknak meg kellett jelenniük. A tüzek súlyosságát az idejével mérték: ha egy óránál tovább tartott, a szultán meglátogatta a helyszínt. Abdulhamid eleinte katonai kísérettel je-

lent meg a tűzeseteknél, de egy 1879 szeptemberében elkövetett merényletkísérlet után felhagyott ezzel a szokással, sőt, nyilvánosan is csupán a péntek déli imára menet mutatkozott.

A tűzesetek komolyan foglalkoztatták, már-már rögeszméjévé váltak, mindegyikről tudni akart. Az ágyúlövés is nyugtalanították, ezért az ágyúk elsütéséhez előbb engedélyt kellett kérni. Tűz esetén a Beyazit toronyból táviratot küldtek a Yıldız palotába, majd az engedélyezés után²²⁵ petárda gyújtásával értesítették az İcadiye tornyot, hogy leadható az ágyúlövés. A különös szokás pedig tovább késleltette az amúgy is lassan megkezdett oltást.

Ha a tűz a szerájból látható helyen tört ki, a szultán távcsővel figyelte, és nem feküdt le, amíg el nem oltották. Minden lehetőséget mozgósított a tűzoltóság fejlesztése érdekében, új eszközöket vásároltatott, és az 1876 utáni isztambuli tűzeseteket is kivizsgálhatta²²⁶.

Széchenyi Ödön első isztambuli éveiben komoly ellenállásba ütközött; a tisztek és tisztviselők tevékenységében állandóan hibát kerestek. II. Abdulhamid ugyanakkor jó véleménnyel volt róla, mint apolitikus, lojális és a hatalomhoz hű szakemberről. Mindezeket figyelembe

II. Abdulhamid szultán

223 Akyavaş A. Ragıp: *Asitane II, Evvel Zaman İcinde İstanbul, Yangın Vaar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, Yayın No: 309, Ankara, 2000., 116. o.

224 Osmanoglu, Ayşe: *Babam Sultan Abdulhamid*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2018. 105. o.

225 Şehsuvaroğlu, Haluk: *Asırlar Boyunca İstanbul, Sarayları, Camileri, Abideleri, Çeşmeleri, Cumhuriyet Gazetesi Yayını*, İstanbul 1954., 114. o.

226 Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları, Sultan Abdulhamid, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996-. 234. o.

Széchenyi Pasa egy ünnepségen Kazim Paşával, Cevat Paşával és Ali Rıza Paşával (1907. augusztus 27.)

véve Széchenyi ezredesi és pasai kinevezése nem meglepő, noha egészen kivételes, hogy egy keresztény az iszlámra való áttérés nélkül részesült volna ilyen kegyben. Ugyancsak a szultán akaratából 1883-ban ferikké (vezérőrnaggyá) léptették elő, amivel elnyerte a „minden tűzoltó ezredek parancsnoka” címet, amelyet aztán közel negyven esztendőn keresztül viselt. 1890-ben bekerült a szultáni szárnysegédek osztályába, majd beválasztották a katonai ellenőrző bizottságba is²²⁷. Kiváló munkája és szolgálatai elismeréséül Széchenyi pasa öméltósága, tűzoltó főparancsnok 1899-ben az első osztályú Osmaniye-rendben részesült²²⁸, korábbi érdemei elismeréséül 1905-ben II. Abdulhamid pedig vezérezredesi rangra emeltette²²⁹.

II. Abdulhamid figyelme nem ért véget a szakmai sorsa figyelemmel követésénél, erről könyvünkben már megemlékeztünk: tüdő- és torokgyulladás esetén a szultán a saját nevezetes orvosát, Horasancı Paşát küldte el hozzá²³⁰; a „Pest” szálló tüzénél szintén a saját orvosával kezelte²³¹; és végül amikor Széchenyi a kimerültségtől ágynak esett, a szultán anyagilag támogatta²³².

227 Kuzucu, Kemalettin: Ödön Seçeni Paşa (1839-1922) Osmanlılar’da Modern İtfaiye Teşkilatının Kurucusu, Macar Asıllı Devlet Adamı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ek 2, İstanbul, 2016., 389-390. o.

228 BOA, Y_EE_00150_000001_001_001

229 BOA, Y.A.HUS.00488.000040.001

230 Roncsik Jenő: i. m., Debrecen, 1938. 316. o.

231 Kuzucu, Kemalettin: i. m. 25-26 Mayıs 2015., 224. o.

232 Kuzucu, Kemalettin: Széchenyi Paşa ve Osmanlı İtfayesinin Modernleştirilmesi (1874-1922), Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 14., İstanbul 2006., 14. o.

Amúgy sem volt ritka, hogy az anyagiak terén a gróf kihívásokkal küzdött. Abdulaziz szultán idejében 200 lírás fizetéssel kezdett dolgozni, és ehhez havi 3000 kuruş kiegészítés járt. Abdulaziz halála után II. Abdulhamid szultán idejében havi fizetését 100 lírára csökkentették, de azért, hogy a jövedelme ne legyen kevesebb, a szultán 1876-ban a boszniai higanybányák hasznosításnak jogát átengedte Széchenyinek²³³.

A török-osztrák háború (1877-78) idején kialakuló gazdasági nehézségek miatt az állami alkalmazottak fizetése – beleértve Széchenyit is – rendszertelenül érkezett, ki-kimaradozott. Miután 1878. július 28-án az osztrák-magyar erők annektálták Boszniát, komoly nehézségek támadtak a higanybányászat terén, ezért Széchenyinek 1880. június 21-én kérvényben kellett fordulnia a külügyminisztériumhoz:

„Jóval azelőtt, hogy az osztrák-magyar erők Boszniát annektálták volna, az oszmán kormány átengedett nekem egy ottani higanylőhelyet, amit a Bányászati Minisztérium által kiadott okmány is bizonyít. Később azonban probléma támadt, mert az osztrák-magyar kormány rosszul értelmezte az oszmán jognak a bányákra vonatkozó paragrafusát. Kénytelen voltam ezért a témában egyetlen illetékeshez, az oszmán Bányászati Minisztériumhoz fordulni. Miután a Minisztérium az igazam mellett foglalt állást, az ügy a főváros ügyvédeihez, onnan pedig a Külügyminisztériumhoz került.

Két hónapja várom a megoldást, de még mindig nem kaptam választ. Azért fordultam Önhöz, hogy kérjem, adjon ki utasítást, hogy a fővárosi ügyvédek mielőbb adják írásba az álláspontjukat, és utána a Magas Porta adja át a szükséges okmányt Törökország bécsi nagykövétének, hogy a fent említett higanylőhelyen – amelynek többségi tulajdonával rendelkezem – a munkálatokat megkezdhessem. Ma is szultánunk az uralkodója Boszniának.

A legmélyebb tisztelettel az ön alázatos és engedelmes szolgálója, gróf Széchenyi”²³⁴

Ezt a kérvényt Széchenyi számos alkalommal, majdnem minden évben megismételte.²³⁵ 1909-ben a külügyminisztérium a bécsi követségen keresztül kétszer kérte az osztrák kormánytól a jogok meghosszabbítását, sikertelenül.

Széchenyi pasa utolsó kérvénye, amely a külügyminisztérium archívumában fellelhető, arról árulkodik, hogy Ausztria államosította a higanybányát, s bár megtették a szükséges intézkedéseket, ezek nem vezettek eredményre.

---

233 Boa, HR. ID-1346-29

234 BOA, HR. ID-1346-27

235 BOA, HR. ID-1346-27-40

„Húsz esztendeje a magyar királyságból ide hozatott alázatos szolgájának, akit a tüzoltás ügyeivel megbíztak, a katonasághoz befogadtak, és tábornoki címmel is kitüntettek, húsz évvel azelőtt a hadügyi kincstártól huszonhárom ezer kurušos fizetés rendeltetett. Az Ön szolgája Magyarország egyik legjelentősebb családjából származik. Mégis szinte oszmánnak számítoa magamat, büszkeséggel végzem a tüzoltói feladatokat.

Szultánunk parancsa ellenére múlt március óta Sadettin Paša pénzügyminiszter három ezer kurušos fizetésemet megvonta azzal, hogy „azt ezentúl a polgármester fogja fizetni”. Azóta a katonai ellenőrző bizottság többi tagjaival egyenlő fizetésemet nem kapom meg.

Amikor Magyarországról ide rendelték, kétszáz lírás fizetést szabtak ki számomra, ezt azonban addig csökkentették, míg pusztán a tábornoki fizetésem maradt meg. Apámtól maradt értékes tárgyaim eladásából éltem, de így is eladósodtam, ennek ellenére nem fordultam a követőséghez, ahogyan ezt más tisztek teszik, és szultán urunkat sem háborgattam.

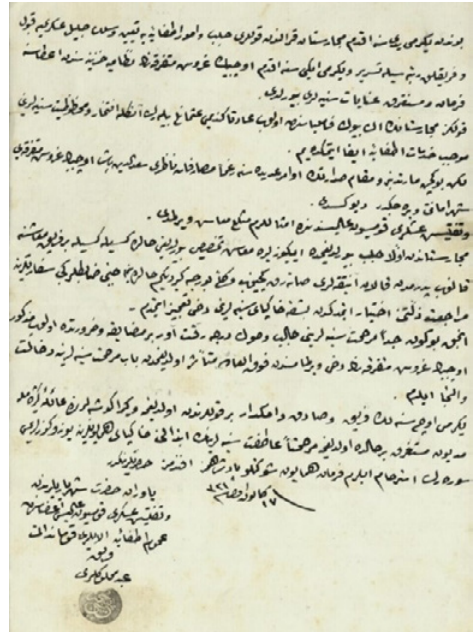
De ma már olyan szegénységre jutottam, hogy kénytelen vagyok az ön könyörületességében bízni. Az említett három ezer kurušt sem kapom, ezért fordulok az könyörületének kapujához.

Családostul eladósodva, húsz éve az ön tábornokaként, hűséges és kipróbált szolgájaként kegyességében bízva könyörgök, hadd járuljak színe elé.

A parancs a szultánunké.

1905. december 5.

A szultán őfelsége szárnysegédje, a katonai ellenőrző bizottság tagja, a tüzoltó ezredek parancsnoka, az ön tábornok szolgája, Zicsini [Széchenyi] (pecsét)

Széchenyi pasa II. Abdulhamidhoz intézett kérvénye a fizetése ügyében, a pasa oszmán pecsétjével

Széchenyi Ödön a kérvény után újra megkapta 3000 kurušos járadékát.²³⁷

236 BOA, Y.PRK. ASK.235.40

237 BOA, Í.HU.1323 ZA - 69

Széchenyi pasa hatása a török-magyar kapcsolatokra

Negyvennyolc éves isztambuli tartózkodása során Széchenyi pasa összekötő kapocsként szolgált az Osztrák-Magyar Monarchia és az Oszmán Birodalom között. Fogadta és kísérte a magyarországi látogatókat, teljesítette kívánságaikat, otthona az Isztambulban élő magyarok találkahelyévé vált, segítette a Magyarországra látogató törököket.

Az Oszmán Birodalomban töltött hosszú évtizedek sem csökkentették hazája iránt táplált szeretetét. Nem sokkal isztambuli munkába állása után gyűjtést szervezett az 1875-ös tabáni árvíz károsultjai javára²³⁸. Ő volt az 1884-ben Isztambulba látogató trónörökös pár, Rudolf és Stefánia kísérelője; részt vett az 1887-ben és 1888-ban Isztambulba látogató magyar turistacsoportok fogadásában²³⁹.

Amiképpen az előző fejezetekben részletesen beszámoltunk róla, gróf Széchenyi Ödön minden Magyarországról érkezett küldöttségnek segített. A magyar közvéleményben a törökök iránt szimpátiát ébresztettek azok a gesztusok, amelyekkel az ország befogadta a magyar szabadságharcosokat, többek között II. Rákóczi Ferencet és Kossuth Lajost. Egymás után érkeztek a magyar küldöttségek. Magyarországon óriási örömmel fogadták a hírt, hogy Abdulkerim Paşa Alekszinacsnál győzelmet aratott az oroszok által támogatott szerbek fölött. A magyar egyetemisták küldöttsége – melyhez gróf Széchenyi Ödön és Bárány N. Ernő csatlakozott – Isztambulba látogatott, hogy a győztest köszöntse, és egy díszkardot nyújthasson át neki. Az 1877. január 12-én megérkező fiatalok Széchenyi vezetésével megtekinthették a Dolmabahçe palotát, amelyet külföldiek tulajdonképpen nem is látogathatnának, de a gróf közbenjárására mindez mégis lehetségessé vált.²⁴⁰

Széchenyi segített választani Vámbéry Árminnak, amikor a kiváló turkológus azért érkezett Isztambulba, hogy Abdulhamidtól a szerájban őrzött értékes magyar történelmi emlékeket kérjen kölcsön a millenniumi ünnepekre.²⁴¹

A pasa hajlott kora ellenére fogadta és vezette a 25 éves törökországi tűzoltóparancsnoki jubileumára érkező küldöttséget, illetve azt is, amely az I. világháború utolsó évében a Cibali tűzvész után érkezett tanulmányútra.²⁴²

Miséket és ünnepeket szervezett a Szent Benedek líceum kápolnájában, ahová az egykor Rodostóban élő II. Rákóczi Ferencet és más magyar menekülteket temették; finanszírozta

---

238 Fodor Gábor: *İki Vatani Olan bir Reformcu*, i. m., 20. o.

239 Fodor Gábor: i. m., 21. o.

240 Çolak, Melek ve Sezgin Topal Mızrak: *Macar Gençlik Heryetinin İstanbul Ziyareti (1877), Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/33, 2016., 5-24. o.

241 Fodor Gábor: i. m., 20. o.

242 Fodor Gábor: i. m., 24. o.

Széchenyi pasa Rákóczi hamvainak hazaszállításakor (1906)

a kiemelkedő személyiségek síremlékének felújítását²⁴³. Feladatot vállalt a fejedelem és más magyar menekültek hamvainak hazaszállításában is.

Miséket és ünnepségeket szervezett Szent Benedek líceum kápolnájában, ahová az egykor Rodostóban élő II. Rákóczi Ferencet és más magyar menekülteket temették; finanszírozta a kiemelkedő személyiségek koporsójának felújítását²⁴⁴. Feladatot vállalt a fejedelem és más magyar menekültek hamvainak hazaszállításában is.

Fontos szerepet játszott az Isztambulban élő magyarok találkozóinak és kulturális programjainak szervezésében, és ahol tudott, segített nekik. Az 1880-as évek elején tárgyalt Klapka György tábornokkal és más magyarokkal, hogy az 1850-ben Törökországba menekült magyar szabadságharcosok által alapított Konstantinápolyi Magyar Egyletet új életre keltsék. De nem elégedett meg azzal, hogy az újraalapítók egyike lett: isztambuli évei során mindvégig az egylet megbízható támogatója maradt.

A 20. század elején a magyar anyakönyvezés Isztambulban 632 férfit és 299 nőt, azaz 931 magyar állampolgárt tartott nyilván. Széchenyit az 1906-ban újjá alakuló Konstantinápo-

---

243 Fodor Gábor: i.m., 22. o.

244 Csorba György: *İstanbulu Macarların Tarihine Dair bir Kaynak: Macar Nüfus Küttüğü, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı, Yıl: 2013., 107. o.

Gróf Széchenyi Ödön pasa, gróf Erdődy Tamás, Erdély Ernő, Mehmed Bey, Şükran Bey és Bihar Jenő (1908)

lyi Magyar Egylet tiszteletbeli elnökévé választották. Az 1910-es években az egylet magyar nyelvtanfolyamok indításával és török diákok magyar ipariskolákba küldésével aktív szerepet vállalt a két ország közötti gazdasági és kulturális kapcsolatok erősítésében. Március 15-én és más magyar nemzeti ünnepeken az egylet által rendezett bálokon, a Pest vagy a Pera Palas szállóban ő is odaült a zongorához, és a másik tiszteletbeli elnökkel, a zongorista Hegyei Gézával reggelig muzsikáltak. Zeneszeretete a még Magyarországon szerzett Hajósegyleti polka mellett a legenda szerint Hegyeivel közös szerzeményében, a Tűzoltó indulóban is megmutatkozott. Széchenyi pasa tiszteletére egyébként egy német zeneszerző, G. Rauch is szerzett egy tűzoltó indulót. A világháború idején családjával együtt segítette a sebesült török katonákat, támogatta az isztambuli török-magyar segélykoncerteket, és részt vett az 1916 végén alapított Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet programjain²⁴⁵.

Az I. világháború elején a Budapesti Hírlap részéről Isztambulba küldött Dobay István, Törökök című munkájában az oszmán társadalomról és a török városokról szerzett megfigyeléseit jegyezte le. Szólt az isztambuli magyarokról, megemlítette, hogy állandó találkozóhelyük Széchenyi Ödön háza. A hetvenes éveiben járó pasát dinamikus és katonai vezetői

---

245 Fodor Gábor: Harp İstanbul'nda Macar Arkeoloji: Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü (1916-18) Yıllık: Annual of Istanbul Studies, 2, 2020. 110. o.

Széchenyi pasa Rákóczi hamvainak hazaszállításakor (1906)

erényekkel rendelkező személyként írta le, és hozzátette: a török főváros egyik legnépszerűbb alakja²⁴⁶.

Gróf Széchenyi Ödön felesége és lánya részt vett a török kórházakban a sebesültek ápolásában. Dobay művében leírta, hogy a németek Anatóliában több kórházat is felszereltek, és lehetőség szerint a működésüket is támogatták, és beszámolt az Isztambulban élő német és magyar családok önkéntes munkájáról is: „A német asszonyok a német nagykövetség vezetésével reggeltől estig dolgoztak, kötöttek, varrtak, fehérneműt készítettek. A magyar nők is csatlakoztak hozzájuk, legelőször is gróf Széchenyi Ödön pasa felesége és lánya. A kórházakban a német és magyar nők együtt ápolták a sebesülteket, és olyan hibátlan szervezésben dolgoztak, amilyenre nem akad példa a mi kórházainkban.”²⁴⁷ Önkéntes munkája mellett Széchenyi 1916 áprilisában jelen volt a Magyar Vöröskereszt által Isztambulban létesített magyar kórház megnyitására és az előtte lévő napokban a tepebaşii színházban a kórház javára szervezett segélykoncerten is²⁴⁸.

Az I. világháborúban az Oszmán Birodalom, Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia szövetséges államok voltak, ami megerősítette a török és a magyar állam között a

---

246 Namal, Yücel ve Sezgin T. Mızrak: I. Dünya Savaşı'na Ait Macarca Bir Eser: „Törökler”, Çanakkale Araştırmaları Türk yillığı, Yıl 15, Sayı 23., 2017., 7. o.

247 Namal, Yücel ve Sezgin T. Mızrak: i. m., 11. o.

248 Fodor, Gábor: A Hungarian Hospital in Constantinople. The Story Behing Taib Köpe's Photographs. In: Betwin Empires, Beyond Borders. The Late Ottoman Empire and the Early Reupuclican Era trough the Lens of the Köpe Family. Ed.: Gábor Fodor. Budapest, 2020., 181-201. o.

politikai és kulturális kapcsolatokat, szorosabbra fűzte a barátságot. A magyar kormány Budapest egyik jelentős útvonalát, a Múzeum körutat V. Mehmed Resad szultánról nevezte el, ennek viszonzásául az oszmán állam a Fatih negyed főútjának a „Magyar testvérek útja” nevet adta.²⁴⁹ Az út névadó ünnepségén Széchenyi pasa is megjelent.

Széchenyi pasa utolsó évei

A tűzoltás áldásos tevékenység, ugyanakkor a legstresszesebb foglalkozások közé tartozik, a stressz pedig a szívbetegségek, rák, agyvérzés, depresszió és más betegségek egyik okozója²⁵⁰. Az adatok a tűzoltók és a gyors beavatkozású csapatok tagjainak stresszhajlandóságát mutatják. Stresszes állapotuk elsősorban a mások iránt érzett felelősségből és feladatuk tudatából fakad. A tűzoltók elhivatottan szolgálják a társadalmat, mentik az embereket, és munkájukat egy csapat tagjaként végzik, márpedig akik ilyen szenvedéllyel dolgoznak, azok nem kerülhetik el a stresszt, amely kihat a tűzoltók családtagjaira is, a családon belüli feszültségek visszahatnak a tűzoltásra²⁵¹, ez pedig egy valóságos ördögi kör. Nem csoda tehát, hogy a rideg körülmények között végzett, megerőltető tűzoltó munka, az anyagi nehézségek, a hiányos felszerelések és a kihívások okozta stressz végül megbetegítette Széchenyi pasát.

Amikor a tűzoltó munkába megy, a család imádkozik, hogy épségben kerüljön haza. A pasa felesége és gyermekei is bizonyára aggódtak, valahányszor tűzesethez ment, és imádkoztak, hogy egészségesen térjen haza. A bátorságáról és segítőkészségéről ismert pasa több esetben, hol kisebb, hol komolyabb sebesülést szenvedett. Nagycenken – ahol életében először vett részt tűzoltásban – a ruhája kapott lángra; 1883-ban a Pest szállóban támadt tűzben a keze és az arca égett meg; egy 1897-es tűzben is megsebesült; 1892-ben újév napján kis híján egy összeomló kémény alatt maradt; 1911 első napjaiban pedig egy alkoholgyárban történt robbanásban néhány lépéssel előtte omlott le egy óriási fal, melynek törmelékei kezét és a lábát is megsebesítették.

Széchenyi Pasa a vele interjút készítő Bernhard Stern-Szana számára így beszélt az átélt veszélyekről:

„A sok ezer égő ház között akkora volt a forróság, hogy a bajuszom, és a tömlőt tartó tűzoltóé is tüzet fogott. Egy jókora kapu mentett meg bennünket attól, hogy megégjünk. Istennek hála a csodával határos módon megmenekültem. Egy tizenöt méter magas kémény, akár egy bikaviadalon részt vevő bika, úgy támadt rám, és én alatta maradtam. Mindenki azt hitte, hogy

---

249 Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'dan Günümüze Türk-Macar İlişkileri, İstanbul, 2016., 446-451. o.

250 Spell, Jim: A firefighter's guide to stress and well-being, Fire Rescue, Jan, 2019.

251 Lamplugh, Mark W. Jr: Firefighter Stress: Manage It so It Doesn't Manage You, Frontline Responder Service, November 19, 2016.

végem van, de néhány másodperc után magamhoz tértem, kinyitottam a szemem és lélegzetet vettem. Tíz perc múlva már újra átvettem a parancsnokságot. Sajnos egy nő halálos égési sebet kapott, mert a vasrácsos ablak miatt nem lehetett kimenteni. Több tűzoltó is megsebesült. A szultán öfelsége a nagy oszmán renddel tüntetett ki.”²⁵²

Széchenyi pasa 1903-ban egy kisebb tűz oltásánál megfázott, tüdőgyulladást kapott, és utána még heteken keresztül feküdt betegen. 1903. február 27-én kelt levelében rokonának, Széchenyi Viktornak, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség akkori elnökének így számolt be betegségéről, gyógyulásáról és egybekéről:

„Kedves Viktor öcsém!

Végtelenül megörültem igen becses levelednek, valamint szép fényképednek, melyekért fogadjad leghálásabb köszönetemet. Én már, mielőtt meg lettél választva tűzoltó országos szöv. elnöknek – minek igen megörültem – sokszor hallottam, mily kellemdús, derék és felette kedves, modern ember vagy. Leveledet legnagyobb érdeklődéssel és figyelemmel olvastam és valóban igen jól esett szívemnek, hogy egy olyan kedves rokonomtól, szeretett öcsémtől, mint te vagy, kaptam ily meleg hangon írt, szívélyes sorokat. A jó Isten áldjon meg ezért téged és áldja egész kedves családot. Kívánom teljes szívemből, hogy boldogság, jó egészség, öröm, gazdagság árasszon el téged, kedves nődet és gyermekeidet.”

„Én már csaknem három hónap óta őrzöm a szobát rendkívül veszélyes betegségben, t.i. tüdő- és nyakgyulladásban szenvedtem, öfelsége, a szultán, kegyes volt a legjobb és leghíresebb orvosát, dr. Khoraszandji pasát megbízni, hogy gyógykezeljen. Ő és még két más jeles orvosoknak és kedves nőm és leányom fölálldozó, fáradhatatlan, éjjel-nappali rendkívüli jó ápolásának köszönhetem, hogy életben maradtam. Most már veszélyen kívül vagyok, egy-egy órára az ágyból felkelhetek, de még a szobát el nem hagyhatom. Igen gyenge vagyok, alig bírom a tollat kézben tartani. Legalább egy-két hónap beletelik, míg teljesen felgyógyulok s azután jóformán egy esztendeig fog kelleni magamat kímélni, csak kevés tüzekhez rándulni.”

„Mindig nagy érdeklődéssel olvasom a Tűzoltó Közlönyben a magyar tűzoltó intézmény fejlődését és haladását, mely körül oly nagy buzgósággal fáradozol, szintúgy jeles, nagyérdemű Óváry Ferenc orsz. képviselő úr és a Szövetség kitűnő tagjai. Kérlek őket alkalommal nevelben üdvözölni. Reményem, hogy a jövő évben megengedik, hogy eljőjtek Budapestre a tűzoltó-kongresszusra.”

„Édes atyád emlékét őrzöm, ő mindig igen kegyes volt hozzám. Sokszor voltam látogatáson Horpácson, ahol él jelenleg édes anyád. Ő is mindig oly kegyes volt hozzám. Kérlek üdvöz-

---

252 Saral, İmail Tosun: Türkiye'de Moder İtfaiye Teşkilatının Kurucusu Macar Kontu Ekselans Edmund (Ödön) Széchenyi Paşa von Sárvár-Felsővidék, Türk-Macar Dostluk Derneği Konferansı, 7. Nisan 2020.

*letemet átadni kedves nődnek, sógornédnak és Imre, Geyza testvéreidnek is. Isten veled, téged ölelve maradok tisztelő, szerető bátyád Széchényi Ödön.*²⁵³

A pasa a márvány-tengeri Herceg-szigeten (Büyükada) bérelt egy nyaralót, az ottani lábadozás után hazautazott, találkozott Széchényi Viktorral, majd 1903 december végén ezt írta:

„Kedves öcsém! Míg csak élek, azok a kedves órák, melyeket nálad töltöttem, felejtetlenné maradnak. A te édes anyád, kedves nőd rokoni jóindulatai, rendkívüli szívéllyességei örökké vésve lesznek szívemben.

*Képzeld, mi történt velem? Midőn igen kellemesen gőzhajón leutaztam a Dunán, Szulinától egy Lloyd hajón tovább folytatva utamat egy igen nagy vihar támadt a Fekete-tengeren, de hála Isten, szerencsésen Konstantinápolyba érkeztem. Szeretett családom körében azonban a kedves viszontlátás után nagy baj ért, új lakásomban egy vas ablaktábla olyannyira megütötte jobb kezemet, illetve ujjamat, hogy a körmök alatt egy kelés támadt. Többszöri igen fájdalmas műtét után végre sikerült a meggyógyulás. A közelgő ünnepekre és újévre fogadjad legkiválóbb üdv és szerencse kívánataimat, a jó Isten áldjon meg téged, édes anyádat, kedves nődet, aranyos gyermekeidet. Üdvözleteim kíséretében maradok tisztelő és szerető bátyád Széchényi pasa.*²⁵⁴

Gróf Széchényi Viktor

Széchényi Ödön első házasságából származó fia, András 1907. március 2-án idegenben hunyt el. Szülei azonnal haza akarták szállíttatni, hogy a nagycenki családi sírboltban temessék el, ám a bürokratikus eljárás elhúzódott, Széchényi pedig nem kapott hazautazási engedélyt.

Széchényi Ödön másik fia, Gusztáv Isztambulban járt iskolába, ezért csak külön királyi engedéllyel vették fel a Ludovika Akadémiára, ám itt súlyosan megbetegedett, és tüdőgyulladással az akadémia kórházába került. Édesanyja, Széchényi Eftália grófnő Budapestre sietett, és katonai engedéllyel az akadémián lakva maga ápolta a fiát, majd, amint az jobban lett, mindketten átköltöztek a margitszigeti szanatóriumba. Széchényi pasa ekkor végre megkap-

253 Roncsik Jenő: i. m., 316. o.

254 Roncsik Jenő: i.m., 221. o.

ta az engedélyt a távozásra, így Ilona lányával együtt Budapestre utazott, s végül mind együtt laktak a szanatóriumban²⁵⁵.

Hamarosan Eftália grófnő is megbetegedett, a Szent János kórházban hajtottak végre rajta sikeres operációt. Az aggódó Széchenyi a felesége ágya mellett várta gyógyulását, és amikor már eléggé összeszedte magát, mindketten visszatértek gyermekeikhez a Margitszigetre. A hosszúra nyúló szabadság utolsó napjaiban találkozhatott barátaival; ellátogatott a tűzoltóközpontba és a parlamentbe.

Amint Eftália grófnő és Gusztáv egészségi állapota megengedte, visszautaztak Isztambulba, s ott még néhány hétig pihentek a Herceg-szigeten bérelt nyaralóban; a pasa azonban néhány jelentős európai várost meg akart mutatni Ilonának, így apa és lánya egy nagyobb utazás, Bécs, Velence, Monte Carlo és Párizs felkeresése után tértek csak vissza ismét Isztambulba.

Széchenyi Pasa tovább folytatta a tűzoltó munkát. 1912. február 6-án kelt levelében több tűzesetről is említést tett:

„Még a mult hónapban, midőn Stambulban egy 3 emeletes gyertya-, zsír- és olajraktár kigyulladt és telefon által értesültem, két tűzoltó zászlóaljjal vonultam ki. Amikor a helyszínre érkeztünk, a viharos szél következtében már két szomszéd ház és egy nagy szeszgyárnak a teteje és egyik faoldala is óriási nagy lánggal égett. A veszély az egész városra nézve igen nagy volt. Az első intézkedésem az volt, hogy a tűz tovább ne terjedjen. De ez csak úgy volt lehetséges, hogy én néhány bátor tűzoltó tiszttel és sugárcső vezetővel behatoltam a gyár belsejébe, ahol a sok 500 literes szesz hordó között foglaltunk helyet s négy vízszugárral oltottuk az égő tetőzetet és oldalfalat. Az égő tetőzet egyes égő gerendái minduntalan reánk estek s a szesz hordókra és azok közé. Attól lehetett tartani, hogy az égő gerendák egyike bennünket agyon üt, vagy betöri a szesz hordókat s azok felrobbannak. Három és fél órai küzdelem után sikerült a tüzet eloltani, a veszélyt elhárítani és a várost egy ismételt katasztrófától megmenteni. Ennél a tűznél a sok füst miatt szemeim nagyon meggyulladtak és megdagadtak. Azóta csaknem mindennap egy-két tüzet oltottunk. Néhány nap előtt éjjel a központi fogház teteje és belseje gyulladt ki, de sikerült nagy hózivatar mellett az épület 3/4 részét megmentenünk. A foglyok nagy félelemben voltak. Senki sem égett bele.”²⁵⁶

Az 1913. február 8-án a Tophane negyedben keletkező tűz oltásában a tűzoltók mellett az osztrák-magyar hadiflotta is részt vett. Széchenyi pasa február 9-én Erdély Ernő győri tűzoltó főparancsnoknak így számolt be a történekről:

---

255 Roncsik Jenő, i. m., 221. o.

256 Roncsik Jenő: i. m., 351-352. o.

„Tegnap este 8 órakor telefonon értesítettek, hogy a Tophané városrészben, ahol több ezer faház van, tűz van. Azonnal a helyszínre indultam. Odaérkeztemkor négy irányban már számos ház égett. Három tűzoltó zászlóaljjal, a legnagyobb erőfeszítéssel sikerült a tüzet eloltani. 1/4 4 órakor térünk haza oly annyira elfáradva, hogy a csontjaink fájtak. 170 ház égett le. Djemal bey őrnagy, a harmadik tűzoltó zászlóalj parancsnoka megsebesült, egy lehulló égő gerenda megsebesítette a bal szemét, amely azonnal megdagadt. Már egy kissé jobban van, remélhető, hogy szeme látását nem veszíti el. A nagyvezér és csaknem az összes miniszterek jelen voltak s meg voltak elégedve működéssükkel. A belügyminiszter Lutfi beynek, a második tűzoltó zászlóalj őrnagyának, Hassan bey tűzoltó kapitánynak s még két tűzoltó hadnagynak bátorságukért arany órát adott, egy őrmesternek ezüst órát.”

„Épp e pillanatban megszólalt a telefon. Galatán egy nagy petroleum raktár ég. Bocsáss meg, hogy nem folytatom az írást, sietek a tűzhöz. Épen ebéd ideje lévén, hozzák a levest és gulyást, kedves feleségem és Ilona leányom megkínálnak, hogy egyek hamarosan valamit, de én még egy kanál levest sem fogadok el, dacára hogy éhes voltam. Rögtön indultam. Majd ha visszaérek, ha nem is volna egyéb, mint egy darab száraz kenyér, még azzal is megelégednék, megköszönném a jó Istennek... a tüzet sikerült gyorsan eloltani, az autók hamar odaértek és a rotációs benzín-motor-fecskendő hatalmas vízsugarával egy fél óra alatt a tűz el lett oltva.”²⁵⁷

1913. március 13-án kelt levele arról tanúskodik, hogy idős kora ellenére még mindig szinte éjt nappallá téve dolgozik:

„Épen jelenti a leányom, hogy a leves az asztalon van s ugyanabban a percben a telefon, mely az íróasztalomon van, csenget. - Halló ! - Nagy tűz Valide-Cseszme közelében. Azonnal indultam, mert ebben a városrészben több ezer faház van és itt van a császári palota is. Odaérkeztemkor a második tűzoltó zászlóalj már ott volt és megtámadta a tüzet. Két nagy faház égett. De csakhamar megértek az autóbuszok öt más őrség tűzoltó csapatával. Ezekkel egy házat lerántatva, sikerült megállítani a tüzet, pedig már más két ház is kigyulladt. A hőség roppant nagy volt. Ruhánk a sok szikrahullás miatt minduntalan égni kezdett. Ajtókat, kapukat feszítettünk ki s így közeledtünk a lángokhoz, azokat magam és a csővezetők elé helyezve. Ő császári felsége, a szultán is elküldte segédtisztját, főorvosát. Örömmel jelentettem, hogy meg van mentve a városrész. Éjjel 12 órakor tértem haza, nagyon el voltam fáradva. No, de se baj! Egy óra pihenés elég nekem, ismét acélerőben vagyok. Mily különbség?

Ma reggel kaptam levelet Wanda leányomtól, kinek a férje Dadián herceg, perzsa tábornagy. Ők már 22 év óta Perzsiában, Teheránban laknak és a következőket írja nekem: 21 év óta csak három kéménytűz volt Teheránban, melyek nagyobb kárt nem okozva, maguktól elaludtak. A

Széchenyi pasa fekete lován a taksimi gyakorlótéren

perzsáknak ideájuk sincsen, hogy miképen kell a tüzet oltani s többnyire flegmatikusan nézik, míg a tűz magától elalszik. Kivévéen a pénteket, mindennap gyakorlatot tartunk. Jelenleg néhány ezer ujoncunk van. Nagyon fáradtan térek haza, alig pihenek. Csaknem minden éjjel van tűz, sokszor egy napon kettő-három s én is megyek oltani.”²⁵⁸

A. R. Akyavaş, aki messziről többször látta őt a tűzeseteknél, és egy ünnepi felvonuláson a Yıldız palotánál alkalmat talált, hogy közelebbről is megfigyelje, így jellemezte:

*„A pasa a zászlóaljával olyan látványosan, olyan büszke tartással jelent meg fekete lován, olyan elegánsan vonult ki, hogy az isztambuliak nem tudtak a látásával betelni. Szép szál termé-
tű, fekete pödrött bajuszú, argós kifejezéseket használó, karakán katona volt.”²⁵⁹*

Széchenyi pasa fején tűzoltó sisakkal, oldalán a szárnysegédjével és a kürtössel szállt be a hintájába, úgy ment a tűzesetekhez. A háború idején is minden nap négykor kelt, és fáradhatatlanul dolgozott, a feladatait a lehető legjobban teljesítette. Háza nem volt messze a beyoğlui tűzoltó ezred taksimi tüzérlaktanyájától, tűz esetén könnyen odaért a tűzoltó zászlóaljhoz.

Az 1917-ben Isztambulba látogató dr. Luttor Ferenc így számolt be a benyomásairól:

---

258 Roncsik Jenő: i. m., 353-354. o.

259 Akyavaş, A. Ragıp: Asitane II. Evvel Zaman İçinde İstanbul, Yangın Var, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, No: 319, İstanbul, 2000., 116. o.

„Mikor 1917 januárjában Konstantinápolyba érkeztem, hamarosan bemutatottak Széchenyi pasának, aki Taxim város részben lakott igen lakályos, keletiesen beosztott, de igaz magyar nagyúri ízléssel berendezett villaszerű házban. Első látogatásom alkalmával megállapítottam, hogy a pasa hosszas keleti időzése ellenére is teljes mértékben megőrizte magyar gondolkozását. Előkelő modorával, nagy tudásával, szeretetre méltó felsőbbrendűségével méltán érdemelte ki azt a kedveltséget, melynek részese volt úgy a szultáni udvar, mint a nemzetközi társaság részéről. Leánya, Ilona grófnő, megható gyengésséggel ápolta sokat betegeskedő édesanyját, és segített édes atyjának levelezése intézésében.”²⁶⁰

Széchenyi pasa az 1910-es években

1918 májusában IV. Károly király és Zita királyné ellátogatott Isztambulba, és ott elismerésüket fejezték ki a megtekintett tűzoltó ezred kapcsán Széchenyinek. A király három tisztnak és negyvenhárom tűzoltónak kitüntetést adott át, Széchenyit a Vaskereszt első osztályával tüntette ki.

Eftália grófnő betegsége ezidőtájt fordult súlyosabbra; végül 1918. június 9-én érte a halál. A grófnőt a feriköyi katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

Alig néhány nappal később, 1918. június 13-án kitört a Cibali tűzként emlegetett tűzvész. A lángok egy Sultanselim negyedi házban csaptak fel, a tűz pedig Cibali, Fatih, Topkapı, Davutpaşa és Aksaray felé terjedt, sőt, elért a Haseki, Şehiremini és Kocamustafa negyedekig is. A lángok még a Fatih dzsámit sem kímélik, összesen hétezeröttszáz épület vált hamuvá. Ekkora tűzvész régen nem pusztított a városban. Különböfélé okok – például a háborús költségvetés, illetve az ország más területeiről Isztambulba menekülők magas száma – miatt sürgősségmegoldások léptek életbe, a gyors és olcsó építkezések eredményeképpen pedig ismét fából épült, egymáshoz zsúfolt épületek pótolják a lángok által felemésztetteket.

Öt hónappal a nagy tűzvész után az I. világháború (1914. július 28–1918. november 11.) véget ért. Miután a szövetség, amelyhez az Oszmán Birodalom Németországgal és az Osztrák-Magyar Monarchiával együtt tartozott, elveszítette a háborút, angol és francia csapa-

---

260 Roncsik Jenő, i. m., 367. o.

tok szállták meg Isztambult. Széchenyi pasa ilyen körülmények között nem érezte magát biztonságban. Miután az osztrákok és magyarok elhagyták Isztambult, gróf Pallavicinihez (1848–1941) fordult, a nagykövet tanácsára leült tárgyalni az angol és francia parancsnokokkal és diplomatákkal. Valamennyien arra kérték, hogy továbbra is maradjon meg állásában, annak ellenére, hogy a legyőzött magyar állam polgára volt. A bizalom ellenére az elképzelések nem találkoztak: a megszálló erők saját katonai tűzoltóság kialakítását tűzték ki célul²⁶¹.

A megszállás idején Karagümrük, Vefa és Üsküdü negyedeiben pusztítottak komoly tüzek; Széchenyi pasa a szűkös lehetőségek ellenére megtette, ami tőle tellett. Az elhúzó háború éveiben és a politikai változások miatt kapcsolatai megszakadtak Magyarországgal és magyar barátaival. A tragédia, amely az I. világháború után mindkét országot sújtja, valamint felesége hiánya nagyon megviselte. Nyolcvan éves elmúlt, amikor 1920. február 20-án végrendeletet írt:

„Én alulirott halálom esetében Konstantinápolyban Ferikői városrészben a katolikus temetőben kívánok második feleségem, Széchenyi Eftália grófnő és gróf Széchenyi György fiam mellett eltemetve lenni. Ha valaki, egy megbízható egyéniség azt kívánná, hogy holttestem Magyarországra legyen elhozva és a nagyecenki gróf Széchenyi-család sírboltjában, első feleségem Széchenyi Irma mellett legyen eltemetve, azt nem kívánom. Azonban ha Nagyecenken a családi sírboltnak kertjében – temetőjében – lennék eltemetve, ebben az esetben beleegyezem, de csakis akkor, ha második feleségem Széchenyi Eftália grófnő és Széchenyi György holttesteit, csontjait valaki Konstantinápolyból Nagyecenkre elhozatná és azok a Széchenyi-családi sírboltnak kertjében – temetőben – mellettem lennének eltemetve, vagy saját sírboltomban; és az én második feleségem és gróf Széchenyi György nevei egy kőben volnának bevésve. Boldogult édes atyám kardját és fuvoláját Széchenyi Ilona grófnő leányomnak adom. Az összes szőnyeget, ezüstneműeket, halálom után minden megmaradt holmiaimat Ilona adja el és az érette bejött pénzből 1/3-ot tartson meg, 1/3-ot gróf Széchenyi Gusztáv, 1/3-ot Széchenyi Bálint fiannak adjon át.”²⁶²

Az 1921-es évben érzelmeszedése egyre súlyosabbá vált, majd 1922-ben ágynak esett. Megérezte, hogy az élete vége felé közeledik, így papot hívatott, és felvette az utolsó kenetet. Végül a halál március 23-án nyolcvanhárom éves korában érte. Holttestét a Şişli negyedben lévő grúz-katolikus Notre Damme de Lourdes templomba szállították, majd katonai pompával, szeretett második felesége, Eftália grófnő és kisfia, György mellé temették.

---

261 Roncsik Jenő: i. m., 361. o.

262 Roncsik Jenő: i. m., 362. o.

A temetési szertartáson csak törökök és magyarok vettek részt. A törökök azt ígérték, hogy szívükben megőrzik a parancsnokot. Vahdettin szultán két szárnysegédjét küldte el – ők közvetlenül a koporsó után haladva kísérték a pasát utolsó útjára. A katonazenekart az udvari testőrség díszegyenruhába öltözött lovasai követték. Két tűzoltó zászlóalj és magas rangú személyiségek is részt vettek a temetésen. A magyar kolónia legmagasabb rangú képviselői közül dr. Páris Ágoston a sír mellett megható búcsúbeszédet tartott. A magyar közösség képviselői mellett a korábban Magyarországon tanuló török diákok is szót kaptak.²⁶³

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó egyesület közleményt ad ki Széchenyi Ödön halála alkalmából. Az 1922. május 6-án 10 órakor a budapesti Belvárosi plébániatemplomban megtartott gyászmisén a család, az Egyesület tagsága, a Budapesti Önkéntes Tűzoltó egyesület díszegysége és sok más tűzoltó vett részt.

Széchenyi pasa síremléke a 2019-es török tűzoltó hét alkalmából megkoszorúzva

„Haláláról gyönyörű szavakban emlékezik meg a Tűzrendészeti Közlönyben Erdélyi Ernő és ez a nekrológ híven tükrözi vissza a magyar tűzoltóságok nagy fájdalomát és azt a veszteséget, amelyet pótolni soha nem lehet: »Szemeink előtt elvonul eredményes munkásságának képe s megremeg a szívünk, ha arra gondolunk, hogy nincs többé. Alig van a régi tűzoltó gárdából valaki, akinek ne lenne néhány kedves emléke róla és ezek az emlékek most mind felújulnak. Szíveink érzése előre tör és úgy szeretnénk mindent, mindent elmondani, ami reá vonatkozik. Amily hatalmas volt a szervezésben és teremtésben, olyan meleg és közvetlen volt a bajtársi érintkezésben. Minden tűzoltót, aki egyszer vele találkozott, örökre magához bilincsel. Szinte elfeledtük, hogy a nagynevelő magyar mágnás a török főúr, a hatalmas táborszernagy van velünk, olyan szeretettel és atyai barátsággal beszélt velünk.

Pérai bérelt háza, Prinkipói bérelt villája feledhetetlen emléke marad mindenkinek, aki nála járt. Úgy szeretnénk csokrot kötni a megemlékezés értékes virágaiból, szeretnők kiönteni szívünk minden melegségét, amikor róla írunk, de a toll olyan fájón szánt, ha arra a tudatra ébredünk, hogy nincs többé. Mosolygó arca, mely annyi szeretetet sugárzott, ragyogó kék szemei, melyből nemes lelkének glóriája tükröződött vissza, lágyan csengő beszéde, mely magához kap-

263 Fodor Gábor. İki Vatani Olan bir Reformcu, i. m, 24. o.

csolt mindenkit, megnyerő modora, mely az idegent is családjához tartozónak tekintette, most mind újra elvonul előttünk és olyan nehéz a keblünkben rejlő érzelmeket visszatartani, hogy őt gyászolván, ki ne csorduljon könnyünk akkor, amikor érezzük, hogy már nincs többé, hogy nem tudunk újra elzarándokolni a magyar tűzoltó Mekkájába, Konstantinápolyba, Széchenyi pasához, hogy ő sem jön többet mihozzánk megnézni: mit csinálnak a magyar tűzoltók, az ő tűzoltói. Megnyugvással a változhatatlanba, adózunk emlékének és amikor sírjára letesszük koszorúnkat, meghajtjuk lobogónkat, meghajtjuk térdünket s érezzük, hogy az ő eltávozásával elment közülünk az egész magyar tűzoltóság multja és az itt maradt generáció nem tehet mást, mint folytatja az építő munkát ott, ahol ő abban hagyta, abban az irányban, amint ő megkezdte és azzal a célzattal, amivel ő akarta: nagygyá tenni a tűzoltói munkával is édes hazánkat, Magyarországot.

A Pérai sírhoz elzarándokol gondolatban minden magyar tűzoltó. Lelkünk ott jár a nagy Széchenyi közelében, az ő ihlete száll meg mindnyájunkat és a távoli Bosporus partjai mellé megyünk gondolatban, elmondunk egy imát sírjánál s meleg fohászt küldünk a mindenenk alkotójához, hogy nagy Széchenyi Ödönünket, ha elvitte tőlünk, nemes lelkét, magasröptű gondolkodását, hatalmas szervező erejét, meleg szívét hagyja itt közöttünk.»²⁶⁴

Széchenyi kedvelte a törököket, Isztambult pedig a második hazájának tekintette. Ebben ugyanúgy benne volt az ő szakmai tudása és munkaszeretete, mint az a bizalom, amelyet a törökök és szultánjaik éreztek iránta, valamint az a csodálat, amelyet a török kultúra még az Oszmán Birodalom leggyöngébb időszakában is képes volt kelteni benne.²⁶⁵

A gyászmisét, amelyet halála hírének megérkezése után tartottak emlékére a belvárosi plébániatemplomban, Török Zoltán plébános celebrálta. Egy újságíró, aki Széchenyi Ödönt személyesen is ismerte, a Pesti Hírlapban keserűen jegyezte meg: „*Idegenben halt meg »a legnagyobb magyar« fia, mert idehaza gróf létére a munkájából nem tudott megélni.*”²⁶⁶

A Törökországba kiküldött magyar diplomaták halála napján minden évben felkeresik Széchenyi Ödön síremléket, ugyanakkor fontos emlékhely a különféle célokkal Isztambulba látogató magyarok számára is.

---

264 Roncsik Jenő: i. m., 365. o.

265 Kuzucu, Kemalettin, i. m., 41. o.

266 Fodor Gábor: i. m., 24. o.

A török nevek helyesírásáról

A magyar helyesírás szabályai szerint eredeti írásmódjuknak megfelelően kell írunk a latin betűs írást használó nyelvek neveit, míg a más írásrendszert használó népek neveit vagy szavait a kiejtés szerint kell átírunk. Törökországban 1928 óta a latin ábécét használják, tehát az ő helyesírásukat kell(ene) követnünk, csakhogy a történelem során oly közeli kapcsolatba kerültünk a törökökkel, hogy sok szavuk került át a magyarba a korábban használatos arab írásból átírva. Ebben a helyzetben a teljes következetesség nem lehetett érényünk.

Hagyományos magyaros átírással szerepelnek a nyelvünkbe korábban átkerült szavak. Több szultánnév is előfordul a műben, ezeknek megvan a magyarban kanonizált átírása.

A műben szereplők nevei, valamint Isztambul városnegyedeinek, utcáinak, tereinek és jellegzetes épületeinek nevét szabályszerűen (és az Isztambulban járók helyzetét könnyítendő) a mai török helyesírás szerint írtuk.

Mivel a fiatal török helyesírás a kiejtést követi, (s minthogy kialakításánál a magyar helyesírást is figyelembe vették), az olvasást könnyen elsajátíthatjuk. A magyartól eltérő kiejtésű betűk:

c - dzs;

ç - cs;

j - zs

y - j

s - sz

ş - s

a ğ magas hangrendű szavakban j-nek hangzik, mély hangrendű szavakban nem ejtődik, viszont az előtte álló magánhangzót megnyújtja;

a magyarnak megfelelő i hang jelölése i, illetve İ;

a magyarból hiányzó mély hangú párjáé ı, illetve I.

(a ford.)